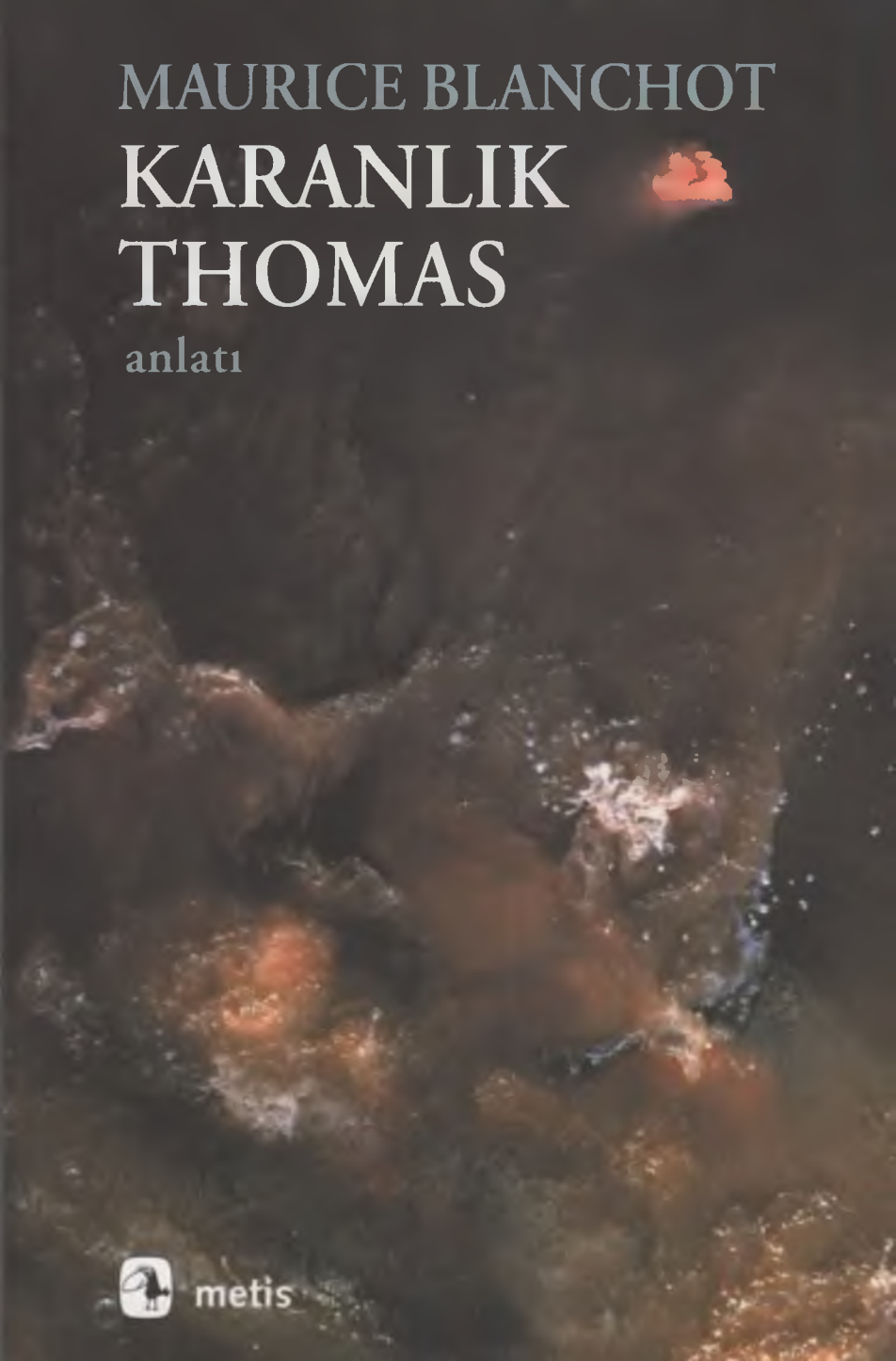
MAURICE BLANCHOT

KARANLIK THOMAS

anlatı

metis

Maurice Blanchot

KARANLIK THOMAS

1907'de Fransa'da, Saône-et-Loire'da doğdu. Roman, anlatı ve deneme yazarı. Ancak bu türler arasındaki ayrımları ve sınırları ortadan kaldıran bir tarzda yazdı. Georges Bataille'ın kurduğu *Critique* dergisinde Marcel Arland, Raymond Aron, Fernand Braudel, René Char, Michel Deguy, Michel Foucault gibi yazarlarla çalıştı. Daha çok edebiyat ile dil arasındaki ilişkiyi ele alan denemeleriyle tanınmıştır. Melville, Kafka, Bataille, Sade, Artaud, Proust, Musil ve Nietzsche gibi yazarlar ve Mallarmé, Char, Lautréamont, Rilke ve Hölderlin gibi şairler üzerine incelemeleri vardır. Blanchot'ya göre dil, dış dünyayı, gerçekliği yansıtmanın bir aracı değildir, aksine dil, edebiyatın nesnesi olarak, gerçekliği yıkar. Edebiyatın konusu da gerçekliğin yokluğudur. Dolayısıyla yazma eylemi, kelimelerin içlerinde barındırdıkları ölüm vasıtasıyla yokluk ve hiçliğe varır. Eleştiri ancak eserin özünde var olan sessizliği dile getirebilir. Hayatını bütünüyle edebiyata ve kendine özgü o suskunluğa adamış olan Maurice Blanchot, Bataille, Barthes ve Derrida gibi dilin özünü, yapısını ve sınırlarını tartışarak, yazma eylemini ve edebiyatın sorduğu "soru"yu sorgular.

Başlıca eserleri: *Thomas l'obscur*, 1941 (Karanlık Thomas); *Aminadab*, 1942; *Faux pas*, 1943 (Yanlış Adım); *L'arrêt de mort*, 1948 (Ölüm Hükmü); *Le Très-Haut*, 1948 (Kadiri-Mutlak); *La part du feu*, 1949 (Ateşin Payı); *Lautréamont et Sade*, 1949; *Au moment voulu*, 1951 (İstenilen Anda); *Celui qui ne m'accompagnait pas*, 1953 (Bana Eşlik Etmeyen); *L'espace littéraire*, 1955 (Edebi Alan); *Le dernier homme*, 1957 (Son İnsan); *Le livre à venir*, 1959 (Gelecek Kitap); *L'attente l'oubli*, 1962 (Bekleyiş Unutuş); *L'entretien infini*, 1969 (Sonsuz Söyleşi); *L'amitié*, 1971 (Dostluk); *La folie du jour*, 1973 (Günün Çılgınlığı); *Le pas au-delà*, 1973 (Öteye Adım); *L'écriture du désastre*, 1980 (Felaket Yazısı); *De Kafka à Kafka*, 1981 (Kafka'dan Kafka'ya).

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Metis Edebiyat
KARANLIK THOMAS
İkinci Versiyon
Maurice Blanchot

Özgün Adı:
Thomas l'obscur, nouvelle version,
Éditions Gallimard, 1950

© Metis Yayınları, 1993, 2004

İlk Basım: Mart 1993
Üçüncü Basım: Temmuz 2015

Metis Edebiyat Yayın Yönetmeni:
Müge Gürsoy Sökmen

Kapak Tasarımı: Emine Bora

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197 Topkapı, İstanbul
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN-13: 978-975-342-019-8

MAURICE BLANCHOT

KARANLIK THOMAS

İKİNCİ VERSİYON

Çeviren:
SOSİ DOLANOĞLU

metis

İçindekiler

KARANLIK THOMAS
11

Ek I
Maurice Blanchot
EDEBİYAT VE ÖLÜM HAKKI
95

Ek II
Jean Starobinski
KARANLIK THOMAS'YI
OKUMA DENEMESİ
141

Her eserin, sonsuz sayıda çeşitlemesi yazılabilir muhtemelen. 1932 yılında yazılmaya başlanıp, 1940 Mayısında yayınevine teslim edilen ve 1941 yılında yayımlanan *Karanlık Thomas*'ya elinizdeki versiyon bir şey katmamakla birlikte çok şey çıkardığından, bu versiyonun başka olduğu, hatta yepyeni olduğu söylenebilir; ama, eksiksiz tasvirin hayali bir merkez arayışı anlamına geldiği her durumda, tasvir ile tasvirin merkezi olan ya da öyle olduğu sanılan şeyi birbirinden ayırt etmemekte haklıysak eğer, pekâlâ aynı eser olduğu da söylenebilir.

I

Thomas oturdu ve denize baktı. Bir süre, sanki oraya diğer yüzücülerin hareketlerini izlemeye gelmişçesine, kımıldamadan durdu ve uzakları görmesini engelleyen sise rağmen, gözlerini suyun üzerinde güçlükle duran vücutlara dikip inatla orada kaldı. Sonra, daha güçlü bir dalga onu ıslattığında, o da kum tepeciğine indi ve onu ânında yutan çalkantılı suların içine süzülüverdi. Deniz sakindi ve Thomas yorulmadan uzun süre yüzmeye alışkındı. Ama bugün yeni bir güzergâh seçmişti. Sis kıyıyı örtüyordu. Denizin üzerine bir bulut inmişti ve su yüzeyi, sahiden gerçek olan tek şeymiş gibi görünen bir parıltının içinde kayboluyordu. Çalkantılı sular Thomas'yı sarsıyor, ama ona dalgaların ortasında olma ve bildik unsurlar içinde yuvarlanma duygusunu vermiyorlardı. Suyun olmadığını kesin olarak bilmesi, yüzmek için harcadığı çabaya bile lüzumsuz bir egzersiz niteliği veriyor ve bu da ona yılgınlıktan başka bir şey getirmiyordu. Kendine hâkim olabilse bu tür düşünceleri kafasından kovabilirdi belki, ama bakışları hiçbir şeye tutunamadığından, boşluğu, orada yardım bulmak niyetiyle seyrediyormuş gibi geliyordu ona. Tam o sırada, rüzgârla kabaran deniz kudurup köpürdü. Fırtına denizi bulandırıyor, erişilmez bölgelere dağıtıyordu; sert rüzgârlar göğü darmadağın ediyordu, ama aynı zamanda, her şeyin çoktan yok olduğunu düşündüren bir sessiz-

lik ve sükûnet vardı. Thomas her yerini saran donuk sulardan kurtulmaya çalıştı. Keskin bir soğuk kollarını uyuşturuyordu. Su döne döne girdaplar oluşturuyordu. Gerçekten su muydu bu? Kâh gözlerinin önünde beyazımsı yumaklar gibi köpükler uçuşuyor, kâh suyun yokluğu vücudunu yakalayıp onu şiddetle sürüklüyordu. Daha yavaş nefes aldı, sert rüzgârların başından aşırdığı sıvıyı bir süre ağzında tuttu: ılık bir hoşluk, tat duygusundan yoksun adamın acayip içeceği. Sonra, ya yorgunluk yüzünden, ya da bilinmeyen bir nedenle, kol ve bacakları ona, içinde yuvarlandıkları suyun hissettirdiğine benzer bir acayiplik hissettirdiler. Önce bu his ona neredeyse hoş bir şeymiş gibi göründü. Yüzerken bir tür hülyaya dalıyor ve orada denize karışıyordu. Kendinden çıkıp boşluğa süzülüvermenin, su düşüncesi içinde dağılmanın verdiği sarhoşluk, her türlü rahatsızlığı unutturuyordu ona. Ve giderek daha samimi bir şekilde dönüşmekte olduğu bu ideal deniz, içinde boğulur gibi olduğu gerçek denize dönüştüğünde bile, heyecanlanması gerektiği kadar heyecanlanmadı: Sadece yüzdüğünü düşünmesine yarayan bir vücutla böyle gelişigüzel yüzmek şüphesiz katlanılır şey değildi, ama bir rahatlama da hissediyordu, sanki nihayet durumun çözümünü keşfetmiş de, onun için her şey, namevcut bir denizde namevcut bir organizmayla bitmez tükenmez yolculuğunu sürdürmekle sınırlıymış gibi. Yanılsama uzun sürmedi. Ona yüzmesi için bir vücut veren suyun içinde, akıntıya kapılan bir gemi gibi bir kıyıdan ötekine yalpalaması gerekti. Çıkış yolu neydi? Kolu olan dalga tarafından sürüklenmemek için mücadele etmek mi? Sulara gömülmek mi? Kendi içinde acı acı boğulmak mı? Durma vaktinin geldiği kesindi, ama bir umudu daha vardı; yeniden canlanan derinliğinin bağrında yeni bir imkân bulmuşçasına yeniden yüzdü. Yüzgeçlerden yoksun canavar, yüzüyordu. Dev mikroskobun altında, girişken bir tüy ve titreşim yığınına dönüşüyordu. Su damlasından çıkıp,

bulanık olmakla birlikte alabildiğine belirgin bir bölgeye süzülmeye çalıştığında, dürtüsü adamakıllı tuhaf bir nitelik kazandı; burası kutsal bir yer gibiydi, ona öylesine uygundu ki var olması için orada olması yetecekti; içine gömüldüğü hayali bir oyuk gibiydi; daha kendisi varmadan izi oraya çıkmıştı çünkü. Tamamen içeri girmek için son bir çaba harcadı. Kolay oldu bu; hiçbir engelle karşılaşmıyor, kendisiyle buluşuyor, başka hiç kimsenin giremeyeceği bu yere yerleşerek benliğiyle iç içe geçiyordu.

Sonunda geri dönmesi gerekti. Dönüş yolunu kolayca buldu ve bazı yüzücülerin suya dalmak için kullandıkları bir yerde ayağı dibe değdi. Yorgunluğu kaybolmuştu. Kulaklarında bir çeşit uğultu, gözlerinde de yanma vardı hâlâ; tuzlu suda fazla kalındığında bekleneceği gibi. Dönüp güneşin yansıdığı uçsuz bucaksız su örtüsüne bakarak hangi yönde uzaklaştığını kestirmeye çalışırken, bunun farkına varıyordu. O anda gözlerinin önünde hakiki bir sis vardı ve bakışlarının hararetle deldiği o bulanık boşlukta olur olmaz her şeyi ayırt ediyordu. Dikkatle izleye izleye, çok uzakta yüzen, ufkun altında yarı yarıya kaybolmuş bir adam gördü. Bu mesafeden, yüzücü görüş alanından sürekli çıkıyordu. Onu görüyor, görmez oluyor, ama yaptığı tüm hareketleri de izliyormuş duygusuna kapılıyordu: Onu çok iyi algılamanın ötesinde, ona son derece samimi, hem de başka hiçbir temasta olamayacağı kadar samimi bir şekilde yakınlaştığı duygusuna kapılıyordu. Uzun süre öylece bakıp bekledi. Bu seyirde, çok büyük bir özgürlüğün, tüm bağların kopmasıyla elde edilen bir özgürlüğün ortaya çıkışını andıran acılı bir şey vardı. Yüzü allak bullak oldu ve yadırgatıcı bir ifadeye büründü.

II

Yine de sırtını denize dönmeye karar verip, küçük bir koruluğa girdi ve birkaç adım attıktan sonra yere uzandı. Gün bitmek üzereydi; neredeyse hiç ışık kalmamıştı, ama manzaranın kimi ayrıntıları, özellikle de ufkun sınırında tasasız ve özgürce parıldayan tepe, hayli belirgin bir şekilde görülebiliyordu hâlâ. Thomas'yı endişelendiren şey, uzun süre kalma arzusuyla orada otların içinde –bu şekilde durması imkânsız olduğu halde– yatıyor olmasıydı. Karanlık çöktüğünden doğrulmaya çalıştı ve iki elini toprağa dayayıp dizlerinden birini yere koydu, bu arada öteki bacağı sallanıyordu; sonra, ani bir hareket yaptı ve tamamen dik durmayı başardı. Artık ayaktaydı. Aslında duruş biçiminde, yaptıklarına ilişkin şüphe uyandıran bir kararsızlık vardı. Böylelikle, gözleri kapalı olmasına rağmen, karanlığı görmekten vazgeçmişe benzemiyordu, daha çok bunun tersi söz konusuydu. Aynı şekilde, yürümeye başladığında onu ilerleten şeyin bacakları değil de, yürümeme arzusu olduğu samlabilirdi. Mağaramsı bir yere indi, burasının oldukça geniş olduğunu sanmıştı önce, ama çok geçmeden son derece dar bir yer olarak göründü gözüne: Önünde, arkasında, üstünde, elini uzattığı her yerde, örülmüş bir duvar kadar sağlam bir bölmeye çarpıyordu sertçe; yolu her yandan tıkanmıştı, her yerde aşılmaz bir duvar vardı, üstelik en büyük engel bu duvar da değildi, onu orada,

ölüme benzer bir edilginlik içinde uyur bırakmaya insafsızca karar veren iradesini de hesaba katmak gerekiyordu. Delilik yani; bu belirsizlik içinde, kubbeli hendeğin sınırlarını el yordamıyla arayarak, vücudunu bölmeye yasladı ve bekledi. Ona hâkim olan duygu, ilerlemeyi reddedişinin kendisini öne ittiğiydi. Kaygısı ona geleceği o kadar belirgin bir şekilde gösteriyordu ki, biraz sonra kendini birkaç adım daha öteye gitmiş görünce pek şaşırmadı. Birkaç adım, inanılacak şey değildi. Şüphesiz, ilerleyişi gerçek olmaktan çok görünüşte kalan bir şeydi, zira bu yeni yer eskisinden ayırt edilemediğinden, burada da aynı güçlüklerle karşılaşıyordu; burası bir bakıma, uzaklaşmanın dehşetiyle uzaklaştığı yerle aynıydı. O esnada Thomas etrafına bir göz atma ihtiyatsızlığında bulundu. Gece ummadığı kadar koyu ve yorucuydu. Karanlık her şeyi kaplıyordu, gölgelerin içinden geçme umudu hiç yoktu, ama yakınlığı insanı alt üst eden bir ilişkiyle karanlığın gerçekliğine ulaşılıyordu. İlk gözlemi, vücudundan, özellikle de gözlerinden hâlâ yararlanabiliyor olmasıydı; bir şey gördüğünden değil; ama baktığı şey zamanla onu, sanki kendisiymiş gibi belli belirsiz algıladığı ve içinde yüzdüğü, bir gece kütlesiyle temasa geçiriyordu. Tabii ki bu saptamayı ancak bir varsayım olarak, uygun bir görüş gibi şekillendirdi; ama onu bu görüşe başvurmaya sadece, yeni durumları çözme gerekliliği zorluyordu. Bu görme şeklini kabullenmeden önce, zamanı ölçecek hiçbir aracı olmadığından, muhtemelen saatlerce bekledi, ama ona, korku onu hemen ele geçirmiş gibi geldi ve beslediği fikri benimseyip, başını bir utanç duygusuyla kaldırdı: Kendi dışında, bakışının ya da elinin değebileceği, kendi düşüncesine benzer bir şey vardı. Tiksindirici hülya. Çok geçmeden gece, ona, bütün gecelerden daha koyu, daha korkunç göründü; sanki gerçekten de gece, kendini artık düşünmeyen düşüncenin, düşünceden başka bir şey tarafından alaycı bir şekilde nesne olarak ele alınan düşüncenin

yarasından çıkmıştı. Gecenin ta kendisiydi bu. Gecenin karanlığını oluşturan imgeler Thomas' nın üzerine üşüşüyorlardı. Hiçbir şey görmüyordu ve bu durumdan bunalmak şöyle dursun, bu görme yokluğunu bakışının doruk noktası haline getiriyordu. Görmeye yaramayan gözü olağandışı boyutlar kazanıyor, ölçüsüz bir şekilde gelişiyor ve ufka yayılarak, gündüzü karşılamak için merkezine gecenin girmesine izin veriyordu. Bu boşlukta, bakış ve bakışın nesnesi birbirine karışıyordu. Hiçbir şey görmeyen bu göz bir şeyler kavramakla kalmayıp, görmesinin nedenini de kavrıyordu. Görmemesinin nedeni olan şeyi nesne olarak görüyordu. Kendinde, kendi bakışı bir imge şeklini alıyordu, tam da bu bakış, bütün imgelerin ölümü olarak düşünüldüğü sırada. Bunun sonucunda Thomas'nın zihnini meşgul eden yeni tasalar doğdu. Artık yalnızlığı ona eskisi kadar eksiksiz görünmüyordu, hatta gerçek bir şeyin kendisine çarptığı ve içine süzülmeye çalıştığı duygusuna kapıldı. Bu duyumu başka türlü yorumlayabilirdi belki, ama daima en kötüsünü düşünmek zorunda kalıyordu. Özrüne gelince: Bu izlenim öylesine belirgin ve öylesine yorucuydu ki buna boyun eğmemek neredeyse imkânsızdı. Bunun doğruluğuna itiraz etmiş bile olsa, aşırı ve şiddetli bir şeye inanmamakta çok güçlük çekerdi, zira yabancı bir cismin gözbebeğine yerleşmiş olduğu ve daha ileri gitmeye çalıştığı aşikârdı. Tuhaf, son derece rahatsız edici bir şeydi bu; küçük bir cisim değil de, koskoca ağaçlar, hâlâ hışırdayan ve hayat dolu bütün bir orman söz konusu olduğu için daha da rahatsız ediciydi. Bunu, kendi saygınlığını azaltan bir zayıflık olarak hissetti. Olayların ayrıntılarına bile dikkat etmez oldu. Aynı delikten içeri bir adam da süzülmüş olabilirdi, bunu ne doğrulayabilir ne de inkâr edebilirdi. Bir çeşit uçurum olan kendisini dalgalar istila ediyormuş gibi geldi ona. Ancak bütün bunlar zihnini pek az meşgul ediyordu. Dikkati sadece ellerine yönelmişti; içine karışan varlıkları tanımaya uğ-

raşıp, bu varlıkların niteliklerini –tek bir kulakla temsil edilen köpek, üstünde şakıdığı ağacın yerini alan kuş– kısmen ayırt eden ellerine. Hiçbir yoruma imkân vermeyen eylemlere girişen bu varlıklar sayesinde büyük yapılar, koskoca şehirler kuruldu; boşluktan ve üst üste yığılmış binlerce taştan oluşan gerçek şehirler, kanın içinde yuvarlanan, bazen de atardamarları parçalayan yaratıklar, Thomas'nın bir zamanlar fikirler ve tutkular diye adlandırdığı şeylerin rolünü üstlenen yaratıklar. Böylelikle korku onu ele geçirdi; korku ile cesedi arasında hiçbir fark yoktu. Arzu da, gözlerini açan, öldüğünü bile bile, canlı canlı yutulmuş bir hayvan gibi beceriksizce yukarı çıkıp ağza gelen o cesetti. Duygular içine yerleştiler, sonra da onu parçalayıp yuttular. Etinin her parçası, kendi elinden başka bir şey olmayan binlerce el tarafından sıkıştırılıyordu. Ölümcül bir iç daralması kalbine vuruyordu. Vücudunun etrafında, geceyle iç içe geçmiş düşüncesinin uyanık beklediğini biliyordu. Onun da, kendisinin içine girebilmek için bir yol aradığını dehşet verici bir kesinlikle biliyordu. Dudaklarının üstünde, ağzının içinde korkunç bir birleşme için çabalıyordu düşüncesi. Gözkapaklarının altında, zorunlu bir bakış yaratıyordu. Aynı zamanda da, sardığı bu yüzü kudurmuşçasına tahrip ediyordu. Mucizevi şehirler, harap yerleşim bölgeleri yok oldular. Taşlar dışarı fırlatıldı. Ağaçlar köklerinden söküldü. Eller ve cesetler götürüldü. Geriye sadece Thomas'nın anlamdan yoksun vücudu kaldı. Onun içine giren düşünce ise, boşlukla ilişki kurdu.

III

Akşam yemeği için otele döndü. Büyük masada her zaman oturduğu yere geçebilirdi şüphesiz, ama bunu yapmaktan vazgeçip bir kenarda durdu. Şu anda yemek yemek önemsiz bir olay sayılamazdı. Bir yandan çekiciydi, çünkü geriye dönmekte hâlâ özgür olduğunu böylece göstermiş oluyordu; ama öte yandan kötüydü, zira özgürlüğünü çok dar bir temelde yeniden elde etmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyordu. Bu yüzden daha az açık bir tavır benimsemeyi tercih etti ve yeni var olma tarzını diğerlerinin nasıl karşılayacağını görmek için birkaç adım ilerledi. Önce kulak kabarttı; belirsiz, kaba bir gürültü vardı içeride, kâh yoğun bir şekilde yükseliyor, kâh alçalıp duyulmaz oluyordu. Besbelli bir konuşma gürültüsüydü, bu konuda yanılmak imkânsızdı, zaten anlatım daha yumuşak bir hal aldığında çok basit kelimeleri, sanki daha kolay anlayabilsin diye seçilmiş kelimeleri bulup çıkarıyordu. Ama kelimeler ona yeterli gelmediğinden, karşısında duran kişilere bir şeyler sormak istedi ve masaya ilerledi: Yanlarına vardığında hepsi de belli bir öneme sahipmiş gibi görünen bu insanlara bakarak bir şey demeden durdu. Oturmasını işaret ettiler. Bu davete aldırış etmedi. Daha yüksek sesle seslendiler, yaşlıca bir kadın, ona doğru dönerek bu öğleden sonra denize girip girmediğini sor-

du. Thomas evet diye cevap verdi. Bir sessizlik oldu; söyleşme imkânı var mıydı yani? Bununla birlikte, az önce söylediği şey çok doyurucu bulunmamış olsa gerek ki kadın ona sitem eder gibi baktı ve yavaşça ayağa kalktı, tıpkı görevini tamamlayamadığından dolayı pişmanlık duyan biri gibi, ama kalkışıyla, rolünden seve seve vazgeçiyormuş izlenimini vermekten de geri durmadı. Thomas, hiç düşünmeden, boşalan yere geçti ve kendisine inanılmaz derecede alçak ama rahat görünen sandalyeye oturur oturmaz, az önce geri çevirdiği yemek servisini yaptırmaktan başka bir şey düşünmez oldu. Çok geç değildi, değil mi? Bu konuda orada bulunan kişilere danışmayı isterdi. Ona karşı düşmanca bir tavır içinde olduklarını açıkça göstermiyorlardı elbette, hatta onların teveccühüne bel bağlayabilirdi, yoksa odada bir saniye bile kalamazdı; ama tavırlarında güven telkin etmeyen, hatta sıradan ilişkiler kurmalarına bile izin vermeyen bir sinsilik de vardı. Thomas yanında oturan kızı dikkatle inceleyince şaşırdı: Uzun boylu, sarışın bir kızdı, baktıkça kızın güzelliği canlanıyordu. Gelip yanına oturduğunda, kız bundan çok büyük bir zevk duymuşa benziyordu, şimdi ise bir tür gerginlik içinde, çocuksu bir kenarda kalma isteğiyle duruyordu; bu istek, kendisine cesaret verecek bir işaret elde etmek amacıyla kıza yakınlaştığı için daha da acayipleşiyordu. Yine de kıza dimdik bakmaya devam etti, zira kızın muhteşem bir ışıkla aydınlanan tüm varlığı onu çekiyordu. Birinin onu, *Anne* diye (çok tiz bir sesle) çağırdığını duyunca ve kızın cevap vermeye hazırlanarak başını derhal kaldırdığını görünce, harekete geçmeye karar verdi ve tüm gücüyle masaya vurdu. Taktik hatası, buna şüphe yoktu, talihsiz hareket: sonucu gelmekte gecikmedi. Herkes, ancak bilinmediği zaman hoş görülebilecek bir saçmalığa gücenmiş gibi, ihtiyata gömüldü, buna karşı ise hiçbir şey yapmanın imkânı yoktu. Artık saatler, en ufak umut

ışığının yeniden doğmasına meydan vermeden geçeceklerdi, en büyük uysallık göstergeleri başarısızlığa mahkûmdu, tıpkı bütün başkaldırı girişimleri gibi. Yani oyun kaybedilmiş görünüyordu. İşte o sırada Thomas, olayları hızlandırmak için, herkesin yüzünü uzun uzun süzmeye koyuldu; başlarını çevirenlerinkini bile; bakışları onunkilerle karşılaştığı anda, gözlerine eskisinden de az bakanlarınkini bile. Kimse bu boş ve talepkâr bakışa, ne istediği belli olmayan ve kontrolsüzce gezinen bu bakışa uzun süre katlanacak halde değildi, ama özellikle yanındaki kız bunu hiç kaldıramadı: Ayağa kalktı, saçlarını düzeltti, yüzünü sildi ve sessizce gitmeye hazırlandı. Hareketleri nasıl da yorgundu! Az önce onun varlığını öylesine rahatlatıcı kılan şey, yüzünü bürüyen ışık, elbisesini aydınlatan yansımaydı, şimdi ise bu ışıltı sönüyordu. Kırılganlığı soluk güzelliğinde ortaya çıkan ve gerçekliğini bile kaybeden bir varlıktan başka bir şey yoktu artık; sanki vücudunun hatları ışık tarafından değil de, adeta kemiklerinden yayılan dağınık bir fosforlu ışıltı tarafından çizilmişti. Artık ondan hiçbir şekilde cesaret vermesi beklenemezdi. Onun seyrine patavatsızca dalmakla, insan bir yalnızlık duygusuna gömülebilirdi sadece; o duygunun içinde de ne kadar uzağa gitmek isterse istesin, kaybolup gider ve kaybolup gitmeye devam ederdi. Yine de Thomas böyle basit izlenimlerin kendisini ikna etmesine razı olmadı. Hatta kasıtlı olarak genç kıza döndü, gözlerini ondan ayırmamıştı zaten. Etrafındaki herkes hoş olmayan bir düzensizlik ve gürültü patırtı içinde ayağa kalkıyordu. O da ayağa kalktı ve artık alacakaranlığa gömülmüş olan salonda, kapıya ulaşmak için aşması gereken mesafeyi gözleriyle ölçtü. O anda her şey aydınlandı; elektrik lambaları parlayıp holü aydınlattı, ışıkları dışarıya yayıldı; oradan bakılınca sıcak ve yumuşacık bir derinliğe girilecekmiş gibi görünüyordu. Aynı anda genç kız, dışarıdan onu

kararlı ve neredeyse fazla yüksek bir sesle çağırdı; sesi buyurgan bir şekilde çınlıyordu; bu gücün verilen emirden mi, yoksa sadece bu emri fazla ciddiye alan sesten mi kaynaklandığı ayırt edilemiyordu. Bu davete karşı çok duyarlı olan Thomas'nın ilk hareketi, boşluğa atılarak boyun eğmek oldu. Sonra, çağrıyı izleyen sessizlik her yeri kaplayınca, adını gerçekten işittiğinden o kadar emin olamadı ve yeniden çağrılacağını umarak, kulak kabartmakla yetindi. Dinlerken, bütün o insanların uzaklaşmasını, mutlak suskunluklarını, kayıtsızlıklarını düşündü. Basit bir çağrıyla tüm mesafelerin ortadan kalktığını görmeyi ummak son derece çocukça bir şeydi. Hatta aşağılayıcı ve tehlikeliydi de. Bunun üzerine başını kaldırdı ve herkesin gittiğini anlayınca, o da odadan çıktı.

IV

Thomas kitap okumak için odasında kalmıştı. Ellerini alnında kenetleyip, başparmaklarını saç diplerine bastırmış, oturuyordu; öyle dalmıştı ki kapı açıldığında hiçbir harekette bulunmuyordu. İçeri girenler, kitabının hâlâ aynı sayfalarda açık durduğunu görünce, onun okurmuş gibi yaptığını sanıyorlardı. Okuyordu. Eşsiz bir dikkat ve titizlikle okuyordu. Her işaretin karşısında, erkek peygamberdevesinin dişisi tarafından öldürülüp yutulduğu anda içinde bulunduğu durumdaydı. Karşılıklı bakışıyorlardı. Ölümcül bir güç kazanan kitaptan çıkan kelimeler, kendileriyle temas kuran bakışın üzerinde hoş ve rahatlatıcı bir etki yapıyorlardı. Her biri, yarı kapalı bir göz gibi, başka koşullarda kabul etmeyeceği aşırı keskin bakışın içeri girmesine izin veriyordu. Böylece Thomas, kelimenin özü tarafından görüldüğü âna kadar, yaklaştığında hiçbir savunmayla karşılaşmadığı bu koridorlara doğru süzüldü. Henüz korkutucu değildi, aksine uzatmak istediği neredeyse hoş bir andı. Okur, uyandırmış olduğundan şüphe etmediği bu küçük hayat kıvılcımına neşeyle bakıyordu. Kendisini gören bu gözde, zevkle kendini görüyordu. Hatta zevki giderek büyüdü. Öyle büyüdü, öyle acımasız oldu ki bunu bir çeşit korkuyla yaşadı ve doğrulup da –o dayanılmaz an–, muhatabından suç ortaklığına benzer bir

işaret almayınca, canlı bir varlık tarafından gözleniyormuşçasına bir kelime tarafından gözleniyor olmadaki bütün acayipliği fark etti; hem sadece bir kelime de değil, bu kelimenin içinde bulunan, bu kelimeye eşlik eden ve kendi içlerinde de başka kelimeler barındıran bütün kelimeler –bir melek topluluğu gibi sonsuzluğa, ta mutlağın gözüne açılan kelimeler– tarafından gözleniyordu. Bu kadar iyi savunulan bir metinden ayrılmak şöyle dursun, bakışını geri çekmeyi inatla reddederek, hâlâ derin bir okur olduğuna inanarak, tüm gücüyle metne hâkim olmaya uğraştı, halbuki kelimeler onu çoktan ele geçirmiş ve okumaya başlamışlardı bile. Ancak akılla kavranabilen eller tarafından yakalanıp yoğruldu, dipdiri bir diş tarafından ısırıldı; canlı vücuduyla kelimelerin adsız biçimlerinin içine girip onlara kendi maddesini verdi, aralarındaki bağları kurdu, varlık kelimesine kendi varlığını sundu. Saatlerce, zaman zaman gözlerinin yerini alan göz kelimesiyle birlikte, kımıldamadan durdu; cansızdı, büyülenmişti ve açıktaydı. Hatta daha sonra, kendini koyverip kitabına bakarken, kendini okuduğu metnin biçimi altında tiksintiyle tanıdığında, omuzlarına tünemiş *O* ve *Ben* kelimeleri kıyımlarına başlarken, anlamdan yoksun kalmış kişiliğinde, onu derinlemesine keşfe çıkan karanlık sözler –vücudu olmayan ruhlar ve kelime melekleri– kaldığı düşüncesini korudu.

Bu mevcudiyeti ilk fark ettiğinde geceydi. Panjurlardan süzülen ve yatağı ikiye bölen ışıkta, odayı bomboş bir halde görüyordu; oda herhangi bir eşyayı barındırmaktan o derece acizdi ki bunu görmek acı veriyordu. Kitap masanın üzerinde çürüyordu. Odada kimse yürümüyordu. Eksiksiz bir yalnızlık içindeydi. Bununla birlikte, odada, hatta dünyada kimsenin olmadığından ne kadar eminse, birinin orada olduğundan, uykusunda yer aldığından, ona derinlemesine yaklaştığından, etra-

fında ve içinde olduğundan da o kadar emindi. Safça bir hareketle doğrulup oturdu ve eliyle ışığı açmaya çalışarak, gecenin içinde görmeyi denedi. Ne var ki, bir ses duyunca aceleyle lambayı yakmaya kalkan bir körden farkı yoktu: Hiçbir şey bu mevcudiyeti şu ya da bu biçim altında yakalamasına yardımcı olamazdı. Erişilmez, yabancı bir şey ile karşı karşıya bulunuyordu; böyle bir şey yok, diyebileceği bir şeyle; yine de bu şey içini dehşetle dolduruyordu, o şeyin yalnızlığının alanında dolaştığını hissediyordu. Bütün geceyi, bütün günü o varlıkla birlikte uykusuz geçirdiği için dinlenmeye çalışırken, birdenbire birincisinin yerini bir başkasının aldığına dair bir uyarı geldi içinden; ilki kadar erişilmez, onun kadar karanlık, ama yine de farklı bir varlık. Bu, var olmayandaki bir ton değişikliği, namevcut olmanın farklı bir biçimi, içinde canlandığı başka bir boşluktu. Artık emindi, biri ona yaklaşıyordu, hem hiçbir yerde hem her yerde değil de birkaç adım ötede duran görünmez ve kesin biri. Kendisine temas etmesini kabul edemeyeceği bir güç, hiçbir şeyin durduramayacağı, hiçbir şeyin de çabuklaştıramayacağı bir hareketle onu karşılamaya geliyordu. Kaçmak istedi. Koridora fırladı. Nefes nefese ve neredeyse kendini kaybetmiş bir halde daha birkaç adım atmıştı ki, ona doğru gelen varlığın kaçınılmaz ilerleyişini tanıdı. Odaya döndü. Kapıyı sıkıca kapadı. Sırtını duvara dayayıp bekledi. Ama bekleyişini ne dakikalar, ne de saatler tüketti. Gitgide devleşen bir yokluğa gitgide yaklaştığını hissediyordu; bu yoklukla karşılaşmak ise zamanın sonsuzluğunu gerektiriyordu. Onu her an daha yakınında hissediyor ve kısacık ama indirgenemez bir süre içinde onu geride bırakıyordu. Boşlukta daha şimdiden ona sokulan, ama zamanın dışında var olduğu için de sonsuz derecede uzağında kalan o tüyler ürpertici varlığı görüyordu. Bekleyiş ve iç daralması o kadar dayanılmazdı ki, onu kendinden kopardılar.

Vücudundan bir çeşit Thomas çıkıp, kendini göstermeyen tehdidin üzerine yürüdü. Gözleri, uzama değil de süreye ve zamanın henüz var olmayan bir noktasına bakmaya çalıştı. Elleri, ele gelmeyen ve gerçekdışı olan bir cisme dokunmaya çabaladı. Bu öyle yorucu bir çabaydı ki, ondan uzaklaşan ve uzaklaşırken onu kendine çekmeye uğraşan o şey, sözle anlatılmayacak bir şekilde yaklaşan şeyle aynıymış gibi geldi ona. Yere düştü. Üstü başı pisliklerle kaplıymış duygusuna kapıldı. Vücudunun her parçası can çekişiyordu. Başı acıya dokunmak, ciğerleri acıyı solumak zorundaydı. Orada parkenin üzerinde kıvrılıp bükülüyor, kendi içine giriyor sonra da çıkıyordu. Ağzında hissettiği zehir tadına inanmak için dönüşmek istediği yılandan neredeyse farksız bir halde yerde ağır ağır sürünüyordu. Başını yatağın altında tozlarla kaplı bir köşeye sokuyor ve ferahlatıcı bir yerdeymiş gibi dışkıların arasında dinleniyordu; orada kendini kendi içinde olduğundan daha temiz buluyordu. İşte tam bu durumdayken ne olduğunu tam bilemediği, bir kelime olduğunu sandığı, ama daha çok dev bir sıçana, delici gözleri, kusursuz dişleri olan çok güçlü bir hayvana benzeyen bir şey tarafından ısırıldığını ya da kendisine vurulduğunu hissetti. Yüzünden bir karış ötede olduğunu görünce onu paralayıp yutma, onunla derin bir yakınlık içinde olma arzusunu yenemedi. Üzerine atıldı ve tırnaklarım karnına geçirip onu kendinin bir parçası yapmaya çalıştı. Gecenin sonu geldi. Panjurların arasından parlayan ışık söndü. Ama eşi benzeri olmayan bir saygınlığı ve ihtişamı olduğu sonunda ortaya çıkan iğrenç hayvanla yaptığı mücadele, ölçülemeyen bir zaman zarfında devam etti. Bu mücadele, yerde yatıp dişlerini gıcırdatan, yüzünü tırmalayan, yuvalarına hayvanı sokmak için kendi gözlerini çıkaran ve eğer bir insana benziyor olsaydı bu haliyle cinnet geçiren biri denilebilecek bu varlık için korkunçtu. Kızıl tüylerle kaplı,

gözleri ışıldayan bir çeşit kara melek olan hayvan için güzel bir mücadele sayılırdı. Kâh biri zafer kazandığını sanıyor ve masumluk kelimesinin bastırılamaz bir bulantıyla içine girip kendisini kirlettiğini görüyordu. Kâh öteki onu paralayıp yutuyor, sürükleye sürükleye çıktığı deliğe götürüyor, sonra da sert ve boş bir cisim gibi fırlatıp atıyordu. Her seferinde Thomas, ona musallat olan ve kâbusuymuş, kâbusunun açıklamasıymış gibi izlediği kelimeler tarafından varlığının ta dibine itiliyordu. Kendini hep daha boş ve daha ağır buluyordu ve ancak sonsuz bir yorgunlukla kımıldayabiliyordu. Bunca mücadeleden sonra vücudu tamamen ışık geçirmez oldu; ona bakanlara ise, hep uyanık kaldığı halde, uykunun dinlendirici etkisini veriyordu.

V

İkinci gecenin ortalarına doğru Thomas kalktı ve sessizce aşağı indi. Yarı kör bir kediden başka kimse onu görmedi; kedi, gecenin biçim değiştirdiğini görüp, görmediği bu yeni gecenin peşinden koştu. İçinde kendisine tanıdık gelen hiçbir koku bulamadığı bir tünele süzüldükten sonra gırtlağından, kedilerin kutsal hayvanlar olduklarını ima ettikleri o boğuk sesi çıkararak miyavlamaya başladı. Kabarıyor ve hırıldıyordu. Dönüşmekte olduğu puttan aldığı anlaşılmaz ses, geceye hitap ediyor ve konuşuyordu.

"Neler oluyor?" diyordu bu ses. "Her zaman iletişim içinde olduğum ruhlar, çanak dolu olunca kuyruğumu çeken ruh, beni sabahın elinden kaçırıp rahat bir kuştüyü mindere yatıran ruh ve içlerinde en güzeli, miyavlayan, mırıldayan, sanki kendi ruhummuş gibi tıpatıp bana benzeyen ruh, hepsi kayboldu. Neredeyim şimdi? Patimle usulca yokladığımda, bir şey bulamıyorum. Hiçbir yerde bir şey yok. Bir oluğun kenarındayım sanki, düşmekten başka bir şey gelmez elimden. Düşmek beni korkutmaz. Ancak hakikat şu ki, düşemem bile; hiçbir düşüş mümkün değil; beni geriye iten ve içinden geçemeyeceğim özel bir boşluk etrafımı sarmış durumda. Neredeyim peki? Üstümde uğursuzluk var. Eskiden ansızın, çekinmeden ateşe atıla-

bilen bir hayvana dönüşerek, çok önemli sırlara nüfuz ederdim. Beni ikiye bölen şimşek sayesinde, attığım tırmık sayesinde yalanları, suçları daha işlenmeden bilirdim. Halbuki şimdi bakışsız bir varlığım. Korkunç bir ses duyuyorum, bütün bu söylediklerimi tek kelimesini anlamadan bu sesle söylüyorum. Düşünüyorum, ama nasıl tüylerin kıvırcıklığı ve kulak gıdıklanması bağımlı olduğum yabancı türlerin bir işine yaramazsa, düşüncelerim de benim bir işime yaramıyor. İçime sadece dehşet işliyor. Tüyler ürpertici bir hayvan iniltisi çıkararak dönüp duruyorum. Bir ruhunki kadar büyük bir yüzüm olduğunu hissediyorum; kaygan ve donuk bir dili –kör dili–; önsezi yeteneği olmayan biçimsiz bir burnu; şeyleri içimizde görmemizi sağlayan o dimdik alevden yoksun iri gözleri olan bir yüz, iğrenç yara. Postum çatlıyor. Bunun en son aşama olduğuna hiç şüphe yok. Tüylerimi birbirine sürterek, bu karanlığın içinde bile kendimden doğaüstü bir ışık çıkarmam artık mümkün olmadığında, her şey bitmiş olacak. Daha şimdiden, en koyu karanlıklardan daha karanlığım. Gecenin gecesiyim. Gölgelerin içinden geçerek –onların gölgesi olduğum için aralarından sıvrilerek– üstün kediyle karşılaşmaya gidiyorum. Artık içimde hiç korku yok. Tamamen bir insanınkine benzeyen vücudum –mutluluğa ermiş birinin vücudu– ölçülerini korudu, ama başım kocaman. Bir ses duyuluyor, daha önce hiç duymadığım bir ses. Vücudum donuk ve ıslak olduğu halde, oradan çıkıyormuş gibi görünen bir ışık, etrafıma, başka bir vücuda benzeyen ve içinden çıkamadığım bir daire çiziyor. Bir manzara ayırt etmeye başlıyorum. Karanlık giderek yoğunlaşırken, büyük beyazımsı bir şekil dikiliyor karşıma. Kör bir içgüdüyle ben diyorum, zira dünyada yönümü bulmamı sağlayan dimdik kuyruğumu kaybettiğimden beri, besbelli kendim değilim artık. Durmadan büyüyen ve bir baş olacağı yerde, bir bakıştan başka bir

şey olmadığı anlaşılan bu baş tam olarak ne? Rahatsız olmadan göremiyorum onu. Kımıldıyor, yaklaşıyor. Tamamen bana dönük; ve bakıştan ibaret olmasına rağmen, beni görmediğine ilişkin o korkunç izlenimi veriyor bana. Bu dayanılmaz bir duygu. Eğer hâlâ tüylerim olsaydı, hepsinin vücudumda dikildiğini hissederdim. Ama içinde bulunduğum durumda, duyduğum korkuyu saptama imkânım bile yok. Ölüyüm, ölü. Bu baş, benim başım, beni görmüyor bile, çünkü yok oldum. Kendime bakan da, kendimi ayırt etmeyen de benim. Ey ölümümü kayda geçirmek için bir anlığına dönüştüğüm üstün kedi, şimdi hepten kaybolacağım. Önce insan olmaktan çıkıyorum. Yerde yatan, soğuk ve içinde yaşanmaz küçük bir kediye dönüşüyorum yeniden. Bir defa daha hırıldıyorum. Yeniden kapanacak olan o küçük vadiye son bir defa göz atıyorum ve orada bir insan görüyorum, o da bir üstün kedi. Toprağı tırmaladığını işitiyorum, muhtemelen tırnaklarıyla. Öbür dünya dedikleri şey benim için bitti artık."

Thomas sırtını eğmiş, dizleri üstünde toprağı kazıyordu. Etrafında uzayıp giden çukurların kenarlarında, içeri giremeyen gün ışığı duruyordu. Yedinci defadır, toprakta ellerinin izini bırakarak, kendi boyuna göre genişlettiği büyük bir delik açıyordu ağır ağır. O kazarken, boşluk, düzinelerce elle, daha sonra kollarla ve nihayet bütün vücutla doldurulmuş gibi, yaptığı işe öyle bir direnç gösteriyordu ki, bu direnci yenmesi yakında mümkün olmayacaktı. Mezar, yokluğunu emdiği bir varlıkla doluydu. Yerinden kıpırdatılamayan bir ceset, bu biçim yokluğunda kendi mevcudiyetinin kusursuz biçimini bularak, oraya gömüldükçe gömülüyordu. Köydeki insanların, korkunçluğunu uykularında hissettikleri bir dramdı bu. Çukur tamamlanır tamamlanmaz Thomas, boynuna koca bir taş bağlayarak içine atlıyor, topraktan bin kat daha sert bir vücuda çar-

pıyordu, mezarı kazmak için önceden oraya girmiş mezarcının vücuduna. Tam tamına kendi boyuna, biçimine, enine sahip olan bu mezar kendi cesedi gibiydi ve oraya saklanmayı her istediğinde, vücudunu kendi vücuduna gömmeye çalışan saçma bir ölüye benziyordu. Demek ki artık, yer alabileceği bütün kabirlerde, ölüler için birer mezar da olan bütün duygularda, ölü sanılmasına izin vermeden öldüğü o yok oluşta, ondan önce davranmış bir başka ölü vardı; benzeri olan bu ölü, Thomas'nın hayatının ve ölümünün muğlaklığını son sınırına vardırıyordu. Kedilerle ve kedilerin rüyalarıyla indiği bu yeraltı gecesinde, sargılarla sarmalanmış, duyularına yedi mühür vurulmuş, ruhu olmayan bir eşi onun yerini alıyordu ve bu eş uzlaşamayacağı tek kişiydi, çünkü o da mutlak boşlukta gerçeklik kazanmış olup, onunla aynıydı. Bu buz gibi mezara eğiliyordu. Nasıl ki kendini asan adam, hâlâ üstüne bastığı iskemleyi –son dayanağını– ittikten sonra boşlukta yaptığı sıçrayışı hissedecek yerde sadece kendisini tutan ipi hissederse, sonuna kadar dayanır, kopmak istediği varoluşa hiç olmadığı kadar sarılır bağlanırsa, o da, öldüğünü bildiği anda, kendi ölümünde mevcut olmadığını, hiç mevcut olmadığını hissediyordu. Ne bir cesetle temasın verdiği soğukluğu –aslında soğuk değil de temas yokluğu olan şeyi– onun derinliklerinde bırakan vücudu; ne tüm gözeneklerinden sızan ve görünür olduğunda bile görülebilmesi için hiçbir duyunun, hiçbir sezginin ve hiçbir düşüncenin kullanılmasına meydan vermeyen karanlık; ne de hiçbir şekilde canlı sayılamayacağı olgusu onu ölü saymaya yetiyordu. Ve bu bir yanlış anlama değildi. Hem gerçekten ölmüş, hem de ölüm gerçekliğinin dışına atılmıştı. Ölümün içinde bile ölümden yoksun bırakılmıştı; korkunç bir şekilde yok edilen adam, kendi sureti tarafından, nihai ölümün varoluşu gibi olan ve kendisinin önünde koşan sönmüş meşale taşıyıcısı o Thomas tarafından

hiçlikte durdurulmuştu. Tam bir suret yokluğunda kendi suretini gördüğü o boşluğa hâlâ eğilmiş dururken; onu düşürmediği gibi düşmesini engelleyen ve kaçınılmaz kıldığı düşüşü imkânsız kılan olabilecek en şiddetli baş dönmesine kapılmışken; daha o zamandan toprak etrafında incelmeye başlıyordu ve gece, artık hiçbir şeye cevap vermeyen, görmediği ve gerçekliğini sadece kendisinden daha az gerçek olduğu için hissettiği bir gece, onu sarıyordu. Olayların bağrında yer aldığına ilişkin izlenim, bütün biçimleriyle onu kuşatmıştı. İçine giremediği bu toprağın yüzeyindeyken bile, içi ona her yandan dokunan bu toprağın içindeydi. Her yandan gece onu hapsediyordu. Sınırların yokluğu tarafından içine kapatıldığı bir sonsuzun sokulganlığını görüyor, işitiyordu. Bu ölüm vadisinin var olmayışını bunaltıcı bir varoluş gibi hissediyordu. Geniz yakan, ıslak bir humustan yayılan buğular ona yavaş yavaş ulaşıyordu. Tıpkı tabutunda canlı olarak uyanan biri gibi, ele gelmeyen toprağı dehşetle görüyordu; çürük tahta, ıslak kumaş ve toprak kokularıyla dolu havasız bir havaya dönüşerek dalgalanıyordu. Artık gerçekten gömülmüş olarak, alçıya benzeyen bir maddenin üst üste yığılmış tabakaları altında, nefes alamadığı bir yeraltı mezarlığında görüyordu kendini. Onu ezen nesneler arasında, dondurucu bir yerde, bir sıvı içindeymişçesine duruyordu. Hâlâ yaşıyorsa eğer, cenaze çiçekleriyle, mezar ışığıyla dolu bu odada yeniden yaşamanın imkânsızlığını kabul etmek için yaşıyordu sadece. Nefessiz kalmakla yeniden nefesine kavuşuyordu. Nüfuz edilmez sessizlik ve karanlıkla kuşatıldığı bir hapishanenin ortasında bağırmak, görmek, yürümek imkânını buluyordu yeniden. Acayip bir korkuydu onunkisi, son engelleri de aşıp, kabrinin dar kapısında beliriyordu; dirilmiş olarak değil, ölü olarak; hem hayattan, hem ölümden koparıldığından emin olarak. Tasvir edilmiş mumya, yürüyordu; mevcut olma-

yan yüzünde güleç ve canlı bir çehre oluşturmaya uğraşan güneşe bakıyordu. Ölüsü bile dirilmiş hakiki tek Lazar, yürüyordu. Gecenin son gölgelerinin üzerinden geçerek, şanından hiçbir şey kaybetmeden, üstü otlarla ve toprakla kaplı, düşen yıldızlar altında düzenli adımlarla ilerliyordu; kefene sarılmamış insanların gözünde, hayatın en değerli noktasına yükselişi belirten adımlarla.

VI

Anne onun yaklaştığını görünce hiç şaşırmadı; bu kaçınılmaz varlıktan kaçmaya çalışmasının boşuna olacağını, her gün rastlayacağı kişinin o olduğunu biliyordu. Her seferinde denizin, ormanların, hatta gökyüzünün üzerinden geçen bir yolu şaşmaz adımlarla izleyerek, dosdoğru ona geliyordu. Her seferinde, dünyada güneşten ve yanında ayakta duran o hareketsiz varlıktan başka bir şey yokken, varlığın sessiz hareketsizliğiyle sarılmış, kendisini açığa çıkaran o derin duyarsızlığa kapılmış sürüklenirken, evrenin tüm sükûnetinin onun aracılığıyla kendisinde yoğunlaştığını hisseden Anne, nihai öğle vaktinin ışıltılı gümbürtüsü çınladığı sırada sessizlikle bütünleşmiş, en büyük huzurun baskısına maruz kalmış bir durumda ne bir hareket yapmaya, ne bir şey düşünmeye cesaret ederek, gözleriyle yanakları alev alev, ağzı aralanmış, karanlık hatlarını son bir nefes gibi güneşin alnında yayarak, kendisinin yandığını, öldüğünü görüyordu; o ışık geçirmez ölünün yanında tamamıyla saydam bir ölüydü, yanındaki ölü ise giderek daha fazla yoğunlaşıyor, sessizlikten de daha sessiz bir halde saatleri bozup zamanı yolundan saptırıyordu. Adil ve egemen ölüm, her gün yeniden başlayan ve kurtulamadığı insanlık dışı, utanç verici an. O, her gün aynı saatte aynı yere geliyordu. Bu tam tamına

aynı saat ve de aynı bahçeydi. Zaman kazanmak için güneşi durduran Yeşu'nun saflığıyla, Anne her şeyin devam ettiğini sanıyordu. Ama kuruyamayan yeşil yapraklarının içinde ölmüş korkunç ağaçlar; gözünü maalesef aldatamadan, canlı geçinmeyi de başaramadan üzerinde uçan kuşlar, merasimle ufku bekliyor ve bir önceki gün yaşadığı sahneyi mütemadiyen yeniden başlatıyorlardı. Ne var ki bugün, önce bir yatağa sonra bir diğerine taşınan bir ceset sanki hakikaten yer değiştiriyormuş gibi, ayağa kalktı, Thomas'nın önünden yürüdü ve onu yanındaki küçük koruya sürükledi; yolda karşıdan gelenler ya Thomas'nın uzaklaştığını görüyor ya da hareketsiz durduğunu sanıyorlardı. Aslında, gerçekten yürüyordu ve diğerlerine benzeyen bir vücutla –bu vücudun dörtte üçü bitip tükenmiş olmakla birlikte– öyle bir bölgeye giriyordu ki, orada gözden kaybolduğu takdirde, ötekilerin de derhal başka bir hiçliğe yuvarlandıklarını görüyordu; bu hiçlik onları, yaşıyor olsalardı uzaklaştıracağından daha fazla uzaklaştırıyordu ondan. Bu yolda, karşısına çıktığı her insan ölüyordu. Her insan, Thomas gözlerini çevirirse, ölümü haber veren tek bir çığlık atmadan onunla birlikte ölüyordu. Onlara bakıyordu ve hemen bakışının altında her türlü benzerliği kaybettiklerini görüyordu, zira yüzleri alınlarındaki küçük bir yaradan sızıp gidiyordu. Ortadan yok olmuyorlar, ama bir daha da görünmüyorlardı. Ortaya çıkıverdikleri uzaklıkta, şekilsiz ve dilsizdiler. Daha yakında, onlara dokunursa, onlara bakışını değil de her an bütünüyle olduğu o parıltılı ve görünmez gözün bakışını yöneltirse; daha da yakında, onlarla neredeyse bütünleşmiş bir halde, onları ya kendi gölgesi ya da ölü ruhlar sanarak, onları soluyarak, yalayarak, onların vücutlarına bulanarak, ne en ufak bir duygu, ne en ufak bir görüntü alıyordu onlardan; onlar kendisinden ne kadar yoksunsa, o da onlardan o kadar yoksundu. Sonunda ge-

çiyorlardı. Temelli olarak çekip gidiyorlardı. Baş döndürücü bir yokuştan, artık kendilerine ait hiçbir şeyin görünür olmadığı bir ülkeye doğru kayıyorlardı; sadece bazen, büyük ışık çizgileri gibi ufuk hizasında fosforlu bir ışıltıyla parıldayan son bakışları görünüyordu. Esrarengiz ve korkunç bir talandı bu. Arkasında ne bir söz, ne bir sessizlik bırakıyordu, ne gerisi, ne ilerisi vardı. Onu kuşatan boşluk, boşluğun tam tersiydi, başları örtülü olarak içine girenlerin sadece bir hiç için var oldukları sonsuz bir düşünceydi.

Bu dipsiz derinlikte yalnız Anne direniyordu. Ölü olarak, boşluğa en yakın ortamda çözülüp dağılmış bir halde, hâlâ varlık kırıntıları buluyor, dibe dalış süresince onlarla kendi yüz hatları arasında bir çeşit ailevi benzerlik kuruyordu. Genç kızı şaşırtmak için ansızın karşısına çıktığında, kız ona her zaman bir yüz sunuyordu. Anne olmaktan vazgeçmeden durmadan değişiyordu. Anne'la arasında artık hiçbir benzerlik olmasa da o Anne'dı. Kendi yüzü ve tüm yüz hatlarıyla ama tıpatıp bir başkasına benzeyerek, aynı kalıyordu, Anne, inkâr edilemeyecek eksiksiz Anne. Yolda Thomas onun, genç kıza aynen benzeyen ve kaybolmuş cesetler, içi boşalmış insanlar arasında, ıssız dünyada tuhaf bir rahatlıkla –efsanevi bir soyun son ferdi olarak– dolaşan bir örümcek halinde geldiğini gördü. İncecik iki bacağı üzerindeymiş gibi, kocaman sekiz ayağıyla yürüyordu. Kaçacağı zaman ısıracakmış izlenimi verebilen siyah gövdesi ve yırtıcı görünümü, Anne'ın giyimli vücudundan, yakından görmeye çalışıldığında üzerindeki o hafif havadan farklı değildi. Duraklaya duraklaya ilerliyordu, kâh boşluğu birkaç sıçrayışta bir çırpıda aşıyor, kâh yolun üzerine kapanıp, görünmez bir iplik gibi onu kendinden çekip çıkarıyordu. Kendi üzerine bile kıvrılmadan, Thomas'yı kuşatan bölgeye giriyordu. Karşı konulmaz bir şekilde yaklaşıyordu. Onun karşısında duruyor-

du. İşte o gün, o inanılmaz gözüpeklik ve sebat karşısında heyecanlanan Thomas, kızda, tüm sınamalara dayanabilecek ve bir özgürlük anısı gibi çınlayan, aldırışsızlığa benzer bir şey olduğunu anlayınca, onun uzun ayakları üzerinde doğrulduğunu, bir ayrıntı, koku ve düşünce bulutu salgılayarak kendisiyle iletişim kurmak için yüzünün hizasında durduğunu görünce, döndü ve acı acı arkasına baktı, tıpkı yolunu şaşırdığı için uzaklaşan, kendi üzerine kapanan ve sonunda yolculuğunun düşüncesinde yok olan bir yolcu gibi. Evet, bu koruluğu tanıyordu. Batan bu güneşi, kuruyan bu ağaçları ve kararan bu yeşil yaprakları da tanıyordu. Vücudundaki, yoksun olduğu ve iğreti bir vücut gibi yanılsamasını taşıdığı vücudundaki korkunç ağırlığı silkmeye çalıştı. Yabancı bir güneşten yayılır gibi kendisinden yayılan bu suni sıcaklığı hissetmesi, sahte bir kaynaktan akan soluğu işitmesi, sahte bir kalbin çarpışını dinlemesi gerekiyordu. Ya kız? Kızı tanıyor muydu; iğrenç bir benzerliğin arkasında tetikte duran, yüzündeki her bir çizginin süredurduğu o küçük aynalarla yaldızlanmış havada eskiden olduğu haliyle görünmeye hazır o ölüyü? "Siz misiniz?" diye sordu. O anda, gözlerde bir alev, yüzde kederli ve soğuk bir alev gördü. Bu yabancı vücudun içinde ürperdi, Anne ise, içine acı çeken bir ruhun, sevmeye mahkûm edildiği kasvetli bir gençliğin girdiğini hissederek, yeniden kendisine dönüştüğünü sanıyordu.

VII

Anne birkaç günlük büyük bir mutluluk yaşadı. Hatta bundan daha sade bir mutluluk ve bundan daha sevimli bir şefkat hayal etmemişti hiç. Thomas, kızla birlikteyken, kızın tehlikesizce sahip olduğu bir varlık oluveriyordu. Kız onu ele geçirdiğinde, bunu büyük bir özgürlük içinde yapıyordu. Başını kıza teslim ediyordu. Onun istediğini yapmasına öylesine izin veriyordu ki sözleri, ağzından çıkmadan önce, fark gözetmeden iki ağızdan birinde yer alıyordu. Anne'ın onun tüm varlığıyla bu şekilde oynamasında ve bu yabancı vücuda sanki kendisine aitmişçesine muamele etmesine imkân veren risk yokluğunda öyle tehlikeli bir uçarılık vardı ki, kim olsa yüreği daralırdı. Kız ise onda sadece işe yaramaz bir ağız, ciddiyetten uzak bakışlar görüyordu; yaklaşamadığı ve konuşturmayı düşünmenin imkânsız olduğu bir adamın, başını dizlerinde sağa sola çevirmeyi kabul ettiğini görünce, bundan rahatsızlık duyacağı yerde keyif alıyordu. Bu, onun açısından haklı gösterilmesi güç bir davranıştı. Bu kadar narin bağlarla birbirine böylesine derinden bağlanmış bu iki vücut arasında, her an, bağlarının azlığını tüyler ürpertici bir şekilde ortaya çıkaracak bir temas olabileceği tahmin edilebilirdi. O kendi içine çekildikçe, kız da hafifçe ilerliyordu. Kızı kendine çekiyor, kız ise hâlâ genel hat-

larını okşadığını sandığı o yüzün içine gömülüyordu. Erişilmez ya da aksine erişilmesi fazla kolay biriyle uğraştığını sandığı için mi böyle tedbirsiz davranıyordu? Bakışları Thomas'ya takılıp kalıyordu, arsız bir oyun muydu bu, yoksa umutsuz bir oyun mu? Sözleri nemleniyor, en güçsüz hareketleri bile onu Thomas'ya yapıştırıyordu, bu arada içinde, belki de uygun anda sınırsız bir yapışma gücünü çekip çıkaracağı salgı keseciği kabarıyordu. Her yanı vantuzlarla kaplanıyordu. Hem içinde, hem dışında, kabuk bağlamaya uğraşan yaralardan, kaynaşma yolundaki etten ibaretti. Ve böylesi bir değişime rağmen oynamaya ve gülmeye devam ediyordu. Thomas'ya elini uzatıp şöyle dedi:

"Aslında siz kim olabilirsiniz?"

Bu saptamada açıkçası hiçbir soru yoktu. Ne kadar sersemlemiş olursa olsun, varoluşu kendisine yöneltilmiş korkunç bir soru olan bir varlığa nasıl soru sorabilirdi? Ama şaşırtıcı ve biraz da sarsıcı, evet, hakikaten sarsıcı bulur gibi olduğu bir şey vardı ki bu da, onu anlayacak durumda değil de –bu aşırı bir iddia olurdu– onun hakkında hâlâ bazı bilgiler edinecek durumda –ve bu sefer ihtiyatsızlığı tüm sınırları aşıyordu– olmamasıydı. Bu cüret ise ona yetmiyordu, çünkü onu tanımıyor olmaktan duyduğu üzüntü, alışılmamış biçimi altında, şiddet yoluyla ve ifadenin çılgınlığıyla kendini haklı göstermeye çalışacak yerde, laubali ve neredeyse aldırışsız bir üzüntü gibi sunuluyordu. Bütün bu eylemlerin zararsız görüntüsü altında, Tanrı'yı ayartmak için yapılan bir deneme yatıyordu aslında. Thomas'nın yüzüne dimdik baktı:

"Ama siz kimsiniz?"

Ondan bir cevap duymayı beklememesine, hatta kendisine cevap vermeyeceğinden emin olmasına rağmen –aslında ona soru soracak değildi– onun bir cevap verebileceğini farze-

diş tarzında öyle bir istismar vardı ki (elbette, cevap vermeyecekti, ondan cevap vermesini istemiyordu, ne var ki, ona kişisel olarak ve varlığı konusunda yönelttiği sorudan dolayı, kendi kendine, onun sessizliğini cevap vermekten kazara kaçınmak olarak, günün birinde değişebilecek bir tutum olarak yorumlayabileceği havasını veriyordu), bu, imkânsıza öyle kaba bir muamele şekliydi ki, Anne, gözü kapalı atladığı sahnenin korkunçluğunu birden anladı ve bir anda uykusundan uyanarak, hareketinin tüm sonuçlarını ve davranışındaki çılgınlığı fark etti. İlk düşüncesi, onun cevap vermesini engellemek oldu. Zira büyük tehlike, az önce düşüncesizce ve keyfi hareket ederek, Thomas'ya soru sorulabilecek bir varlık muamelesi yapması üzerine Thomas'nın da, kendine, cevap verebilecek ve cevabını ona duyurabilecek bir varlık muamelesi yapmasındaydı. Bu tehdidin, ta içine, ağzından çıkan kelimelerin yerine çökmüş olduğunu hissediyordu. O ise, kendisine sunulan eli çoktan yakalamıştı. Anne'ın böyle davranmasının nedenlerini anladığına ve her şey bir yana belki de aralarında muhtemel bir temas olduğuna onu inandırarak, elini zalimce tutuyordu. Anne artık emindi, konuşursa, söyleyecek neyi varsa o acımasız sertliğiyle söyleyecekti, ondan hiçbir şey saklamadan her şeyi söyleyecekti ki sustuğu zaman, sessizliği, artık söyleyecek bir şeyi kalmayan ve böyle olmakla birlikte bir şey de söylememiş olan bir varlığın sessizliği daha da korkutucu olsun; onun konuşacağından emindi. Ve bu o derece kesin bir şeydi ki, kıza kendini sanki daha önce konuşmuş gibi gösteriyordu. Bir uçurum gibi onu kuşatıyordu. Etrafında dönüyordu. Onu büyülüyordu. En beklenmedik sözleri kızın beklemeye dayanamayacağı sözlere dönüştürerek, onu yutmaya hazırlanıyordu.

"Benim ne olduğum..."

"Susun."

Geç olmuştu ve Anne, saatlerle günlerin sadece kendisini ilgilendirdiğini bildiği halde, karanlıklar içinde daha yüksek sesle bağırıyordu. Yaklaştı, pencerenin karşısında yattı. Yüzü eridi, kapandı. Tamamen karanlık olduğunda, aşağı tabakalardan gelen yeni dilinde artık dostu olarak adlandırdığı kişiye doğru kırışmış yüzüyle eğilerek, içinde bulunduğu duruma aldırmadan görmek istedi; tıpkı bacakları olmayan bir sarhoşun yürüyememe nedenini sarhoşluğuna bağlaması gibi, bu ölüyle ilişkilerinin neden ilerlemediğini görmek istedi. Ne kadar aşağıya düşmüş olursa olsun, hatta muhtemelen bu çukurdayken, aralarında bir fark olduğunu, hem de çok büyük –ama ilişkilerinin daimi olarak kabul görmemesini gerektirecek kadar değil– bir fark olduğunu iyice gördüğü için, karşılıklı gösterdikleri inceliğin tümünden ansızın kuşkuya düştü. Saklandığı kıvrımların içinde kendi kendine, kurnazlık taslayarak, bu son derece sevimli genç adamın görünüşüne kanmayacağını söylüyor ve kalbi sıkışarak, onun dostça hareketlerini ve yaklaşımındaki sadeliği hatırlıyordu. Onun ikiyüzlü olduğundan şüphelenecek kadar ileriye gitmediyse (şikâyet edebilirdi, o kendisini hakikatin otuz kulaç altında, parlak ve boş sözler arasında tuttuğu için adice ağlayabilirdi; ama, kendisi ve onun hakkında aynı kelimelerle konuşabilmek için yaptığı sinsi denemelere rağmen, Thomas'nın karakteri olarak adlandırdığı şeyde ikiyüzlülük olduğu aklına gelmiyordu), bunun nedeni, sadece başını çevirse, onun bulunması gereken sessizlikte öylesine aşılmaz olduğunu sezip, onun saklandığını söylemenin ne kadar gülünç bir şey olacağını hissetmesindendi. O kızı aldatmıyordu, ama yine de kız onun tarafından aldatılıyordu. İhanet etraflarında dönüyordu; ona ihanet eden de, kendi kendini aldatan da kız olduğundan, bu ihanet daha da korkunçtu, üstelik böyle bir yanılgıya son verme umudu da yoktu, çünkü onun kim olduğunu

bilmediğinden, koynunda hep bir başkasını buluyordu. Gece bile, zaman bile, aşağılanmış ve yabani bir halde içlerinde bocalayıp durduğu girişimleri –hep aynılarını– ara vermeksizin ona yeni baştan yaptıran zaman bile, hatasını artırıyordu. Olaylardan yoksun bir hikâyeydi bu, içi öyle boştu ki onda her çeşit anı ve her çeşit beklenti ortadan kalkmıştı; böyle olmakla birlikte, her şeyi karşı konulmaz bir hareketle muhakkak bir felakete sürüklüyormuş gibi görünen o şaşmaz seyrini bu boşluktan alıyordu. Ne olacaktı? Hiçbir fikri yoktu, ama bütün hayatını beklemekle geçirdiğinden, sabırsızlığı, genel bir felakete, varlıklarla birlikte, varlıkları birbirinden ayıran mesafenin de yok olacağı bir felakete katılma umuduna karışıyordu.

VIII

İşte bu yeni durumun içindeyken kimsenin, kendisinin bile hakkında bir şey bilmediği bir canavarı besler gibi içinde umudunu beslediği muazzam ve ölçülemez bir gerçekliğe kendisinin de dönüştüğünü hissedip daha da yüreklendi ve Thomas'nın etrafında döne döne, sonunda onunla ilişkisindeki güçlükleri, kavranması giderek kolaylaşan sebeplere bağlar hale geldi; örneğin anormal olan şeyin, onun hayatıyla ilgili hiçbir şey bilinememesi ve onun her durumda ismi ve hikâyesi olmayan biri olarak kalması olduğunu düşündü. Bir kere bu yola girince, zamanında durabilme şansını kaybediyordu. Böyle olmaktansa, kelimeleri sınamaya tabi tutmaktan başka bir niyet taşımadan ağzına geleni söylemek daha iyi olurdu. Ama bu tedbirlere rıza göstermek bir yana, sefil durumuyla çelişen tumturaklı bir dilde, sözlerindeki doğruluk payından güç alan bir saygısızlıkta bulunmayı uygun gördü. Ona söylediği şey dolaysız bir anlatım biçimindeydi. Uyanıklıkta rüya niteliğiyle çınlayan kibir dolu bir çığlıktı bu.

"Evet," dedi, "sizi yalnız olduğunuzda görmek isterdim. Eğer günün birinde sizden tamamen uzaklaşarak karşımızda durabilseydim, size kavuşabilmek için bir şansım olurdu. Daha doğrusu size kavuşamayacağımı biliyorum. Bizi ayıran mesafeyi azaltmanın tek yolu, alabildiğine uzaklaşmam olacaktır.

Ne var ki zaten alabildiğine uzaktayım, daha fazla da uzaklaşamam. Size dokunduğum anda Thomas..."

Daha söyler söylemez, bu sözler onu alıp götürdüler; onu gördü, Thomas ışıldadı. Başı arkaya düşmüştü, anıları kovan yumuşacık bir ses yükseliyordu gırtlağından; artık bağırmanın hiç gereği yoktu, gözleri kapanıyordu, zihni sarhoştu; yavaş ve derin nefes almaya başladı, elleri kavuştular: Mantıki olarak bu durum sonsuza kadar sürüp gitmeliydi. Ama, sanki sessizlik de geri gelinmesi gereken bir davetmişçesine (zira onu hiçbir şeye teşvik etmiyordu), Anne kendini bıraktı, gözlerini açtı, odayı tanıdı ve bir defa daha her şeye yeniden başlamak gerekti. Varsın istediği açıklamayı almamış olsun, bu hayal kırıklığını umursamıyordu. Kendisi için bir çeşit sır olan, onun için ise hiçbir şekilde sır niteliği taşımayan şeyi kendisine açıklayacağını düşünmek artık kesinlikle mümkün değildi. Buna karşılık, kendisinin söyleyebileceği şeyin her şeye rağmen kalacağı fikrine tutunarak, onları ayıran olağanüstü mesafeyi bildiği halde, onunla bir temas kurmak için sonuna kadar direneceğini ona bildirmeye can atıyordu, zira yaptığı şeyin akılsızca olduğunu, yine de bunu bilerek yaptığını söylemek kaygısında utanç verici olmakla birlikte, çok çekici bir şey de vardı. Ama ne kadar çocukça olursa olsun, bunu kendiliğinden yaptığına dahi inanılabilir miydi? Konuşmak, elbette konuşmaya koyulabilirdi; arkadaşını ele veren bir suç ortağının duyduğu suçluluk duygusuyla konuşabilirdi: Bildiği şeyi itiraf ederek değil –bir şey bilmiyordu–, bilmediği şeyi itiraf ederek, zira onun doğru olan ya da en azından doğru gibi görünen herhangi bir şeyi söyleme imkânı yoktu; halbuki hakikatin ne olduğunu ona sezdirmeden, muammayla ilgili en ufak bir ipucu vermeden söylediği şey, gizli şeylerin özünü açıklamış gibi, belki de bundan daha ağır bir şekilde Thomas'yı sımsıkı bağlıyordu. Thomas'ya yaklaş-

mayı ümit edebileceği uzak patikalara dalabilmek şöyle dursun, kendi güzergâhında yolunu şaşırıyor ve kendi gözünde bile yanılsamadan başka bir şey olmayan bir yanılsamaya kılavuzluk ediyordu. Görme gücünün bulanmasına rağmen tasarısının çocukça olduğundan, üstelik yarar sağlamayan vahim bir hata işlediğinden şüphe ediyordu; ama aynı zamanda, onun yüzünden ya da onunla ilgili bir hata işlediği anda, aralarında onun hesaba katması gereken bağlar yarattığı düşüncesini de aklından geçiriyordu – hata da buradaydı zaten. Ancak onu, şüphesiz diğerlerinden farklı ama temelde tüm diğerlerine benzer olaylar yaşamış biri olarak görmenin, onu kendi üzerinden akmış olan aynı suya daldırmanın ne kadar tehlikeli bir şey olduğunu da sezmiyor değildi. Zamanı, kendi kişisel zamanını, zamandan tiksinen biriyle bütünleştirmek her ne olursa olsun küçük bir ihtiyatsızlık olamazdı, ayrıca tarihi kişiliği olmayan birinin çocukluğa vereceği karikatürümsü görüntüden kendi çocukluğu için iyi bir sonuç çıkamayacağını biliyordu, bir de bu görüntü mükemmel olsaydı daha beter olurdu. Yani içindeki endişe gittikçe büyüyordu, sanki zaman çoktan bozulmuş, yeniden sorgulanan tüm geçmişi kısır ve iflah olmaz derecede suçlu bir geleceğe sunmuştu kendini. Söyleyeceği her şey keyfi olduğundan, tehlikenin kendisinin bile aldatıcı olduğunu düşünerek kendini teselli de edemiyordu. Aksine, biliyor ve hayatını tehdit eder görünen ama hayatından daha değerli olan bir iç daralmasıyla hissediyordu ki, ne şekilde konuşursa konuşsun doğru olan hiçbir şeyi söylememesi gerektiği halde, onca anlatış biçimi arasından tek bir tanesini seçmekle, feda edeceği hakikatin tohumlarını saçmak tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyordu. Ayrıca, saflığını tehdit eden ama ona yeni bir saflık veren bir kaygı ile hissediyordu ki, en keyfi ve en masum hatırlamanın arkasına sığınmaya çalışsa bile hikâyesine ciddi bir şey-

ler katmak zorunda kalacaktı, nüfuz edilemez ve korkunç bir hatıra, öyle ki bu sahte şekil gölgeden çıkıp, gereksiz bir titizlikle gittikçe büyük ve gittikçe suni bir kesinlik kazandıkça, kendisi, çoktan mahkûm edilmiş ve şeytanlara teslim edilmiş anlatıcı, hakkında hiçbir şey bilemeyeceği hakiki şekle affedilemez bir şekilde bağlanacaktı.

"Sizin ne olduğunuz," dedi... Bu kelimeleri söylerken onun etrafında dans eder ve ondan kaçarak onu hayali bir kurt kapanına iter gibiydi. "Sizin ne olduğunuz..."

Konuşamıyordu, halbuki konuşuyordu. Dili, kelimelerin anlamını kelimeler olmadan ifade ediyormuş gibi titreşiyordu. Daha sonra, sanki kopan hece parçalarının çıkardığı seslerle kendini oyalamaya çalışıyormuşçasına, neredeyse alçak sesle, değişik ses tonlarıyla söylediği sözlerin akışına kendini ansızın bırakıp sürüklendi. Çocuksu niteliği yüzünden dil olarak kabul edilemeyecek bir dilde konuşarak, anlamsız kelimelere anlaşılmaz kelimeler görünümünü veriyordu adeta. Hiçbir şey söylemiyordu, ama hiçbir şey söylememek onun için fazla anlamlı bir ifade tarzıydı ve bunun altında daha da az şey söylemeyi başarıyordu. Gevezeliğini sürekli geride bırakıp daha az ciddi olan bir diğerine geçiyor, ama bunu da fazla ciddi bularak reddediyordu; her türlü ciddiyetin ötesinde sonu olmayan bir geri çekilme sayesinde, mutlak çocuksulukta dinlenmeye hazırlanıyordu; söz dağarcığı zayıflaya zayıflaya, ciddiyetin asıl sesi olan bir uyku görüntüsünü alana kadar bu böyle sürdü. O zaman, sanki bu derinliğin bağrında amansız bir bilincin dikkati tarafından gözetlendiğini aniden hissetmişçesine yerinden sıçrıyor, bir çığlık atıyor, müthiş bir öngörüyle gözlerini açıyor ve hikâyesini bir an havada bırakarak:

"Hayır," diyordu, "bu değil. Sizin sahiden ne olduğunuz..."

Bizzat kendisi çocuksu ve uçarı bir görünüme bürünüyordu. Bir süredir yüzünü kaplayan çamurumsu havanın altından çıkan ifadeler, onu mevcut olmayan birine benzetiyorlardı. Bu öyle hafif bir görünümdü ki, ona bakıldığında dikkat, ne yüz çizgilerinin üstünde, ne de varlığının bütünü üstünde yoğunlaştırılabiliyordu. Dahası söylediği şeyi hatırlamak ve buna bir anlam vermek de rahatsız ediciydi. Kimden söz ettiği bile bilinmiyordu. Kâh Thomas'ya hitap eder gibi görünüyor, ama ona hitap ediyor olması hakiki muhatabını ayırt etmeyi engelliyordu. Kâh kimseye hitap etmiyor ve peltek peltek konuşması ne kadar boşuna olursa olsun öyle bir an geliyordu ki, sonu olmayan bu daldan dala atlayış onu nedeni olmayan bir gerçekliğin karşısına getirdiğinde, uçarılığının derinliklerinden korkunç bir suratla çıkarak birdenbire duruyordu. Çıkış yolu hep aynıydı. İstediği kadar güzergâhını uzatsın ve başı sonu olmayan konu dışı sözler arasında kaybolsun –yolculuk bütün hayatı boyunca da sürebilirdi– her adımda, yalnız durması gerekeceği değil, aynı zamanda, ya bulmaması gereken şeyi bulduğu için ya da o şeyi asla bulamayacağı için, izlediği yolu da ortadan kaldırması gerekeceği âna yaklaştığını biliyordu. Tasarısından vazgeçmesi mümkün değildi. Konuştuğu dil sessizlikten kat kat aşağıdayken nasıl susabilirdi ki? Orada olmaktan vaz mı geçseydi, yaşamaktan vaz mı geçseydi? Başka gülünç çarelere başvursa, ölümüyle tüm çıkışları kapayıp labirentteki sonsuz koşusunu hızlandırmış olurdu sadece, ama zaman düşüncesini barındırdıkça oradan çıkma umudunu taşıyordu. Bu yüzden de usul usul Thomas'ya yaklaştığını görmüyordu. Farkında olmadan adım adım onu izliyordu; farkına varsa da, ondan ayrılmak ve kaçmak istediğinden, hep daha büyük bir çaba harcaması gerekiyordu. Bitkinliği öyle bunaltıcı bir hal aldı ki, kaçmayı taklit etmekle yetindi ve gözlerinden sel gibi yaş

akarak, ona yakararak, bu duruma bir son vermesi için yalvararak, hikâyesine ne pahasına olursa olsun devam edebilmek için –aynı zamanda son gücünü bu hikâyeyi yarıda kesmek ve örtbas etmek uğrunda harcamayı isterdi– o ağzın üzerine eğilip zihninde kelimelere biçim vermeyi yeniden deneyerek ona yaslanıp kaldı.

Kendini böyle bırakmış durumdayken, süre duygusunun kendisini sürükleyip götürmesine izin verdi. Usulcacık, elleri kasıldı, adımları onu terk etti ve saf bir suyun içine süzülüverdi; orada, anbean, sonsuz selleri aşarak, sakin bir rüyanın içinde eriyip gitmiş sıkıntılı bir rüyada hayattan ölüme ve –en kötüsü– ölümden hayata geçiyormuş gibiydi. Daha sonra, bütün mekânların ortadan kaldırılmasıyla meydana gelmiş ve saatlerin çağrısının şiddetle paramparça ettiği bir yalnızlığın içine bir fırtına gümbürtüsüyle aniden girip ortaya çıktı. Sanki yeşil bir vadide bulunuyormuşçasına ve orada her şeyin kişisel ritmi, kişisel olmayan temposu olmaya davet edilmişçesine, yaşı ve gençliğiyle başkalarının yaşına, yaşlılığına dönüşüyordu. Önce, insani günlere tamamen yabancı bir günün dibine inip saf şeylerin derinliğine ciddiyetle girerek, sonra ise egemen zamana doğru yükselip yıldızlarla gökkürelerin arasında boğularak, göklerin sükûnetini tanımadan titremeye ve acı çekmeye başladı. Bu gece ve bu sonsuzluk süresince, insanların zamanı olmaya hazırlandı. Durmadan kaçan bir ışığın yansımalarıyla aydınlanmış boş koridorlarda dolaşıp durdu sonsuzca; bu ışığı gönülsüzce, bu başkalaşımların nedenini ve bu sessiz yürüyüşün amacını kavrayamayan kayıp bir ruhun inadıyla izliyordu. Fakat, Thomas'nınkine benzer bir kapının önünden geçerken trajik açıklamanın devam ettiğini kabullenip, artık onunla kelimeler ve düşüncelerle değil, sıkı sıkıya bağlandığı zaman vasıtasıyla tartıştığını anladı. Şimdi her saniye, her iç çekiş –ve bu

Anne'dı, ondan başkası değildi– Thomas'nın onun karşısına çıkardığı telaşsız hayata gizliden gizliye saldırıyordu. Thomas ise varoluşundan da esrarengiz olan itirazlarının her birinde hasmının öldürücü mevcudiyetini hissediyordu; zaman denilen o hasmı olmazsa, ebediyen hareketsizleşmiş olarak geleceğin dibinden yukarı çıkamayıp, tıpkı rüyaların kâhin kartalı gibi, ıssız doruğunun üzerindeki hayatın ışığının söndüğünü görmeye mahkûm olurdu. Bu yüzden de, ileri sürdüğü delilin özünde, mutlak itirazcı ile tartışıyor; düşüncesini temelinde düşmanı ve bütün düşüncelerin konusu ile, o mükemmel rakibi zamanla, Anne'la birlikte düşünüyordu; esrarengiz bir şekilde onu kendi içine aldığında ise, ilk defa ciddi bir görüşmeyle karşı karşıya bulunduğunu gördü. O da –belirsiz biçim– Thomas'nın varoluşuna bu koşullar içinde nüfuz etti. Orada her şey harap ve kasvetli görünüyordu. Büyük bir deniz kazasından sonra ebediyen çekilmiş denizin bıraktığı, gittikçe derinleşen yoklukların ağır ağır çözülüp dağıldığı ıssız kumsallar. Tuhaf ölü şehirlerden geçti; oralarda taşlaşmış biçimlerle, mumyalaşmış durumlarla karşılaşacağı yerde hareketlerin, sessizliklerin, boşlukların olduğu bir mezarlıkla karşılaştı; hiçliğin olağanüstü sesine çarptı, sesin tam tersinden meydana gelmiş sesine; önünde harikulade düşüşler, rüyasız uyku, ölüleri bir rüya âleminde sarıp sarmalayan yok oluş, her insanı, en güçsüz ruhu bile ruhun ta kendisine dönüştüren ölüm uzayıp gittiler. Kendi hakkındaki kesin cümleyi bulduğunu sanarak saflıkla giriştiği bu keşifte, Anne'ın mevcudiyetsizliğinin, Anne'ın en mutlak hiçliğinin delicesine peşine düşmüş olan kendini tanıdı. Yalnız bir su gibi Thomas'nın üzerinden akan kayıtsızlığın, hiç girmemesi gereken bölgelerdeki sızıntıdan, tüm barajları yıkmayı başaran meşum yokluktan geldiğini sandı –ey zalim yanılsama–, öyle ki bu çıplak yokluğu, saf ışığın ve derin arzunun karşılığı olan bu saf nega-

tifi artık keşfetmek isteyerek, buna ulaşmak için çetin sınamalara boyun eğmek zorunda kaldı. Süregiden hayatlar boyunca düşüncesini cilalaması, onu sefil bir eskici dükkânına çeviren her şeyden kurtarması gerekti –kendini seyreden ayna, iç güneşi olan prizma– ona camdan yalnızlığı olmayan bir ben gerekiyordu; çok uzun süredir şaşılık çeken o gözü, nihai güzelliği mümkün olduğunca şaşı bakmak olan gözü, gözün gözü, düşüncenin düşüncesi olmayan bir ben. Anne'ın güneşe karşı koştuğu ve yolun her dönemecinde, gitgide daha doymak bilmez bir uçuruma gitgide daha yoksul ve daha nadir bir Anne'ı attığı tahmin edilebilirdi. O uçurumun ta kendisiydi, ondan ayırt edilemezdi; orada uykunun koynunda uyanık durarak, öğrenmekte özgür zihniyle, ışıksız, düşünceyle karşılaşmasına düşünülecek bir şey getirmeden, kendi kendisinin öyle uzağına gitmeye hazırlanıyordu ki, mutlak çıplaklıkla temas ettiğinde mükemmel bir şekilde onun ötesine geçerek, orada kendi saf ve öz saydamlığını tanıyabildi. Yanında, dalıştan sonra yüzeye çıkmasını sağlayacak Anne ismi dışında bir şey olmadan, ilk yoklukların, ilkel yoklukların –ses yokluğu sessizlik, varlık yokluğu ölüm– gelgitinin yükselmesine usulca izin verdi; ama Pascal'in korkmuş olduğu halde bulunduğu bu çok kolay ve çok ılık hiçlikten sonra elmastan yokluklar, sessizlik yokluğu, ölüm yokluğu tarafından yutuluverdi; orada ise ancak sözle anlatılmaz kavramların, bilmem nelerin, duyulmamış gümbürtü sfenksinin, en kulak tırmalayıcı seslerin tözünü patlatan ve onları hızla aşarken sesleri de patlatan titreşimlerin içine ayak basabiliyordu. Cehenneminkilere benzer büyük dairelerin içine düştü; kısacık bir an saçmanın içinde kalmak ve hâlâ ortaya çıkabilecek şeyi terk ettiği için de sonsuza kadar yokluğu yokluğa ve yokluğun yokluğuna ve yokluğun yokluğunun yokluğuna katmak ve böylece, bu emme makinesiyle, umutsuzca boşluğu

oluşturmak gereken o kritik andan saf aklın şimşeği olarak geçti. Asıl düşüş o anda başlar, kendini yok eden düşüş, daha saf bir hiçlik tarafından sürekli tüketilen hiçlik. Ama Anne, bu son sınırda, girişimindeki çılgınlığın bilincine vardı. Kendinden yok ettiğini sandığı her şeyi bir bütün halinde yeniden bulduğundan emin oldu. Bu nihai kendine dalış ânında, düşüncesinin en derin yerinde bir düşünceyi tanıdı; Anne olduğunun, yaşayan, sarışın ve –ne korkunç– zeki Anne olduğunun sefil düşüncesini. İmgeler onu yoğuruyor, doğuruyor, üretiyorlardı. Bir vücudu oldu, kendininkinden bin kat daha güzel, bin kat daha vücut olan bir vücudu; görünür haldeydi, en bozulmaz maddeden çıkıp etrafa yayılıyordu, olmayan düşüncenin bağrındaki üstün kayaydı, ufalanabilir azotsuz topraktı, bununla Âdem bile meydana getirilemezdi; bu en kaba, en çirkin vücutla, bu çamurdan vücutla, kusmayı istiyor oluşunun, kendine düşen dışkı payını harikulade yokluğa taşıyarak kusuyor oluşunun bu bayağı fikriyle, iletilemez olana çarpıp nihayet intikamını alacaktı. Tam o sırada duyulmamış olanın bağrında kulak tırmalayıcı bir ses çınladı, o da kudurmuş bir sesle Anne, Anne diye haykırmaya başladı. Kayıtsızlığın bağrında, Thomas'ya olan tüm tutkusuyla, tüm nefretiyle, tüm sevgisiyle bir meşale gibi bir anda yandı. Muzaffer bir varlık gibi hiçliğin bağrına giriverdi ve kendini, ceset, özümlenemez hiçlik, hâlâ var olan ve artık var olmayan Anne, Thomas'nın düşüncesiyle edilen son alay olarak o hiçliğe attı.

IX

Anne bu sefer sözlerden tamamen yoksun olarak, gözlerine de dudaklarına da bir ifade vermeye yanaşmadan, hâlâ yere uzanmış bir halde gün ışığına geri döndüğünde, sessizlik onu, sessizlikle öylesine birleşmiş bir halde gösterdi ki, yakınlığı içini tiksintiyle dolduracak başka bir yaratılışı kucaklar gibi sessizliği hırsla kucaklıyordu. O gece boyunca, kendisi için ateşten bir diken olan ve onu, kendi varoluşunu kaba bir artık gibi dışarı atmaya zorlayan hayali bir şeyi özümlemişti sanki. Bölmeye dönük bir halde kımıldamadan durarak, vücudu saf boşlukla bütünleşmiş, bacaklarıyla karnı cinsiyetsiz ve organsız bir hiçlikle birleşmiş olarak, elleri bir el yokluğunu titreye titreye sıkarak, çehresi ne nefes ne de ağız olan şeyi içine çekerek, başka bir vücudun biçimini almıştı; bu vücudun yokluk ve yoksunluktan oluşan hayatı ise onu, dönüşemeyeceği şeyin bütünlüğüne dönüştürmüştü ağır ağır. Vücudunun olduğu yerde uyuyan başı vardı, ama aynı zamanda başsız vücuttu, vücutsuz baştı, sefil vücuttu. Görünüşünde değişen bir şey yoktu şüphesiz, ona bir göz atılabilir ve herhangi birinden farksız olduğu görülebilirdi; ama bu bakışın hiçbir önemi yoktu, onu tanımak da doğrusu imkânsız olduğundan, toptan değiştiği kesin olduğu halde onu, en ufak değişiklik olmaksızın, her zamanki haliyle görme-

nin verdiği dehşetin kaynağı, yüz çizgilerinin kusursuz benzerliğinde, gecenin vurduğu doğallık ve içtenlik cilasındaydı. Yasak görünüm. Bir canavarı görmek bile dayanılabilecek bir şeyken, gözün, hiçbir sonuca ulaşmayan bir incelemeyle, saatlerce üzerinde bir tuhaflık ve gariplik belirtisi seçmeye çalıştığı bu yüzdeki izlenim karşısında, hiç kimse soğukkanlılığını koruyamazdı. O kadar bildik bir doğallıkla görülen şey, sırf görülmesi gereken şeyin besbelli bu olmadığı olgusu yüzünden, gözü sonunda kör etmekle kalmayıp aynı zamanda ona, bu görüntü karşısında hakiki bir bulantı hissettiren bir muammaya dönüşüyordu; öyle bir bulantı ki bakış, bu nesnede, onda görebileceğinden başka bir şey yakalamaya çalışırken, kendini her türden döküntüyü boşaltmaya zorluyordu. Aslında, mutlak surette aynı kalan bir vücutta büsbütün değişmiş olan şey –kendilerini duyarsız olarak nitelemeye mecbur olan duyuların hepsine zorla kabul ettirilen tiksinti duygusu– eskisini olduğu gibi bırakarak yutmuş olan yeni kişinin kavranılmaz kişiliği, sır yokluğunun içine saklanmış bu sır, uyuyan kızın üzerinden akan sessizliği açıklamış olmasaydı, böyle bir sükûnette, Anne'ın vücudunu saran yalan ve yanılsama trajedisiyle ilgili belirtiler aramaya kalkışılırdı. Nitekim suskunluğunda müthiş şüphe uyandıran bir şeyler vardı. Konuşmaması, rüyalarının derinliğinde bile sessizliğini koruyan birinin ketumluğunu o kımıltısızlığı içinde koruması sonuçta doğaldı, hem uykuya eklenen o uyku ile kendisine ihanet edemezdi zaten. Ne var ki sessizliğinin sessiz olmaya hakkı bile yoktu ve bu mutlak durum vasıtasıyla hem Anne'ın eksiksiz gerçekdışılığı, hem de bu gerçekdışı Anne'ın tartışılmaz ve ispat edilemez mevcudiyeti kendini ifade ediyordu; bu sessizlik sayesinde gerçekdışı Anne'dan, bilincine güçlükle varılan bir tür korkunç mizah doğuyordu. Sanki orada meraklı ve heyecanlı bir seyirci kalabalığı varmış gibi, kendisini gör-

müş olmaları ihtimalini alaya alıyordu; karşısına uyumak niyetiyle uzanmış olabileceği sanılan –ey budalalık– bu bölmeden, bir yün mantoya sarınıp kendini kapatmış olduğu bu odadan –gün ışığının geceye bir son vermek gibi saçma sapan bir maksatla ve "hayat devam ediyor" parolasıyla sızmaya başladığı odadan– bir gülünçlük duygusu yayılıyordu. Yalnızken bile etrafında giderilemez ve acıtan bir merak, gizli bir soru vardı ve bu soru nesne olarak onu alıyor, ama aynı zamanda ayrım gözetmeden her şeye yöneliyordu, öyle ki ölüme neden olabilecek güçte bir sorun olarak varlığını sürdürüyordu – sfenks gibi bilmecenin zorluğu sayesinde değil, sorunu ölümde çözmeye kalkışma isteği uyandırmasıyla.

Ortalık aydınlanınca uyandığı için, onu uykusundan gün ışığının çekip çıkardığı sanılabilirdi. Halbuki gecenin sonu gözlerini açmış olmasını açıklamıyordu, uyanışı da ağır bir tükenişten, dinlenmek üzere yapılan son yürüyüşten ibaretti: Gecenin zıddı olarak gösterilmek bir yana, geceye ait olduğu dahi söylenebilecek bir gücün etkisiyle uyuması imkânsız hale geliyordu. Yalnız olduğunu gördü, sadece yalnızlığın dünyasında ayağa kalkabileceği halde bu tecrit ona yabancı göründü; içinde bulunduğu edilgin durumda ise yalnızlığının, onu gündüzden ebediyen uzaklaşmış bir yere sürükleyen ve hissetmeye ihtiyaç duymadığı bir şey gibi içinde patlak vermesinin hiç önemi yoktu. Mutsuzluk bile mevcutmuş gibi hissedilmiyordu artık. Görmez halde onun varlığı etrafında dolanıyordu. Değmesinin ve erişmesinin mümkün olmadığı o tevekkül alanında ilerliyordu. İhanete uğramış kaderden geçerek genç kadının kalbine kadar geliyor ve terk duygusuyla, bilinç yokluğuyla ona dokunuyordu; o da müthiş bir bırakılmışlık içinde, bu yokluğa atılıyordu. O andan itibaren, içinde bulunduğu durumu hiçbir şekilde aydınlığa kavuşturma arzusu duymadı, sevgi de

bu sevgiyi hissetmenin ve ifade etmenin imkânsızlığından ibaret kaldı. Thomas içeri girdi. Ne var ki Thomas'nın mevcudiyeti de artık önemli değildi. Aksine, bu mevcudiyeti en sıradan biçimde bile olsa takdir etme arzusunun ne derece yıpranmış olduğunu görmek korkunçtu. Sadece açık seçik bir iletişim kurmanın tüm gerekçeleri ortadan kalkmakla kalmamıştı, aynı zamanda Anne'a öyle geliyordu ki bu varlığın sırrı kendi kalbine geçmişti ve orada daima yanlış sorulmuş bir soru olarak kavranabilecekti ancak. Thomas ise, aksine, gelişinin sessiz kayıtsızlığı içinde, bir sırrı ele veren en ufak, en rahatlatıcı bir belirti bile olmaksızın, taciz edici bir açıklıkla görünüyordu. Lanetli tutkusunun bulanık bakışlarıyla Thomas'ya ne kadar bakarsa baksın boşunaydı. O, en az karanlık olabilecek adam gibi çıkıyordu geceden; her türlü sorunun üzerinde olma ayrıcalığıyla saydamlığa bürünmüş, sureti değişmiş ancak silik, artık tüm sorunların kendinden uzaklaştığı kişi olarak; aynı şekilde kız da, iç paralayıcı bir hiçlikten ibaret olan bu görünüm yüzünden ondan uzaklaşmış olduğunu, kendine döndüğünü görüyordu; kendinde ise ne zenginlik vardı, ne de bolluk, sadece kasvetli bir doygunluğun ağırlığı, umutla umutsuzluğun içinde birlikte boğuldukları bir günün akışından başka hiçbir dramın yaşanmayacak oluşunun kesinliği, her türlü amacın, hatta zamanın yok oluşunun ardından, işleyişinin tek işlevi çeşitli parçalarının boş hareketini sessiz bir muayeneyle ölçmek olan bir makineye dönüşmüş gereksiz bekleyiş vardı. Bahçeye indi ve orada, geceleyin olup bitenlerin kendisini düşürdüğü durumdan kısmen de olsa kurtulur gibi oldu. Ağaçların görünüşü onu şaşırttı. Gözleri bulanıklaştı. Şu anda çarpıcı olan şey, gösterdiği aşırı zayıflıktı. Organizmasında hiçbir direnç kalmamıştı, biri ya da bir şey ona her yaklaştığında, saydam teniyle, donuk bakışlarıyla bitkinlikten titrer gibiydi. Aslında, havanın temasına ve kuşların çığlık-

larına nasıl tahammül ettiği sorulabilirdi. Bahçede yönünü saptayış tarzından, onun başka bir bahçede bulunduğuna aşağı yukarı kanaat getirilirdi; uykusundaki görüntüler arasında bir uyurgezer gibi dolaştığı için değil; hayat dolu, çınlayan ve güneşli alandan, katettiği gerçekliğin ikinci bir versiyonu olan tükenmiş, kasvetli ve sönük bir alana kadar ilerlemeyi başardığı için. Nefes nefese ve yüzüne çarpan fazla sert havayı güçlükle içine çekerek durduğu görüldüğü anda, havası az bir atmosfere giriyordu; orada ise tekrar nefes almak için nefes almaktan hepten vazgeçmesi yetiyordu. Her adımda vücudunu kaldırması gereken yolda güçlükle yürürken, dizsiz bir vücut halinde, her bakımdan ilkine benzer, ama sadece onun geçebileceği bir yola sapıyordu. Bu manzara onu dinlendiriyordu, orada rahatladığını hissediyordu; yakınlığı onu bunaltan aldatıcı vücudu tepeden tırnağa ters çevirip de, içinde mutlak surette gizlenmiş ikinci bir kişi meydana getiren acı tiksintiyi görünür göğsüyle, bükük bacaklarıyla, sallanan kollarıyla, onu karanlık bir güneş gibi aydınlatan güneşe karşı sergileyebilmiş olsaydı aynı rahatlamayı hissederdi. Bu harap günde, yayılımının büyüklüğünün sınırlarını çizmeyi hiçbir imgenin beceremediği dehşeti ve tiksintiyi itiraf edebilirdi; karnından, sırayla yüzünün biçimini alan larvaları; iskeletinden ya da tüm vücudundan, Thomas'nın onda uyandırdığı dehşet yüzünden itici ve tahammül edilmez şeylerin tümünü ona doğru çeken ifade edilmez duyguları neredeyse sevinçle çıkarmayı başarıyordu. Anne için yalnızlık uçsuz bucaksızdı. Gördüğü her şey, hissettiği her şey, gördüğü ve hissettiği her şeyden onu ayıran parçalanmaydı. Kasvetli bulutlar bahçeyi kaplasalar da, onları sarmalayan büyük bulutun içinden görünmüyorlardı. Az ötesindeki ağaç, karşısında onun mevcut olmadığı ve her şeyden ayrıldığı ağaçtı. Orman düzlükleri gibi onun etrafını saran ve kendi ruhuna yaklaşır gibi sami-

miyetle yaklaşabildiği tüm ruhlarda, onları algılamayı sağlayan tek ışık olarak, sessiz, kapalı ve ıssız bir bilinç vardı; onun etrafında insani ilişkilerin yumuşak alanını yaratan ise yalnızlıktı, orada, ahenk ve şefkat dolu sonsuz bağlar arasında, ölümcül üzüntüsünün karşıdan kendisine doğru geldiğini görüyordu.

X

Anne'ı bahçedeki banklardan birinin üzerinde uzanmış bulduklarında bayılmış olduğunu sandılar. Baygın değildi, uyuyordu, uykudan da derin bir dinlenmeyle uykuya dalmıştı. O andan itibaren, bilinçsizliğe doğru yürüyüşü görkemli bir çatışmaya dönüştü; bu çatışmada, uyuklamanın ürpertisine ancak yaralı olarak boyun eğdiğinden, çoktan ölmüş bir halde, bilinçlilik hakkını ve payına düşen açık düşünceleri son âna kadar savundu. Onunla gece arasında hiçbir suç ortaklığı yoktu. Gün alçalır alçalmaz, onu başka bir varoluşa çağıran esrarengiz ilâhiyi dinleyerek, ancak hayatın hepten yıkılmasıyla yenik çıkabileceği mücadeleye hazırlanıyordu. Elmacık kemikleri kızarmış, gözleri parlayarak, sakin ve gülümser bir yüzle, müthiş bir gayretle bütün gücünü topluyordu. Alacakaranlık, suçlu şarkısını ona duyurmaya ne kadar çalışırsa çalışsın, karanlıktan yararlanarak ona karşı bir komplo hazırlanması boşunaydı. Uyuşukluk yoluyla hiçbir yumuşaklık, hastalıkların istismar edilmesiyle kazanılan hiçbir azizlik aldatmacası ruhuna işlemiyordu. Ölüme Anne'dan başka birini teslim etmeyeceği ve el değmemişliğini gururla taşıyarak, onu o yapan her şeyi sonuna kadar koruyarak, hiçbir hayali ölüm vasıtasıyla hakiki ölümden kaçmayı kabul etmeyeceği hissediliyordu. Gece sürüp gitti, hiçbir gece bu

kadar tatlı olmamış, bir hastayı böylesine gevşetmek için yaratılmamıştı. Sessizlik sel gibi aktı, dostluk dolu yalnızlık ile umut dolu gece Anne'ın uzanmış vücudunu sıkıştırdılar. Uyanıktı, sayıklamıyordu. Gölgelerde uyuşturucu yoktu; karanlığın, uykuya direnenleri manyetizma ile uyutmasını sağlayan o şüpheli dokunuşlardan yoktu. Gece Anne'a soylu davranıyor ve genç kızın silahlarıyla –saflıkla, güvenle, huzurla– ona karşı savaşmayı kabul ediyordu. Bu kadar büyük bir zayıflık ânında, etrafında sunilikten ve kalleşlikten bu derece arınmış bir dünya olduğunu hissetmek hoş, alabildiğine hoş bir şeydi. Bu gece ne kadar da güzeldi; tatlı değil de güzel, korkunun koyulaştırmadığı, hayaletleri kovan, dünyanın sahte güzelliğini de silen klasik gece. Anne'm hâlâ sevdiği her şeyin –sessizliğin ve yalnızlığın– adı geceydi. Anne'ın nefret ettiği her şeyin –sessizliğin ve yalnızlığın– adı da geceydi. Birbiriyle çelişen terimlerin bulunmadığı, acı çekenlerin mutlu olduğu, beyazın siyahla ortak bir özde buluştuğu mutlak gece. Yine de bu gecede karmaşa yoktu, canavarlar yoktu; bu gecenin karşısında, her zaman gözkapaklarının kapanarak kendisi için meydana getirdikleri kişisel geceyi gözlerini yummadan buluyordu. Bilinci yerinde, zihni açık olarak, kendi gecesinin geceye eklendiğini hissediyordu. Bu koskoca dış gecede kendini özünün en derin noktasında buluyor, sükûnete ulaşmak için hırçın ve sıkıntılı bir ruhun önünden geçmeye ihtiyaç duymuyordu. Hastaydı, ama ona ait olmayan, dünyanın sağlığı olan bu hastalık ne kadar iyiydi! Ona ait olmayan, onu saran, her şeyin en üst bilinciyle bütünleşen bu uyku ne kadar saftı! Ve Anne uyuyordu.

Bunu izleyen günlerde, herkese iyileşmenin sarhoşluğu içinde yüzüyormuş gibi göründüğü harikulade bir huzur âlemine daldı. Bu göz kamaştırıcı manzara karşısında, o da kendinde evrenin sevincini hissetti, ama buzdan bir sevinç olarak. Ve

ne gündüz, ne de gece olabilecek şeyin başlamasını bekledi. Bir iyileşmenin değil de şaşırtıcı bir dayanıklılık durumunun başlangıcı olan bir şey yanına sokuluverdi. Kimse onun mükemmel bir sağlık durumuna ulaşacağını, hayatın olağanüstü dengeli bir noktasından geçeceğini anlamıyordu; bir dünyadan başka bir dünyaya giden sarkaç olacağını. Bir tek o, başının üzerinde hızla dağılan bulutların arasından, o ânın yıldız hızıyla yaklaştığını gördü; yeryüzüyle yeniden temas kurarak, sıradan varoluşu yeniden ele geçireceği, hiçbir şey görmeyeceği, hiçbir şey hissetmeyeceği, yaşayabileceği, nihayet yaşayabileceği, hatta ölebileceği harikulade andı bu. Çok uzaktan onu, o sağlıklı görünen, tanımadığı, keyifle içinden geçip gideceği Anne'ı gördü. Ah! Çok fazla ışıltılı o an. Karanlıkların içinden bir ses ona şöyle dedi: Haydi.

Hakiki hastalığı başladı. Tek tük dostlarından başka kimseyi görmez oldu, hâlâ gelenler ise nasıl olduğunu ona sormaktan vazgeçtiler. Tedavilerin hastalığın üstesinden gelemediğini herkes anlıyordu. Anne ise bu konuda da yanıldıklarını görüp gülümsedi. Kaderi ne olursa olsun, hiç olmadığı kadar hayat ve güç doluydu. Saatlerce kımıldamadan durması, uykusunda güçlülük, sürat ve esneklikle uyumasıyla, uzun süre uzanık kalmış bir atleti andırıyordu, dinlenişi de koşmakta ve vuruşmakta üstün olan bütün insanların dinlenişine benziyordu. Sonunda vücudundan garip bir gurur duyar oldu; kendi varlığından müthiş zevk aldı; ciddi bir rüya ona hâlâ hayatta olduğunu, tamamıyla hayatta olduğunu ve eğer hayattan hoşnutluklarla kolay umutları ayıklayabilirse yaşama duygusuna çok daha fazla sahip olacağını hissettirdi. Her türlü cesaretten yoksun ve hareket etmekten aciz, hiçbir şey yapmıyormuş gibi görünüp, bitmez tükenmez bir işi tamamladığı o esrarengiz anlarda, kendi içinde uçsuz bucaksız bir sessizlik sığınağı kazmak için, canlının düşünceleri-

ni, ölünün düşüncelerini atıp duruyordu. Sonra ölüm yıldızları belirdi ve acele etmek zorunda kaldı: Son zevklerinden kendini yoksun bıraktı, son acıları savuşturdu. Belirsizlik, nereye varacağını bilmekteydi. Şimdiden nefesi tıkanıyordu. Tanrım, o iyi; hayır, o var; varlık bakımından mükemmel, en yüksek noktaya erişmiş olan o, en güzel düşüncesini bulan en büyük zihnin sevincini taşıyor. O var; hayır, o iyi, ayağı yerden kesiliyor, üzerine duyumların seli iniyor, boğuluyor, bağırıyor, kendini işitiyor, yaşıyor. Ne mutluluk! Ona içecek bir şey veriyorlar, ağlıyor, onu teselli ediyorlar. Hâlâ gece. Halbuki artık farkına varması gerekiyordu: Etrafında pek çok şey değişiyordu, üzüntülü bir ortam onu kuşatıyordu, sanki karanlık ruhlar onu insani olmayan duygulara çekmeye çalışıyormuşçasına. Yavaş yavaş, acımasız bir protokolle dünyanın şefkatini ve dostluğunu ondan uzaklaştırıyorlardı. Sevdiği çiçeklerden istediğinde, ona kokusu olmayan ve –ondan daha ölümlü tek varlıklar olarak– gözleri önünde boyunlarını büktüklerini, solduklarını, öldüklerini görme zevkini ona vermeyen yapma güller hediye ediyorlardı. Odası oturulmaz bir hal aldı: İlk defa kuzeye bakan, tek penceresinden içeri sadece akşam güneşi giren, her gün sevimli bir eşyadan yoksun bırakılan bu oda, onu bir an önce terk etme arzusu duysun diye besbelli gizlice boşaltılmıştı. Dünya da tahrip edilmişti. Tatlı mevsimler sürgüne gönderilmiş, çocuklardan neşeli çığlıklarını başka yerde atmaları rica edilmiş, şehirlerin bütün öfkesi sokağa çekilmişti, onu insanlardan ayıran şey ise kulak tırmalayıcı seslerden yapılmış aşılmaz bir duvardı. Bazen gözlerini açıyor ve şaşkınlıkla bakıyordu: Sadece şeyler değişmekle kalmıyor, aynı zamanda ona en bağlı varlıklar da değişiyordu; bundan nasıl şüphe ederdi? Ona gösterilen şefkat trajik bir şekilde azalıyordu. Soluk bir yüzle, tek kelime etmeden saatlerdir koltuğuna gömülmüş olan, kendisini sevimli kılabile-

cek her şeyden özenle kaçınan annesinin, kendisi hayatında hiç olmadığı kadar genç ve güzel şeylere ihtiyaç duyduğu bir sırada, kızına sevgi diye gösterdiği şey, kendisini çirkinleştiren bir duygudan ibaretti artık. Bir zamanlar annesinde sevmiş olduğu şeyler, neşe, gülüş ve gözyaşları, yetişkin bir insanın yeni baştan takındığı bütün çocuk ifadeleri, yorgunluktan başka bir şey ifade etmeyen bu yüzden kaybolmuşlardı; onun ancak buradan uzak bir yerde yeniden ağlayabileceğini, gülebileceğini tahayyül ediyordu –gülmek, ne harika! Burada artık kimse gülmüyordu–, kendi kızı hariç, herkesin annesiydi o. Anne sesini yükseltti ve ona denize girip girmediğini sordu. "Sus," dedi annesi. "Konuşma, yorulursun." Elbette, ölmek üzere olan biriyle paylaşacak bir şey olamazdı, eğlenip yaşayanlarla onun arasında herhangi bir bağ kurulamazdı. İç çekti. Halbuki annesi ona benziyordu, üstelik her öğleden sonra bu benzerliğe yeni bir çizgi ekleniyordu. Alışılmışın aksine, kızının yüzünü model olarak alan annesiydi, bu yüzü yaşlandırıyor, altmış yaşında neye benzeyeceğini ona gösteriyordu. Ölümden kaçma çılgınlığında bulunacak olsaydı, sadece saçları değil, gözleri de griye çalan bu şişman Anne, Anne olurdu elbette. Masum komedi: Anne bunu yutmazdı. Hayatın kendinden nefret ettirmek için yaptığı her şeye rağmen, hayatı sevmeye devam edecekti. Ölmeye hazırdı, ama çiçekleri –yapma olanlarını bile– severek ölecekti, ölümde kendini fena halde öksüz hissederek, asla olamayacağı o çirkin ve sakat Anne'ı delice özleyerek ölecekti. Dünyadan ayrılmakla neler kaybettiğini anlamasın diye ona sinsice önerilen her şey, ahlakçıların ve hekimlerin bu suç ortaklığı, insanın ölmekten besbelli memnun olarak öldüğü o daracık, karanlık odalardaki en çirkin suratları ve görüntüleri son gün, son gösteri niyetine sunan insanların, güneşin geleneksel yutturmacası, bütün bu hileler işe yaramıyordu. Anne, yaşamaktan tiksinme ve yaşamayı

reddediş olan ara durumlardan sıyrılarak, ölüme canlı geçmeyi bekliyordu. Ne var ki her yanını katılık kuşatmıştı, onu gözetleyen dostları masum bir tavırla şöyle diyerek onu sınıyorlardı: "Yarın gelemeyiz, kusura bakma", buna karşılık onun hakiki bir dost olarak: "Önemli değil, rahatsız olmayın," demesi üzerine: "Ne kadar da duyarsızlaştı, artık hiçbir şeyle ilgilenmiyor," diye düşünüyorlardı. Ölmeden önce onun değerini azaltacak ve pişmanlıkları yersiz kılacak duygulara onu sürüklemek için kurulan bu hüzünlü komplo karşısında kendi utangaçlığının, kendi ağırbaşlılığının, yani kişi olarak her zamanki tavırlarından geriye kalan şeylerin kendisine ihanet ettiğini gördüğü saat gelip çattı. Yakında şöyle diyeceklerdi: "Kendisi olmaktan çıktı, ölmesi daha iyi," sonra da: "Ölse de kurtulsa!" Yumuşak ve karşı konulmaz baskı, kendini bundan nasıl koruyabilirdi? Değişmediğini göstermek için yapılacak ne kalmıştı? Her an dostlarının boynuna atılıp, doktoruna: "Kurtarın beni, ölmek istemiyorum," demesi gerekirken –onun hâlâ dünyaya ait olduğu bu takdirde kabul edilebilirdi belki– içeri girenleri başını sallayarak karşılamakla yetiniyor ve onlara en değerli şeyini veriyordu: bir bakış, bir düşünce, saf hareketler; daha dün hakiki sevgi belirtileri olan, ama şimdi hayatla en azından bozuşmuş birinin soğuk ihtiyatı olarak görünen şeyleri. Böylesi sahneler onu etkiledi, can çekişen birinden terbiye ve nezaket –sağlıklı uygarlıklara yaraşan duygular– değil, kabalık ve taşkınlık beklendiğini anladı. Madem ki yasa buydu, madem ki etrafındaki herkese hiç olmadığı kadar bağlı olduğunu kanıtlamanın tek yolu buydu, haykırma arzusuna kapıldı; her bağı güçlendirmeye, yakınlarım daha da yakın varlıklar olarak görmeye hazırdı. Ne yazık ki çok geçti: O duygulara elverişli ne yüzü ne de vücudu kalmıştı, neşe içinde neşeli olması da mümkün değildi. Şu anda içeri gelen herkese –kim olursa olsun bunun önemi yoktu, zaman daralı-

yordu– kapalı gözleri ve ısırdığı dudaklarıyla, asla hissedilmemiş en büyük tutkuyu gösterdi. Ve oradaki herkese, kendilerini ne kadar çok sevdiğini söyleyebilmek için sevgiyi de yeterli bulmadığından, ruhunun en katı ve en soğuk hareketlerine başvurdu. Ondaki her şeyin katılaştığı doğruydu. O âna kadar elinde kalan şey acıydı. Gözlerini açmak için, en tatlı sözleri işitmek için acı çekiyordu: Onun için tek heyecanlanma biçimi buydu ve bedelini dayanılmaz, korkunç acılarla ödeyerek görme zevkini, tek bu zevki satın alan bu bakıştan başka hiçbir yerde bu kadar fazla duyarlık asla olmamıştı. Ama artık neredeyse hiç acı çekmiyordu; vücudu, her vücudun ideali olan bencillik idealine erişiyordu: En zayıf düştüğü anda en katı vücuttu; darbelerin altında bağırmayan, dünyadan hiçbir şey ödünç almayan, güzellik pahasına kendini bir heykelle eşdeğer kılan vücut. Bu katılık Anne'ın üzerine müthiş bir ağırlıkla çöktü; kendi içindeki duygu yokluğunu uçsuz bucaksız bir boşluk gibi hissetti ve iç daralması onu sımsıkı kavradı. Bunun üzerine, bu temel tutkunun görünüşü altında, sahip olduğu tek şey sessiz ve kasvetli bir ruh olduğundan, boş ve ölü bir kalbi olduğundan, dostluk yokluğunu en hakiki ve en saf dostluk olarak sundu; kimsenin ona erişmediği bu karanlık bölgede, yakınlarının sıradan sevgisine, varlığının üzerindeki o büyük şüpheyle, artık hiçbir şey olmamanın umutsuz bilinciyle, içini burkan daralmayla cevap vermeyi kabul etti; dönüşmüş olduğu bu sevgi hiçliğine bir anlam vermek için var olduğuna dair inancını feda etti; çok tuhaf bir fedakârlıktı bu. Böylece, çoktan mühürlenmiş, çoktan ölmüş olan Anne'ın ta içinde en derin tutku biçimlendi. Orada soğuk ve bilinçsiz yatan kendisi için ağlayanlara, ölümünün önsezisini, ölümünü, yokluğunun önsezi olmaktan çıkmış önsezisinde varoluşunun saf duygusunu, hiç olmadığı kadar saf duygusunu onlar uğrunda harcayarak, onların kendisine verdikleri şeyin yüz katını

onlara iade ediyordu. Kendi içinden zayıf duyguları, kederi, pişmanlığı değil –ki bunlar etrafını saranların payına düşen, ancak onları değiştirme tehlikesi bulunmayan önemsiz kazalardı– kendi varlığını tehdit edebilecek tek tutkuyu, yabancılaştırılmasına izin verilmeyen ve tüm ışıklar söndüğünde de yanmaya devam edecek tutkuyu çekip çıkarıyordu. İlk defa, kendini vermek kelimelerini hakiki anlamlarına kavuşturuyordu: Anne'ı veriyordu, Anne'ın hayatından çok daha fazlasını veriyordu, son bağış olarak Anne'ın ölümünü veriyordu; Anne olmanın müthiş güçlü duygusundan, ölümle tehdit edilen Anne olmanın müthiş boğucu duygusundan kendini ayırıyor ve bu duyguyu artık Anne değil de annesi olmanın, ölümle tehdit edilen annesi olmanın, bütün dünyanın yok olma noktasında olmasının çok daha fazla boğucu duygusuna dönüştürüyordu. Dostluğunun son teminatı olarak bilinçsizliğini yabancılaşmış bilincinin simgesi haline getiren bu mermer ideali, bencillik canavarı vücutta, hiç bu kadar şefkat bulunmamıştı; ölümden de aza indirgenen, en kişisel hazinesi, ölümü elinden alınan, kendi başına değil, bütün herkesin aracılığıyla ölmek zorunda bırakılan bu zavallı varlıkta hiç bu kadar varlık, hiç bu kadar varlık mükemmelliği bulunmamıştı. Böylece, başarmıştı: Vücudu en güçlü, en mutlu vücuttu işte; bu varoluş öylesine yoksun ve öylesine sınırlıydı ki kendi tersini –var olmayışı– bile içine kabul edemiyordu, tam aradığı şeydi işte. Onun sonuna kadar bütün herkesle eşit olmasını, yok olmak için tamamıyla formunda olmasını, son çarpışma için gereken sınırsız güç olmasını sağlayan da buydu işte. Bunu izleyen anlarda, Anne'ın etrafında acayip bir belde yükseldi. Bir şehre benzemiyordu. Burada ne ev vardı, ne saray, ne de herhangi bir bina; her ne kadar suları görünmese de, kumsalı olmasa da, daha çok uçsuz bucaksız bir denizi andırıyordu. Her şeyden uzakta kurulmuş, hüzünlü ve karanlığın ortasında yolunu kaybetmiş

son rüya olan bu şehirde, gün batarken, hıçkırıklar usulca yükselirken, tuhaf bir ufkun sınırlarında, ortaya çıkmayan, insani varlık değil de sadece varlık, mükemmelen varlık olan bir şey gibi, susinekleri ile batan güneşler arasında, can çekişen atomlarla, ölüme mahkûm türlerle, yaralı hastalıklarla birlikte, Anne, karanlık tohumların çırpındığı suların akıntısına karşı yüzüyordu. Vardığı yerin neresi olduğunu bilmesinin maalesef imkânı yoktu, ama bu muazzam gecenin, kasvetli ve puslu bir bilinçsizlikte birbirine karışarak sürüp giden yankıları, canlı olmayan bir şeyin trajik yıkımını andıran bir iniltiyle inleyip ararlarken boş kendilikler uyandılar ve biçim yokluklarını başka biçim yokluklarıyla sürekli değiş tokuş eden ve sessizliğe korkunç sessizlik hatıralarıyla hâkim olan canavarlar gibi, esrarengiz bir can çekişme içinde dışarı çıktılar. Bu biçimlerin, varlıkların, meşum kendiliklerin, ne oldukları söylenemezdi, zira bizler için, günün içinden gün olmayan bir şey, bir ışık ve berraklık atmosferinde günün içinden çıktığı korku ürpertisini temsil edecek bir şey belirebilir miydi? Ne var ki onlar, çaresizliğin eşiğinde, Anne'la birlikte yok olmaya çağrılmış karanlık yasalar gibi, sinsice kendilerini tanıttılar. Bu ifşaattan sonuç olarak ne çıktı? Sanki her şey yıkılmıştı, ama aynı zamanda her şey yeniden başlıyordu. Zaman, göllerinden çıkarak, onu uçsuz bucaksız bir geçmişe yuvarladı ve onu –hâlâ nefes aldığı boşluktan tamamen ayrılmamış olsa da– dünyanın, yaratılış ânına geri dönmüş gibi göründüğü dipsiz vadilere çekti. Anne'ın hayatı –bu kelime bile, meydan okumaya benzer bir hayatın olmadığı bu ortamda çınlıyordu– uyuşuk kavramların ortasına ezelden beri atılmış bulunan ilk ışına katıldı. Diriltici güçler, onun ölüme adanmış göğsünde sanki aniden diriltici kelimesinin boşuna aranmış anlamını bulmuşçasına, onu kuşattılar. Boşluğu savmak için bileşimlerinin sonsuzluğunu üst üste yığan kapris onu ele geçirdi, Anne

varoluşunu o anda hepten kaybetmediyse de, kendi sakin insani durumu içinde hayatı gerçekten terk etmişçesine, rahatsızlığı daha kötü, değişimi daha büyük oldu, zira orada o kaçıp kurtulduğu saçmalıklardan yoktu ve sonsuzlukla hiçlik fikrinin birleşiminin taklit ettiği bir zaman süresince, yaratılışın, kendini içlerinde boş yere denediği bütün canavarlara dönüştü. Ansızın –hiçbir şey bu kadar ani olmamıştı– tesadüfün başarısızlıkları sona erdi ve kesinlikle beklenmedik bir şey, esrarengiz bir el tarafından başarıya kavuşturuldu. Anne'ın kendi görünüşü ile yeniden belirdiği o inanılmaz an, ne var ki lanetli bir andı, zira yıldırım hızıyla hayal meyal görülen bu biricik bileşim, yıldırım hızıyla dağılıp yok oldu; hiçbir batışın henüz sulara gömmeyi başaramadığı sarsılmaz yasalar ise, yerlerini sınırsız bir kaprise bırakarak paramparça oldular. Bu öyle vahim bir olaydı ki yanındaki hiç kimse bunu fark etmedi, atmosfer ağırlaşmış ve tuhaf bir şekilde değişmiş olmakla birlikte, bundaki garipliği kimse hissetmedi. Doktor üzerine eğildi ve onun ölümün yasalarına göre öldüğünü sandığından, Anne'ın, yasaların onun içinde öldüğü âna çoktan varmış olduğunu görmedi. Belli belirsiz bir hareket yaptı, kimse onun, her şeyi yıkan ölümün yok olma imkânını da yıkabileceği o ânın içinde çırpındığını anlamadı. Tek başına, mucize ânının yaklaştığını gördü ve hiçbir yardım almadı. Ey yürekleri acıyla paralananların budalalığı. Kimse, ölmek üzere olan birine benzemeyen, ölmüş olan bu kişinin yanında anlamsız hareketleri çoğaltmayı, her türlü görgü kuralından kurtularak ilk yaratılış koşullarında yer almayı düşünmedi. Kimse sahte varlıkları, ikiyüzlüleri, kaypak varlıkları, akıl fikrini hiçe sayanları aramadı. Kimse sessizlikte şöyle demedi: "Acele edelim de, soğumadan onu bilinmezliğe itelim. Yasanın kendini dürüst olmayan bir şekilde imkânsızlığa teslim etmesi için, onu karanlıkta bırakalım. Biz de, bir kenara çekilelim, bütün umu-

dumuzu kaybedelim: Umut bile unutulmalı."

Anne şimdi gözlerini açıyordu. Gerçekten de umut kalmamıştı. Bu büyük dalgınlık ânında, ölümü neredeyse yenmiş olanların, görünen şeye son bir defa bakarak –Eurydike'nin son dönüşü– düştükleri bu tuzağa Anne da düşmüştü. Gözlerini en ufak bir merak duymadan, ne göreceğini önceden bilen, gayet iyi bilen birinin bezginliğiyle açıyordu. Nitekim işte odası, işte annesi, kız arkadaşı Louise, işte Thomas. Tanrım, doğruydu. Bütün sevdikleri oradaydı. Ölümü gösterişli bir veda törenini andırmalıydı mutlaka, her birinin elini sıkmalı, her birine gülümsemeliydi. Sahiden de ellerini sıkıyor, onlara gülümsüyor, onları seviyordu. Yavaşça nefes alıyordu. Yüzü, sanki onları son âna kadar görmek istermişçesine, onlara dönüktü. Yapılması gereken ne varsa yapıyordu. Ölen herkes gibi, usulü gözeterek, düşmanlarını bağışlayıp, dostlarını severek, kimsenin açığa vurmadığı sırrı –bütün bunların artık anlamsız olduğunu– açıklamadan gidiyordu. Artık kendisinin bir önemi kalmamıştı. Onlara gittikçe daha alçakgönüllü bir bakışla, onlar, insanlar için boş bir bakış olan sade bir bakışla bakıyordu. Ellerini gittikçe daha yumuşak, hiçbir iz bırakmayan bir sıkışla, onların hissedemediği bir sıkışla sıkıyordu. Konuşmuyordu. Bu son anlar hatırasız olmalıydı. Yüzü, omuzları görünmez olmalıydı, yok olup giden bir şeyin olması gerektiği gibi. Annesi inliyordu: "Anne, beni tanıdın mı? Cevap ver bana, elimi sık." Anne bu sesi duyuyordu; neye yarardı ki, annesi artık anlam ifade etmeyen bir varlıktı. Thomas'yı da duyuyordu; tam da şimdi Thomas'ya ne demesi gerektiğini biliyor, ona ulaşmak için bütün hayatı boyunca aradığı kelimeleri tam olarak buluyordu. Ama susuyordu, düşünüyordu: Neye yarar ki –bu kelime de aradığı kelimeydi– Thomas anlam ifade etmiyor. Uyuyalım.

XI

Anne öldüğünde Thomas odadan çıkmadı; son derece üzgün görünüyordu. Bu ıstırap oradaki herkese büyük bir rahatsızlık verdi; onun o esnada kendi kendine söylediği şeyin bir dram hazırladığını sezdiler ve bu dram düşüncesi onları acıya boğdu. Kederli kederli dışarı çıktılar; yalnız kaldı. Kendi kendine söylediği şeyin hiçbir şekilde anlaşılamayacağı sanılabilirdi, ama sanki düşüncelerinin işitilme şansı varmış gibi konuşmaya özen gösterip, sıkı sıkıya bağlı göründüğü o garip hakikati bir kenara bıraktı.

"Anne'ın ölümünü önceden tasarladığından kuşkulanıyordum," dedi. "Bu akşam huzurlu ve soyluydu. Ölülerin asıl durumlarını saklamalarını sağlayan o beğenilme merakı olmadan, hekimin elinden ölmeyi beklemelerini sağlayan o son korkaklık olmadan, kendini bir anda bütünüyle ölüme terk etti. Bu mükemmel cesede yaklaştım. Gözleri kapanmıştı. Ağzı gülümsemiyordu. Yüzünde hiçbir hayat yansıması yoktu. Teselliden yoksun bu vücut, 'Nasıl olur?' diye soran sesi işitmiyordu, kimse de cesaretsiz ölüler için söylenen şeyi, İsa'nın mezara yakışmayan genç kızla ilgili olarak onu utandırmak için söylediği şeyi –uyuyor– onun için söylemeyi düşünmüyordu. Uyumuyordu. Değişmemişti de. Kendinden başka kimseye benzeme-

diği noktada durmuştu; bu noktada ise sadece Anne'ın ifadesine sahip olan yüzü ona bakmayı zorlaştırıyordu. Elini tuttum. Dudaklarımı alnına değdirdim. Ona canlı biriymiş gibi muamele ediyordum; hâlâ bir yüzü ve bir eli olan yegâne ölü olduğu için de hareketlerim saçma görünmüyordu. O halde onda hayatın görünüşü mü vardı? Maalesef! Gerçek bir kişiden ayırt edilmesini engelleyen her şey, onun yok oluşunu doğruluyordu. Tamamen kendi içindeydi; ölümde, hayatla dolup taşarak. Daha ağır, daha kendine hâkim görünüyordu. Anne'ın cesedi için hiçbir Anne eksik değildi. Onu hiçe indirgemek için hepsi gerekmişti. Kıskanç Anne, düşünceli Anne, hırçın Anne sadece bir defalığına kullanılmışlar, onu tamamen ölü yapmaya yaramışlardı. Ulaştığı sonda, yok olmak için varlığa, var olmak için gerekenden daha çok ihtiyacı varmış gibiydi; kendini bütünüyle göstermesini sağlayan bu fazlalık yüzünden ölmüş olduğu için de, ölüme kendi hiçliğinin kanıtını oluşturan bütün gerçekliği ve bütün varoluşu veriyordu. Ne elle tutulmaz haldeydi, ne de gölgelerin içinde erimişti; kendini duyulara gittikçe daha çok kabul ettiriyordu. Ölümü daha gerçek oldukça o büyüyor, irileşiyor, yattığı yerde derin bir mezar kazıyordu. Öylesine silikken, bütün bakışları üzerinde topluyordu. Onun yanında duran bizler, bu büyük boyutlu varlık tarafından küçültüldüğümüzü hissediyorduk. Havasız kaldığımızdan boğuluyorduk. Sadece tabut taşıyıcılarının bilebileceği bir şeyi, ölülerin daha ağır olduklarını, bütün varlıkların en büyükleri, en güçlüleri olduklarını herkes büyük bir endişeyle keşfediyordu. Herkes bu aşikâr ölümden payına düşeni taşıyordu. Annesi onun canlı birine bu kadar benzediğini görünce büyük bir saflıkla başını kaldırdı, ama kızının yok oluşunun kanıtı olan bu muazzam yükü taşıyamadı. Daha sonra yanında bir tek ben kaldım. Kesinkes ölü olduğu şu anda bana üstün geldiğine ina-

nılabilirdi. Zira onun kurnazlığı, hiçliğe bir vücut vermek için ölmek olmuştu. Her şeyin yıkıldığı esnada en zor olanı yaratmıştı; hiçlikten bir şey çıkarmamış –bu sonuçsuz bir eylem olurdu– aksine hiçliğe, kendi hiçlik biçimi altında, bir şeyin biçimini vermişti. Görmeme eylemi eksiksiz gözüne kavuşmuştu şimdi. Sessizliğin, söylenmemiş sözlerden, muhtemel düşüncelerden meydana gelmeyen hakiki sessizliğin bir sesi vardı. Anbean güzelleşen yüzü, mevcudiyetsizliğini inşa ediyordu. Hâlâ herhangi bir gerçekliğin dayanağı olan tek bir parçası yoktu. İşte o sırada, kendi hikâyesiyle ölümünün hikâyesi birlikte yok olduklarından ve dünyada Anne diye adlandırılacak kimse kalmadığından, var olmaktan çıkan kişinin düşüncenin bulunmadığı bir rüyaya girdiği hiçliğin o ölümsüzlük ânına ulaştı. Hakikaten geceydi. Etrafım yıldızlarla kuşatıldı. Şeylerin bütünlüğü beni sardı ve ölememenin coşkulu bilinciyle can çekişmeye hazırlandım. Fakat o anda, bugüne kadar sadece onun sezinlediği bir şey herkese apaçık göründü; durumlarının tuhaflığını ve sonu gelmeyen bir varoluşun utancını, kendimde açığa vurdum. Elbette ki ölebilirdim, ne var ki ölüm benim için ölümün ölümü olarak haince parlıyordu, öyle ki ölmek üzere olanın yerini alan ebedi insana dönüşerek, suçu olmayan o insana, bütün insanlar gibi ölmek için hiçbir nedeni olmayan insana dönüşerek ölüyordum; ölüme son derece yabancı ölü olarak, son ânımı ölmenin artık mümkün olmadığı bir zamanda geçiriyor ve bu arada hayatımın bütün saatlerini artık onları yaşayamayacağım bir saatte yaşıyordum. Umut dolu o son dakikadan benden daha çok kovulmuş kim vardı? Umutsuzlara, mutluluğun ne olduğunu unutup, hayatın sevinçlerini hatırlamak için kendilerini hayatın tepesinden aşağı atanlara hatıranın sunduğu son teselliden bu derece yoksun bırakılmış kim vardı? Bununla birlikte, sahiden bir ölüydüm, hatta

muhtemel tek ölüydüm, tesadüfen öldüğü izlenimini vermeyen tek insandım. Bütün gücüm, baldıran zehiri içerek ölen Sokrates değil, Platon'la çoğalan Sokrates olduğum duygusu, sadece ölümcül bir hastalığa yakalanan varlıklarda bulunan yok olamamakla ilgili bu kesinlik, ölüm mahkûmlarına asıl bağışlanmayı bahşeden, darağacı önündeki bu huzur, hayatımın her ânını hayatı terk edeceğim âna dönüştürüyordu. Tüm varlığım ölümle bütünleşir gibi oldu. Nefesin art arda alınışını ve kanın dolaşımını kaçınılmaz bir hareket olarak kabul edip yaşadıklarına inanan insanlar kadar doğal bir şekilde yaşamaz oldum. Ölümümü varoluşumun içinden çekip çıkardım, varoluşun mevcudiyetsizliğinden değil. Eksilmiş bir varlığın görünüşüyle yetinmeyen bir ölü olduğumu gösteriyordum; tutkularla dolu ama duyarsız bu ölü, düşüncesini bir düşünce yokluğundan isteyen, ama ölümünü bir metafor haline, alışılagelmiş ölümün daha da güçsüzleşmiş bir sureti haline getirmemek için, hayatta olabilecek boşluğu, inkârı özenle bir kenara iten bu ölü, ölümün paradoksunu ve imkânsızlığım en üst düzeyde temsil ediyordu. Beni yaşayanlardan ayırt eden neydi o halde? Şu ki ne gece, ne bilinç kaybı, ne de kayıtsızlık beni hayatın dışına çağırıyordu. Ya beni ölülerden ayırt eden neydi – her an, genellikle yeterli olan görünümlerin dışmda, ölümümün anlamını ve kesin açıklamasını bulmamı gerektiren kişisel bir eylem değilse eğer? Buna hiç inanmak istemediler, ama ölümüm ölümle aynı şeydi. Bir tek ölmeyi bilen, hayatlarının sonu tarafından vurulmuş halde –ufak bir kaza– sonuna kadar yaşayan insanların karşısında, antropometrik gösterge olarak ölümden başka bir şeyim yoktu. Kaderimi anlaşılmaz kılan da bu oldu zaten. Thomas adı altında, beni adlandırabilecekleri ve tanımlayabilecekleri bu seçilmiş durumda, yaşayan herhangi biri görünümündeydim, ne var ki sadece ölü adı altında gerçek olduğum-

dan, gölgelerin, kanı kanıma karışmış meşum ruhunun görünmesine ses çıkarmadım; her bir günümün aynası da ölümle hayatın birbirine karışmış görüntülerini yansıttı. Böylece kaderim kalabalıkları hayrete düşürdü. Bu Thomas görünmem için beni zorladı, hem de canlıyken kimsenin bakışlarını üzerine çeviremediği ebedi ölü olarak bile değil, sıradan bir ölü, hayatsız vücut, duyarsız duyarlık, düşüncesiz düşünce olarak. Karşıtlığın en üst noktasında, bu gayri meşru ölü ben oldum. Duygularımda, her duygunun, bir ölü için ifade ettiği kadar saçmalık ifade ettiği bir benzerim tarafından temsil edilerek, tutkunun doruğunda tuhaflığın doruğuna ulaştım ve insanlarda insanlık durumunu hakikaten gerçekleştirmiş olmaktan memnunmuşum izlenimini bıraktım. Her insani eylemde, bu eylemi hem mümkün hem de imkânsız kılan ölü olduğumdan; yürüdüğümde, düşündüğümde, eksiksiz mevcudiyetsizliği sadece adım atmaya ve düşünmeye izin veren kişi olduğumdan, hayvanların –kendi benzerleri olan ölüleri kendilerinde taşımayan varlıkların– karşısında son varoluş nedenimi kaybettim. Aramızda trajik bir mesafe açıldı. En ufak bir hayvanlığı olmayan insan olarak, artık şarkı söylemeyen sesimle, konuşan kuşunki kadar bile konuşmayan sesimle, kendimi ifade edemez oldum. Her türlü imgenin ve her türlü düşüncenin dışında, düşünülemez olmaktan ibaret olan bir eylem içinde düşünüyordum. Her an, katıksız insan olan o insan, başka örneği olmayan ve herkesin, öleceği esnada kendini onunla takas ettiği ve herkesin yerine tek başına ölen son bireydim. Benimle birlikte insan türü her seferinde tamamıyla ölürdü. Halbuki insan denen bu karma varlıkların istedikleri gibi ölmelerine izin verilseydi, onların çeşitli türler arasında parçalara ayrılmış olarak, bir böcek, ağaç ve toprak karışımında yeniden oluşmuş olarak sefil bir şekilde hayatta kaldıkları görülürdü; bense iz bırakmadan kaybo-

luyor ve tek ölü olma görevimi mükemmelen yerine getiriyordum. Dolayısıyla insanlığın tek cesedi oldum. İnsanlığın ölmediğini söyleyenlerin aksine, sadece insanlığın ölebileceğini her durumda kanıtladım. Can çekişen bu pek çirkin zavallıların her birinin içinde, o güzellik dolu anda, öteki türlerle tüm bağlarından vazgeçerek, sadece dünyadan değil çakaldan, sarmaşıktan da vazgeçerek sırf insan oldukları o anda ortaya çıktım. Bu sahneler, muhteşem şenlikler olarak içimde hâlâ parıldar. Onlara yaklaştığım zaman huzursuzlukları artardı. İnsana dönüşen bu sefiller, tıpkı İshak'ın tutuşturulan odun yığını üstünde koça dönüşmekten korktuğu gibi, kendilerinin insan olduklarını hissetmekten korkarlardı. Hiçbiri mevcudiyetimi bilmezdi; halbuki içlerinde, ta derinde, meşum bir ideal gibi, kışkırtmasına maruz kaldıkları bir boşluk vardı; bu boşluğu öyle eksiksiz bir gerçekliği ve önemi olan bir kişi gibi hissederlerdi ki, kendi varoluşları pahasına da olsa, onu diğer bütün kişilere tercih etmek durumunda kalırlardı. İşte o zaman can çekişmenin kapıları açılırdı ve onlar koşarak kendi hatalarına atılırlardı. Eksilirler, hayatın örneği sandıkları bu hiçlik örneğine uygun olmak için kendilerini hiçe indirgemeye çabalarlardı. Sadece hayatı severler ve onunla mücadele ederlerdi. Öyle kuvvetli bir yaşama zevkiyle ölürlerdi ki hayat, yaklaştığını sezdikleri ölüm gibi gelirdi onlara; ondan kaçtıklarını sanarak onu karşılamaya koşarlar ve ancak son anda onu tanırlardı; ses onlara: 'Artık çok geç,' dediği anda, ben çoktan onların yerini almış olurdum. Peki o zaman neler olurdu? Arkasını dönüp gitmiş hastabakıcı kadın geri geldiğinde, kimseye benzemeyen birini, yüzü olmayan bir yabancıyı, bir varlığın zıddı olan bir şeyi görürdü. Ve en sevecen kız arkadaş, en iyi oğul, bu yabancı biçim karşısında duygularının değiştiğini görürler ve en sevdikleri kişiye dehşet dolu, soğuk, tanınmaz bir bakışla bakarlardı, san-

ki ölüm arkadaşlarını değil de kendi duygularını vurmuş gibi; şimdi büyük bir değişim geçirme sırası onlardaydı, yaşayanlardaydı, öyle bir değişim ki buna ölüm de denebilirdi. Kendi aralarındaki ilişkiler bile değişime uğrardı. Birbirlerine çarptıklarında ürperir, yabancı bir temas duyduklarını sanırlardı. Her biri diğerinin karşısında tam bir yalnızlık, tam bir kendi kendinelik içindeydi; her biri, diğeri için tek ölü ve hayatta kalan tek kişi olurdu. Ve ağlayan ile ağlanan nihayet birbirine karışıp tek bir bütün oluşturduklarında, umutsuzluk patlak verirdi. Matemin bu en tuhaf ânında, ölünün odasındaki yakınları azalttıkları kişiyi kendilerine eklediklerinde, onunla aynı özden olduklarını, onun kadar saygıdeğer olduklarını hisseder ve hatta kendilerini asıl ölü olarak, ortak kedere kendini kabul ettirmeye layık tek ölü olarak görürler. Böylece her şey onlara basit görünür. Utanılacak bir gerçeklikmiş gibi merhuma şöyle bir dokunduktan sonra, bildik doğasını ona iade ederler. Şöyle derler: 'Zavallı kocamı, zavallı babamı hiç bu kadar iyi anlamamıştım.' Onu sadece sağlığındaki haliyle değil, ölü olarak da anladıklarını tahayyül ederler; onun hakkında bildikleri, sağlam bir ağacın, özsuyu hâlâ aktığı için kesildiğini anladığı dalı hakkında bildikleriyle aynıdır. Sonra zamanla, yaşayanlar yok olanları tamamıyla kendi içlerinde sindirirler. Kendini düşünerek ölüleri düşünmek, yatışmanın formülü olup çıkar. Muzaffer bir tavırla varoluşa geri döndükleri görülür. Mezarlıklar boşalır. Mezar mevcudiyetsizliği yeniden görünmez olur. Tuhaf çelişkiler ortadan kalkar. Herkes uyumlu bir dünyada yaşamaya devam eder, sonuna kadar ölümsüz olarak.

"Ölmenin kesinliği, ölmemenin kesinliği; kalabalık için ölümün gerçekliğinden geriye kalan buydu işte. Ama beni seyredenler hissettiler ki, ölüm varoluşa da katılabilir ve şu kesin sözü oluşturabilir: Ölüm vardır. Benim için ölüme dair söyleye-

bilecekleri her şeyi varoluşa dair söyleme alışkanlığını edindiler ve 'varım, yokum' diye mırıldanacakları yerde, zıt kelimeleri taşlar gibi birbirine sürterek onları yaklaştırmak için en ufak girişimde bulunmaksızın, terimleri aynı uygun bileşimde karıştırıp: 'Var olmadan varım' ve aynı şekilde: 'Var olarak yokum' deme alışkanlığını edindiler. Sırayla, aynı tutkuyla: O ebediyen var, o ebediyen yok, diye kesinleyen sesleri varoluşuma davet ettiklerinden, varoluşum onların gözünde meşum bir nitelik kazandı. Sanki uçurumların üzerinde rahatça yürüyor ve yarı-hayalet yarı-insan olarak değil, bütün olarak kendi mükemmel hiçliğime giriyordum. Usta bir vantrilok gibi, nerede bağırıyorsam orada yoktum ve yine aynı yerde bütün parçalarımla sessizliğe eşit olarak vardım. Sözüm, çok yüksek titreşimlerden meydana gelmişçesine, önce sessizliği sonra sözü yuttu. Konuşuyordum, böylelikle bilmecenin tam ortasında derhal yerimi almıştım. Beni görünür kılan ve aynı zamanda yakıp kül eden katıksız yangına atıyordum kendimi. Kendi gözümde saydamlaşıyordum. İnsanlara bakın: Katıksız boşluk, kör olduğunu söylemesi için onların gözünü uyarır, ve dışarıdaki gece ile içerideki gece arasında sürüp giden şaşırtmaca onların bütün hayatları boyunca gün ışığı yanılsaması içinde bulunmalarını sağlar. Benim içinse, açıklanamaz bir hareketle kendi içimden çıkmış görünen şey bu yanılsamaydı. Birbirine yapışmış iki yüzüm olduğunu gördüm. Her iki kıyıya yaklaşıp durdum. Bir elimle burada olduğumu gösterirken, ötekiyle, ne diyorum ben, öteki olmadan, gerçek vücuduma eklenmiş ve bütünüyle bir vücut inkârına dayanan bu vücutla, kendi karşıma en kesin itirazla çıkıyordum. Bir tanesi sonsuz bir görüş keskinliğine sahip iki gözüm olup, görünür olan her şeyi, görmeyi reddedişi sayesinde göz olan ötekiyle görüyordum. Bütün organlarım için de aynı şey geçerliydi. Bir parçam suya gömülüydü; yönümü, şek-

limi ve gerekliliğimi ise sürekli bir batışta kaybolmuş bu parçama borçluydum. Kanıtımı, var olmayana doğru yapılan bu harekette buldum; orada yoğunluğum azalacağına, var olduğumun kanıtı apaçık bir şekilde güçleniyordu. Kendimin berisinde, tohumların yerinin mümkün olduğunca yakınında durabilmek için son bir çaba harcadım. Ne var ki, yetişkin insan, yeniyetme, protoplazma olarak, mümkün duruma gelmek şöyle dursun, tamamlanmış bir şeye doğru yol aldım ve bu alt tabakalarda, çoktan ölmüş ya da henüz doğmamış bir adamla hiçbir ortak yanı olmayan ve gerçekten ben olan o kişinin tuhaf şeklini hayal meyal gördüm: Bütün gücümle bütünleşmeyi istediğim harika arkadaştı o, ama benden ayrıydı, beni ona götürecek hiçbir yol yoktu. Ona nasıl ulaşabilirdim? Kendimi öldürmek, saçma bir kurnazlık. Tıpkı canlıya benzeyen ama cansız olan bu cesetle, tıpkı ölüye benzeyen ama ölü olmayan bu adlandırılmaz şey arasında hiçbir akrabalık bağı görmüyordum. Ne bir ad taşıyabilen, ne kendi zıddının zıddı ile gösterilebilen, ne de herhangi bir şeyle ilgisi olan bir şey gibi kavranabilenle beni birleştirecek hiçbir zehir yoktu. Ayırt edilmez olmakla birlikte Thomas adına bitiştirdiğim hiçliğin yanında, ölüm kabataslak bir başkalaşımdı. Öyleyse bu muamma, bütün kelimeleri yok etmek için kurnazca meydana getirilen bir kelimenin eseri, hayal ürünü müydü? Ama elimi çabuk tutmaya gayret ederek kendi içimde kendi tam öğle vaktime doğru ilerlediğimde, canlı Thomas'nın merkezinde, hiç olan bu Thomas'nın erişilmez yakınlığını trajik bir kesinlik gibi hissediyordum ve düşüncemin gölgesi küçüldükçe, kendimi, bu kusursuz aydınlıkta, bu karanlık Thomas'nın muhtemel ve arzu dolu misafiri olarak görüyordum. Gerçekliğimin bütünlüğünde, gerçekdışına dokunduğumu sanıyordum. Ey bilincim, ölümle bir tutulamadığından muhtemelen daha beter bir şey olarak görülmüş olanı, kendi

ölümünü, hülya, kendinden geçme, kopukluk biçimi altında sana yüklemek söz konusu değildi. Ne diyorum ben? Bu hiçliğin, reddedilemez bir koşul olarak senin sınırsız varoluşuna bağlı olduğunu hissediyordum. Onunla senin aranda inkâr edilemez nedenler ortaya konduğunu hissediyordum. Bütün mantıklı eşleştirmeler bu birleşmeyi ifade edecek güçte değillerdi; neden sonuç ilişkisi olmaksızın, hem neden hem sonuç olarak, uzlaşmaz ve çözülmez bir halde birbirinize kavuşuyordunuz. O senin zıddın mıydı? Hayır, bunu söyledim. Ama öyle görünüyordu ki, eğer kelimelerin birleşme yerini biraz değiştirerek senin zıddının zıddını aramış olsaydım, doğru yolumu kaybettiğimden ve geçtiğim yerlerden geçmeyerek, bilinç olan sen'den –hem varoluş hem hayat olan sen'den– bilinçsizlik olan sen'e –hem gerçeklik hem ölüm olan sen'e– harikulade bir şekilde ilerleyerek, müthiş bir bilinmezliğe atılmış bir halde, hem hiçlik hem varoluş olan kendi muammamın bir suretine varırdım. Ve bu iki kelimeyle –hiçlik ve varoluş– birinin ifade ettiği şeyi ötekinin ifade ettiği şeyle ve her ikisinin ifade ettiği şeyle durmadan yıkabilirdim, aynı zamanda da onların zıtlığıyla, bu zıtlar arasındaki zıtlığı yıkardım ve sonunda, birbirine yaklaşamayanı eritmek için onları sonsuzca yoğurarak, yanı başımda, ansızın hırsızını bulan ve kendi kolunu yakalayan Harpagon'u ortaya çıkarırdım. İşte o sırada, derin bir mağaranın ortasında, suskun düşünürün çılgınlığı bana göründü, anlaşılmaz kelimeler kulaklarımda çınlarken ben duvara şu tatlı sözleri yazıyordum: 'Düşünüyorum, öyleyse yokum.' Bu kelimeler bana harika bir görüntü sağladılar. Uçsuz bucaksız bir kırın ortasında alev alev bir büyüteç güneşin dağınık ışınlarını topluyordu ve bu ışıklar sayesinde, onları topladığı noktalarda değil, onları yansıtıp tek bir ışın halinde birleştirdiği noktada, devasa bir ben gibi kendi kendinin bilincine varıyordu. Müthiş bir hararet

merkezi olan bu odakta harikulade faaldi büyüteç; aydınlatıyor, yakıyor, yalayıp yutuyordu; bütün evren onun dokunduğu noktada aleve dönüşüyordu; ancak tahrip ettikten sonra terk ediyordu evreni. Bu arada, bu aynanın kendi ateşiyle yanıp kül olmuş canlı bir hayvanı andırdığını fark ettim. Kavurduğu toprak, toz haline gelmiş kendi vücuduydu; sönmeyen bu alevden, bir kükürt ve altın seli içinde, durmaksızın yok olduğu sonucunu çıkarıyordu. Bunun üzerine konuşmaya başladı, sesi benim kalbimin derinliklerinden çıkar gibiydi. Düşünüyorum, dedi, ısısı olmayan ışık, parıltısı olmayan ışın, arıtılmamış ürünler olarak ne varsa hepsini bir araya topluyorum, onları karıyor ve bitiştiriyorum ve kendi kendimin ilk mevcudiyetsizliğinde, kendimi en şiddetli yoğunluğun bağrında kusursuz bir birlik olarak keşfediyorum. Düşünüyorum, dedi, kadiri-mutlak bir ışınımın öznesi ve nesnesiyim; bütün enerjisini kendini hem gece, hem de güneş yapmak için kullanan güneş. Düşünüyorum: Düşüncenin bana eklendiği yerde, ben, kendimi ele geçireceğim her türlü sığınak dışında beni bana saklayan bir başkalaşımla, ne bir azalma ne de bir değişiklik olmadan, kendimi varlıktan çıkarabilirim. Düşüncemin özelliği bu; bana –her şey gibi, taş gibi– varoluşa ilişkin güvence vermek değil, hiçliğin içindeki varlığa ilişkin güvence vermek ve harikulade mevcudiyetsizliğimi bana hissettirmek için beni var olmamaya davet etmek. Düşünüyorum, dedi Thomas, ve dönüştüğüm bu görünmez, açıklanmaz, var olmayan Thomas, bulunduğum yerde bundan böyle asla olmamamı ve bunda da esrarengiz bir taraf olmamasını sağladı. Varoluşum, gerçekleştirdiğim her eyleme karşı, aynı eylemi gerçekleştirmeyerek meydana getiren namevcut birinin varoluşuna dönüştü tamamıyla. Adımlarımı sayarak yürüyordum ve o zaman hayatım, betonun içine sıkı sıkıya hapsedilmiş, bacakları olmayan, hareket fikrine bile sahip olmayan bir adamın haya-

tı oluyordu. Güneşin altında, güneşin aydınlatmadığı tek adam ilerliyordu; kendinden kaçan bu ışık, sıcaklık olmayan bu yakıcı sıcaklık, hakiki bir güneşten çıkmıştı halbuki. Karşıya bakıyordum: Genç bir kız bir banka oturmuştu, yaklaşıp onun yanına oturdum. Aramızda çok az bir mesafe vardı. Başını başka yana çevirdiğinde bile beni bütünüyle görüyordu. Beni, kendisininkilerle değiş tokuş ettiği gözlerim, hemen hemen kendi yüzü olan yüzüm, omuzlarının üzerine kolayca oturan başım aracılığıyla görüyordu. Şimdiden benimle birleşiyordu. Tek bir bakışla içimde eridi ve bu derin yakınlıkta benim mevcudiyetsizliğimi keşfetti. Onun nefesinin tıkandığını, titrediğini hissettim. Elinin bana dokunmak için yaklaşmaya hazır olduğunu sezdim, ne var ki tutmayı arzuladığı tek el yakalanamazdı. Delicesine, heyecanının nedenini aradığını anladım, bende anormal bir şey olmadığını görünce korkuya kapıldı. Onun gibiydim. Tuhaflığımın nedeni, ona tuhaf görünmememi sağlayan her şeydi. Bendeki olağandışı her şeyin kaynağını, dehşetle, kendinde olağan ne varsa onlarda buluyordu. Ben onun trajik benzeriydim. Ayağa kalktığında, benim de ayağa kalktığımı görüyor, bunun imkânsız bir hareket olduğunu biliyordu, ama aynı zamanda bunun kendisi için çok basit bir hareket olduğunu da biliyordu ve korkusu had safhaya ulaşıyordu çünkü aramızda hiçbir fark yoktu. Elimi alnıma değdirdim, hava sıcaktı, saçlarımı düzelttim. Bana büyük bir acımayla baktı. Başı, kolları olmayan, yaz mevsiminde bütünüyle namevcut olan ve tahayyül edilemez çabalar pahasına terini silen bu adama acıyordu. Sonra bana yine baktı ve başı döndü. Hareketimde aykırı olan neydi ki? Hiçbir şeyin açıklamadığı, hiçbir şeyin ortaya koymadığı saçma bir şeydi, saçmalığı kendini yok eden bir şey, saçma olduğu için saçma olan bir şey, makûl bir şeye tıpatıp benzer bir şey. Bu genç kıza saçma bir şeyin deneyimini sunu-

yordum, bu da müthiş bir sınamaydı. Ben saçmaydım; keçi ayağıyla insan gibi yürüyebildiğim için değil, düzgün anatomim ve eksiksiz adalelerimle normal yürüyebildiğim için; bu yürüyüş yine de saçmaydı ve normal oldukça da gitgide saçma oluyordu. Ben de ona baktım; ona tek hakiki esrarı, esrar yokluğundan oluşan esrarı, yani ebediyen arayıp duracağı esrarı veriyordum. Bende her şey açıktı, her şey sadeydi: Katıksız muammada gizli kapaklı bir şey yoktu. Ona sırdan yoksun, okunup çözülemez bir yüz gösteriyordum; başka hiçbir kalbi okumadığı kadar kalbimi okuyordu; niçin doğduğumu, niçin orada olduğumu biliyordu ve bendeki bilinmezlik oranını azaltıkça rahatsızlığı ve korkusu artıyordu. Beni açığa vurmak zorundaydı, beni son gölgelerimden ayırıyor, bunu yaparken de beni gölgesiz görmekten korkuyordu. Delicesine bu esrarın peşinden gidiyordu; doymak bilmeden beni yok ediyordu. Ona göre ben neredeydim? Kaybolmuştum ve onun kendi aynasına atılır gibi benim mevcudiyetsizliğime atılmak üzere dertop olduğunu hissediyordum. Yansıması, kesin şekli, kişisel uçurumu bundan böyle oradaydı. Kendini görüyor ve kendini arzuluyordu, kendi görüntüsünü siliyor ve kendini dışlıyordu, sözle anlatılmaz bir şekilde kendinden şüpheleniyordu, olmadığı o yerde kendine erişmenin dürtüsüne boyun eğiyordu. Pes ettiğini gördüm. Elimi dizlerinin üzerine koydum.

"Kederliyim, akşam oluyor. Ama kederin tersini de hissediyorum. Kin ve sevinç duymak için biraz melankoliye kapılmanın yeteceği o ânın içinde bulunuyorum. Sadece insanlara değil, aynı zamanda onların tutkularına da şefkat duyduğumu hissediyorum. Onları, onların sevilebileceği duygular vasıtasıyla, o duyguları severek seviyorum. İkinci olarak onlara sadakati ve hayatı veriyorum: Bizi ayırmak için, bizi birleştirecek olandan –dostluktan, sevgiden– başka bir şey yok artık.

Günün sonunda içime, nesne olarak beni alan tuhaf heyecanlar çöküyor. Nefret ruhuyla kendimi seviyor, korku vasıtasıyla yatışıyor, beni hayattan ayıran duyguda hayatın tadını çıkarıyorum. İçimde yığışmış bütün bu tutkular, neysem onu meydana getiriyorlar ve bütün evren bana belli belirsiz kendimi hissettirmek, kendini hissetmeyen bir varlığı hissettirmek için öfkesini tüketiyor. Şimdi sükûnet geceyle birlikte geliyor. Artık hiçbir duyguyu adlandıramam. İçinde bulunduğum duruma duygusuzluk adını verseydim, ona pekâlâ ateş adını da verebilirdim. Hissettiğim şey hissedilmiş olan şeyin kaynağı, duyarsız olduğu sanılan kökeni, zevkin ve tiksintinin ayırt edilemez hareketi. Hem, doğru, hiçbir şey hissetmiyorum. Hissedilen şeyin hissedilmiş olan şeyle hiçbir ilgisi olmadığı bölgelere varıyorum. Denize süzülüverme duygusuyla mermerin sert kütlesine giriyorum. Dilsiz tunçun içinde boğuluyorum. Her yerde sertlik, elmas, acımasız ateş; halbuki verdiği his, köpük hissi. Arzunun mutlak mevcudiyetsizliği. Orada ne bir hareket, ne de bir hareket hayali var, hareketsiz bir şey de yok. Anlamsız bir mucizeyle beni içinden çekip çıkardıkları tutkuları işte böylesi bir yoksunlukta tanıyorum. Anne'dan yoksun, Anne'ı sevdiğim ölçüde Anne'a olan sevgimden yoksunum. Her seferinde arzu tarafından arzunun ötesine götürülerek ve bana hakikaten var gibi görünen bu var olmayan Thomas'yı bile yok ederek kendimden de iki kat yoksunum. Bu mevcudiyetsizlikten yoksun olarak sonsuzca geri çekiliyorum. Kaçtığım ufukla her türlü teması kaybediyorum. Kendi kaçışımdan kaçıyorum. Son nerede? Şimdiden boşluk bana doluluğun had safhası olarak görünüyor; onu işitiyor, onu hissediyor, onu tüketiyordum. Şimdi, kendi sıçrayışından korkuya kapılan bir hayvan gibiyim. Düşüşümün dehşetiyle düşüyorum. Kendimi kendimden dışlamaya şiddetle can atıyorum. Gece mi bu? Olduğum yere başkası ola-

rak mı geri geldim? İşte yine son bir sükûnet ânı. Sessizlik, ruh için saydamlık sığınağı. Bu huzurdan korkuya kapıldım. Beni içinde barındıran tatlılığın beni tüketen bir azap olduğunu hissediyorum. Bir vücudum olsaydı, ellerimi gırtlağıma götürürdüm. Acı çekmek isterdim. Paralanacağım bir can çekişmede kendime sade bir ölüm hazırlamayı isterdim. Ne huzur! Zevkler beni mahvetti. İçimde hiçbir şey yok ki, korkunç bir hazza açılır gibi gelecekteki bu boşluğa açılmasın. Hiçbir kavram, hiçbir imge, hiçbir duygu beni ayakta tutmuyor. Az önce her duyguyu sadece büyük bir mevcudiyetsizlik olarak hissedip hiçbir şey hissetmezken, şimdi eksiksiz duygu mevcudiyetsizliğinde en güçlü duyguyu hissediyorum. Korkumu, olmayan korkumdan sağlıyorum. Korku, dehşet, başkalaşım her düşünceyi geçiyor. Onu hissedemeyeceğimi açıkça hissettiren bir duyguyla boğuşuyorum ve tam da o esnada öyle kuvvetli hissediyorum ki, bu kuvvet onu sözle anlatılamaz bir ıstıraba dönüştürüyor. Bu bir şey değil, zira onu olduğundan başka türlü, haz olarak hissedilen korku gibi hissedebilirdim. Ama korkunç olan şu ki onda, hiçbir duygunun, aynı şekilde hiçbir düşüncenin ve hiçbir bilincin mümkün olmadığının bilinci açılıyor. Daha da korkuncu, onun ne olduğunu kavrayınca, onu, dokunulan bir hayalet gibi dağıtıp savurmak şöyle dursun, her türlü ölçünün ötesinde çoğaltıyorum. Onu hissetmeden ve hiçbir şey hissetmeden, hiçbir şey olmadan hissediyorum, onun korkunç özünü de bu saçmalık oluşturuyor. Tamamen saçma bir şey benim için akıl görevi görüyor. Kendimi ölü hissediyorum – hayır; kendimi ölüden alabildiğine daha ölü olan canlı olarak hissediyorum. Varlığımı, olmadığı o baş döndürücü uçurumda keşfediyorum; yoklukta, bir tanrı gibi yerleştiği yoklukta. Yokum ama süreduruyorum; varlığı ortadan kalkmış bu varlık için acımasız bir gelecek sonsuzca uzayıp gidiyor. Umut, kor-

ku olarak, onu sürükleyip götüren zamanın aleyhine dönüyor. Bütün duygular kendi dışlarına taşıyorlar ve beni yoğuran, beni yapıp bozan ve, tam bir duygu yokluğu içinde, bana kendi gerçekliğimi hiçlik biçimi altında korkunç bir şekilde hissettiren o duyguya, yok olmuş, ortadan kalkmış bir halde yöneliyorlar. Bir ad konması gereken bu duyguyu iç daralması olarak adlandırıyorum. İşte gece de oldu. Karanlık hiçbir şeyi saklamıyor. İlk ayırt ettiğim şey, bu gecenin geçici bir aydınlık yokluğu olmadığı. Görüntülerin olabileceği bir yer olmak şöyle dursun, görülmeyen ve işitilmeyen ne varsa bunların hepsinden oluşuyor; onu dinleyince, bir insan bile, eğer insan olmasaydı hiçbir şey işitmeyeceğini bilirdi. Demek ki hakiki gecede işitilmez, görülmez olan, geceyi içinde yaşanır kılabilecek ne varsa eksik. Kendinden başka hiçbir şeyin kendine mal edilmesine izin vermiyor, ona nüfuz edilemez. Hakikaten ötede bulunuyorum; eğer öte, öteyi kabul etmeyen şeyse. Bu gece bana, bütün şeylerin yitip gittiği duygusuyla, her şeyin benim için dolaysız olduğu duygusunu getiriyor. O, kendine yeten en yüce ilişkidir; beni ebediyen kendine götürüyor, ve özdeşten özdeşe yapılan karanlık bir koşu bana harikulade bir gelişme arzusunu öğretiyor. Aynının bu mutlak tekrarında, dinlenmeye varamayacak olan hakiki hareket doğuyor. Gece tarafından geceye doğru yönlendirildiğimi hissediyorum. Varlık tarafından dışlanmış ne varsa onların hepsinden meydana gelmiş bir çeşit varlık, girişimlerim için hedef olarak kendini ortaya sürüyor. Görülmeyen, anlaşılmayan, olmayan şey, aynısı olduğu halde başka bir gecenin, onunla çoktan bütünleşmiş olmama rağmen sözle anlatılamayacak kadar can attığım gecenin düzeyini meydana getiriyor yanı başımda. Elimin altında bir dünya var; ona dünya diyorum, tıpkı, ölü olarak, yeryüzüne hiçlik diyeceğim gibi. Ona dünya diyorum çünkü benim için mümkün olan baş-

ka dünya yok. Bir nesneye doğru ilerlerken olduğu gibi, onu daha yakına getirdiğimi sanıyorum, halbuki o beni içine alıyor. Görünmez ve varlık dışı olan o, beni algılıyor ve varlığın içinde tutuyor. Onu, ben orada olmasaydım doğrulanamayacak bir hayal olan onu, onunla ilgili olarak sahip olduğum imge sayesinde değil, onun benimle ilgili olarak sahip olduğu imge ve bilgi sayesinde ayırt ediyorum. Görülmekteyim. Bu bakışın altında kendimi bir edilginliğe vakfediyorum, bu beni indirgeyecek yerde gerçek kılıyor. Ne onu görmeye, ne ona ulaşmaya, ne de onu tahmin etmeye çalışıyorum. Tam bir ihmalkâr olarak, dalgınlığım sayesinde, ona uygun düşen ulaşılmazlık niteliğini ona saklıyorum. Bana baktığı taraftaki duyularım, hayal gücüm, zihnim öldü. Bir varsayım bile olmayan onu tek zorunluluk olarak; kendini yok eden ben, onu tek direncim olarak kavrıyorum. Görülmekteyim. Gözenekli, görülmeyen geceyle özdeş olarak görülmekteyim. Onun kadar görülemez olan ben, onun beni gördüğünü biliyorum. Hatta o, artık var olmadığım halde, görülmeme dair sahip olduğum son imkân. O, mevcudiyetsizliğimde beni görmeye devam eden o bakış. O, yok oluşumun, daha tam oldukça, beni bir görme nesnesi olarak devam ettirmek için giderek daha çok talep ettiği göz. Gecede birbirimizden ayrılmaz durumdayız. İçli dışlılığımız gecenin ta kendisi. Aramızdaki bütün mesafeler ortadan kalktı, birbirimize yaklaşamayalım diye. O benim dostum, bizi bölen dostluk. O benimle birleşik, bizi birbirimizden ayırt eden birlik. O benim; kendim için var olmayan ben. Şu anda, benim için var olmayan onun için varım sadece. Varlığım, kendi görüş açımla bağdaşmayan üstün bir görüş açısının altında varlığını sürdürüyor ancak. Kendi gözümde yitip gittiğim görünge beni, her türlü görüntüyü yasak ettiğim gerçekdışı göz için eksiksiz görüntü olarak yeniden diriltiyor. Tahayyül edilebilir her türlü şe-

kil yokluğunda beni tasvir eden görüntüsüz dünyaya nazaran eksiksiz görüntü. Önemsizin de önemsizi inkârı oluşumu, derin ahengiymişçesine ortaya süren bir yok-varlığın varlığı. Gecede evrene dönüşecek miyim? Görünmez ve var olmayan ben, her bir parçamda en üst derecede bütünüyle görünür olduğumu hissediyorum. Harikulade bağlanmış olan ben, dünyanın dışavurumunu tek bir görüntü halinde gösteriyorum. Renksiz, düşünülebilir hiçbir biçim içinde yer almayan, güçlü bir beynin ürünü de olmayan ben, zorunlu tek görüntüyüm. Mutlak gözün ağtabakası üzerinde, bütün şeylerin ters dönmüş küçük görüntüsüyüm. Boyutlarımla ona, sadece denizin değil, ilk insanın çığlığıyla hâlâ çınlayan tepenin yankısının da kişisel imgesini veriyorum. Orada her şey belirgin, her şey karışık. Mükemmel bir birlik, hiçbir şey görmeden her şeyi görmeyi sağlayan sonsuz dağılmayı bana, prizma olan bana geri veriyor. Nuh'un ilkel denemesini yineliyorum. Sadece bütünlüğün dışına çıkan saçma varlık için; beni inceleyen, beni seven ve beni kuvvetle kendi saçmalığına çeken bu saçma seyirci için, gerçek ve hissedilir olan bütünlük ilkesini yokluğumun içine kapatıyorum. Ona kendini arzuladığı yansıyı, suyun Narkissos'a gösterdiği gibi gösterdiğim bu bütünü içime aldıkça, her şeyden dışlanıyorum ve bütünün kendisi de bütünden dışlanıyor ve dahası o muhteşem namevcut da; bende ve her şeyde namevcut, benim için de namevcut, ama yine de onun adına, kabul ettiği bu saçmalıkla tek başıma uğraşıyorum. Üçümüz de –üçümüzden biri bütün olduğunda bu zaten korkunç bir sayı– aynı mantıklı sürgüne çarptırıldık. Birbirimize bağımlı olduğumuz müşterek başarısızlıkla birleşmiş durumdayız, şu farkla ki ben, bütünü kendi dışında temsil ederek, yalnız seyircime nazaran akla aykırı varlık oluyorum, ancak eğer bizzat o bu varoluşun nedenini bütünün dışında temsil ederse, yine ona nazaran akla aykırı

olamıyorum. Ne var ki, bu gecede, bütünü taşıyarak, bütünü sonsuzca aşan şeye doğru ilerliyorum. Sıkı sıkı kucakladığım bütünlüğün ötesine geçiyorum. Olabileceğim yerden başka yerde ve biraz da adımlarımın dışına çıkıp yılmadan yürüyerek evrenin sınırlarına gidiyorum. Bu hafif sapıtma, olamayacak şeye doğru bu sapma, beni kişisel bir cinnete götüren kendi hareketim değil sadece, kendimle birlikte sürüklediğim aklın da hareketi aynı zamanda. Yasalar yasaların dışında; mümkün, muhtemelin dışında benimle birlikte dönüyorlar. Ey gece, artık hiçbir şey beni var etmeyecek, hiçbir şey beni senden ayırmayacak. Beni davet ettiğin sadeliğe mükemmelen katılıyorum. Sana eşit olarak senin üzerine eğilip, kusursuz hiçliğin için, ne ışık ne ışık yokluğu olan karanlıkların için, seyre dalan bu boşluk için sana bir ayna tutuyorum. Olduğun her şeye ve, dilimize göre, olmadığın her şeye bir bilinç ekliyorum. Yüce kimliğini bir ilişki olarak sana yaşatıyor, seni adlandırıyor ve tanımlıyorum. Harika bir edilginliğe dönüşüyorsun. Çekimserlikte, kendine bütünüyle sahip oluyorsun. Sonsuzluğa sınırlarının şanlı duygusunu veriyorsun. Ey gece, sana vecdini tattırıyorum. Çoraklığının bilincinin sana getirdiği ikinci geceyi algılıyorum kendimde. Yeni kısıtlamalar halinde serpilip gelişiyorsun. Kendini benim vasıtamla ebediyen seyrediyorsun. Seninle birlikteyim, sanki benim eserimmişsin gibi. Benim eserim... Hangi acayip ışık düşüyor üzerime? Yaratılan her şeyden kendimi dışarı atma çabasının sonu, beni ulu yaratıcı yapmaya varmış olabilir mi? Bütün kuvvetleri harekete geçiren varlığın karşısında, kendimi yaratılışın bağrında buluyorum. Yaratma eylemine karşı ben kendimi yaratıcı yaptım. Kendimi meydana getirmemeye çabaladığım anda dahi meydana getirdiğim bir nesne gibi mutlağın bilincine varmış olarak buradayım işte. Hiçbir zaman ilkesi olmamış olan şey beni, kendi başlangıcımın

inatçı reddi olan beni, ebedi başlangıcına kabul ediyor. Kökeni olmayan şeyin kökeniyim. Yaratılamayan şeyi yaratıyorum. Kudretli bir muğlaklık sayesinde, yaratılmamış olan kendisi için de benim için de aynı kelime. Eğer olmasaydı, olacağı şeyin görüntüsüyüm ben onun. Olması mümkün olmadığından, ben, saçmalığımla, onun egemen aklıyım. Onu olmaya mecbur ediyorum. Ey gece, ben onun ta kendisiyim. Beni yaratılışının tuzağına düşürdü işte. Şimdi o beni olmaya zorluyor. Ben onun ebedi tutsağıyım. Beni sırf kendisi için yaratıyor. Beni, hiçlik olan beni, hiçliğe benzer kılıyor. Beni, alçakça, sevince teslim ediyor."

XII

Thomas kırda ilerledi ve ilkbaharın başladığını gördü. Uzakta gölcükler bulanık sularını geniş bir alana yayıyorlardı, gök pırıl pırıl, hayat genç ve özgürdü. Güneş ufka yükseldiğinde cinsler, ırklar ve hatta türü olmayan bireyler tarafından temsil edilen gelecek türler, görkemli bir kargaşayla yalnızlığı kalabalıklaştırdılar. Ancak on milyon yıl sonra uçmaları gereken dış kanatsız kızböcekleri uçmayı denediler; kör karakurbağaları sadece geleceği görmeye kadir gözlerini açmaya çalışarak çamurun içinde süründüler. Diğerleri, bakışı zamanın saydamlığına çekerek, onlara bakanı, gözün yüce bir kehaneti sayesinde kâhin olmaya zorluyorlardı. Güneşin aydınlattığı, içlerine işlediği o parlak ışıkta, hepsi yeni alevlerin yansımasına maruz kalmak için kıpırdanıp duruyorlardı. Yok olma fikri kozayı kelebeğe dönüşmesi için sıkıştırıyordu; yeşil tırtıl için ölüm, sfenksin koyu kanatlarına maruz kalmaktan ibaretti; susinekleri nde öyle muhteşem bir meydan okuma bilinci vardı ki, hayatın daima süreceğine ilişkin baş döndürücü bir izlenim veriyordu. Dünya daha güzel olabilir miydi? Tarlaların içinde renk ideali uzayıp gidiyordu. Saydam ve boş gökyüzünde ışık ideali uzayıp gidiyordu. Meyvesiz ağaçlar, çiçeksiz çiçekler saplarının ucunda tazeliği ve gençliği taşıyorlardı. Gül ağacının üs-

tünde, gülün yerinde, soldurulamayacak siyah bir çiçek vardı. İlkbahar ışıltılı bir gece gibi Thomas'yı sardı, mutlulukla dolup taşan bu doğa tarafından usulca çağırıldığını hissetti. Bir meyve bahçesi onun için toprağın bağrından boy atıp serpildi, kuşlar hiçliğe uçtular ve uçsuz bucaksız bir deniz ayaklarının dibine serildi. Yürüyordu. Işığın yeni parıltısı mıydı bu? Yüzyıllardır beklenen bir olay sayesinde toprak onu şimdi görmüştü sanki. Çuhaçiçekleri onun görmeyen bakışının kendilerine bakmasına izin veriyorlardı. Guguk kuşu onun sağır kulağı için hiç işitilmemiş şarkıya başladı. Evren onu seyrediyordu. Uyandırdığı saksağan, kutsallığına hakaret edilmiş dünya için çığlık atan evrensel bir kuştan başka bir şey değildi artık. Bir taş yuvarlanıyor ve –birliği, görkemli dünyanın birliği olan– bir başkalaşım sonsuzluğunun içinde kayıyordu. Bu hışırtıların ortasında yalnızlık patlak verdi. Göğün derinliğinde ışıltılı ve kıskanç bir yüzün, gözleri bütün öteki şekilleri yutan bir yüzün yükseldiği görüldü. Bir ses yükseldi; pes, ahenkli, kimsenin işitemeyeceği ses gibi çanların içinde çınlayan bir ses. Thomas ilerliyordu. Az sonra meydana geliverecek büyük felaket, hoş ve sakin bir olay gibi görünüyordu henüz. Vadilerden, tepelerden geçişi, parlayan yeryüzünün üzerine bir rüya gibi yayılıyordu. Kokusunu vermeyi reddeden mis kokulu bir ilkbaharın içinden geçmek, parlak renkleri olup görülemeyen çiçekleri seyretmek tuhaftı. Ayrıntıların repertuvarı olmak için seçilmiş rengârenk kuşlar, kırmızı ve siyahın boşluğunu göstererek havalanıyorlardı. Notasız müziğin konservatuvarı olmak için belirlenmiş donuk renkli kuşlar şarkı yokluğunu şakıyorlardı. Birkaç susineğinin daha sahici kanatlarla uçtuğu görüldü –çünkü öleceklerdi– hepsi o kadar. Thomas yürümeye koyuldu ve birden dünya, uçurumları aşan büyük çığlığı işitmez oldu. Kimsenin işitmediği bir tarlakuşu, görmediği bir güneş için tiz ses-

ler çıkardı ve yükselişinin doruğunu hiçlikte bulamayarak havayı ve uzayı terk etti. Thomas geçerken çiçek açan bir gül, binlerce taçyaprağının parıltısıyla ona dokundu. Ağaçtan ağaca onu izleyen bir bülbül, hem kendisi için hem de bütün diğerleri için dilsiz olan, bununla birlikte o harikulade şarkıyı şakıyan şarkıcı, o olağanüstü sessiz sesini işittirdi. Thomas şehre doğru ilerliyordu. Artık ne ses vardı, ne sessizlik. Su yokluğunun yığdığı dalgaların kapladığı adam, tek sesli bir diyalogla atı ile konuşuyordu. Bin sesle patlayan bir monologla kendi kendine konuşan şehir, ışıklandırılmış ve saydam görüntü yıkıntılarında dinleniyordu. Şehir neredeydi peki? Yerleşim alanının ortasında Thomas kimseye rastlamadı. Binlerce sakiniyle o muazzam evler ıssızdılar, taşın içine sıkıca hapsedilmiş mimardan, o esas sakinden yoksundular. Kurulmamış devasa şehirler. Binalar üst üste yığılıyorlardı. Kavşaklarda anıtlarla yapılar düğüm oluyorlardı. Ta ufka kadar, ulaşılmaz taştan kıyıların yavaş yavaş yükseldiği görülüyordu; sonu, güneşin ceset görüntüsüne varan çıkmaz sokaklar. Bu kasvetli seyir uzun sürmedi. Evlerinde göçebe olan, artık hiçbir yerde oturmayan binlerce insan dünyanın sınırlarına kadar yayıldılar. Kendilerini atıp, yerin dibine gömüldüler; orada Thomas'nın özenle çimentoladığı tuğlalar arasına hapsoldular; şeylerin muazzam kütlesi bir kül bulutu altında parçalanırken, enginliğin uçsuz bucaksızlığını ayakları altında sürükleyerek ilerliyorlardı. Yaratılış taslaklarına karışmış olarak, sonsuz kısa bir an süresince dağları kendilerine katıyorlardı. Tesadüfi hareketleriyle evrensel düzenlemeyi yıkarak yıldızlar gibi yükseliyorlardı. Kör elleriyle görünmez dünyalara dokunuyorlardı, onları yıkmak için. Artık parlamayan güneşler, onların yörüngelerinde serpiliyorlardı. Büyük gün onları boşuna kucaklıyordu. Thomas hâlâ ilerliyordu. Tıpkı bir çoban gibi, yıldız kümeleri sürüsünü, yıldız-insanlar selini ilk

geceye doğru götürüyordu. Yürüyüş görkemli ve soyluydu, ama hangi hedefe doğru ve hangi biçim altında? Onlar kendilerini, sınırlarını aşmayı istedikleri bir ruhun içine hapsolmuş sanıyorlardı hâlâ. Hafıza, harika bir güneşin erittiği o buzdan çöl gibi görünüyordu onlara ve orada, kasvetli, soğuk, onu sevmiş olan yürekten kopmuş hatıra vasıtasıyla, yeniden yaşamaya kalkıştıkları dünyayı buluyorlardı yine. Artık vücutları olmadığı halde, bir vücudu temsil eden tüm imgelere sahip olmanın tadını çıkarıyorlardı, ruhları ise hayali cesetlerin sonu gelmez kortejini canlı tutuyordu. Ama yavaş yavaş unutuş çıkageldi. Korkunç bilmeceler içinde çırpındıkları dev hafıza üzerlerine kapandı ve onları hâlâ hafifçe nefes alıyor göründükleri bu beldeden kovdu. Vücutlarını ikinci defa kaybettiler. Bakışları gururla denize dalıp giden birkaçı, adlarını canla başla koruyan diğerleri, boş Thomas kelimesini tekrar ederken sözün hafızasını kaybettiler. Hatıra silindi ve onlar, umutlarını boşu boşuna oyalayan lanetli ateşe dönüşerek, zincirlerinden başka kaçacak şeyleri olmayan tutsaklar gibi, tahayyül edemedikleri hayata geri çıkmaya çalıştılar. Umutsuzca duvarlarının dışına atladıkları, yüzdükleri, sinsice kaydıkları görüldü; fakat yasaları, teoremleri, bilgeliği parçalayıp yutacak daha güçlü bir düşünceyi düşünce yokluğu ile meydana getirmeye çalışarak zafere koştuklarını sanırlarken, imkânsızın nöbetçisi onları yakaladı ve batışın içine gömüldüler. Uzun, ağır düşüş: Hayal ettikleri gibi, katettiklerini sandıkları ruhun sınırlarına varmışlar mıydı? Yavaş yavaş bu rüyadan çıktılar ve öyle büyük bir yalnızlıkla karşılaştılar ki, insanken korkutuldukları canavarlar yaklaştığında, onlara kayıtsızlıkla baktılar, bir şey görmediler; yeraltı mezarlığına eğilip, derin bir atalet içinde orada kaldılar ve her kâhinin gırtlağının dibinde doğuşunu hissettiği dilin denizden çıkıp imkânsız kelimeleri ağızlarına tıkmasını esrarengiz bir

şekilde beklediler. Bu bekleyişin, bir dağın zirvesinden damla damla yayılan bu ölüm buharının, sonu olamazmış gibi görünüyordu. Ama bir rüyanın sonuymuş gibi karanlıkların dibinden gerçekten uzun uzun bir çığlık yükseldiğinde, hepsi de okyanusu tanıdı ve uçsuz bucaksızlığı ve tatlılığı ile onlarda dayanamayacakları arzular uyandıran bakışı fark etti. Bir an için yeniden insan olarak, sonsuzlukta, tadını çıkardıkları bir görüntü gördüler ve son bir kışkırtmaya boyun eğerek suyun içinde büyük bir zevkle soyundular.

Thomas da bu ilkel görüntü seline baktı, sonra sıra ona geldiğinde kendini içine attı; ama hüzünle, umutsuzca, sanki onun için utanç başlamışçasına.

EKLER

Ek I

EDEBİYAT VE ÖLÜM HAKKI*

Maurice Blanchot

İnsan neden yazdığını kendi kendine sormadan da yazabilir elbette. Kaleminin harfler çiziktirdiğini gören bir yazar kalemini bir süre için bırakıp ona şunları söyleme hakkına da sahiptir: Dur! Kendi hakkında ne biliyorsun? Hangi amaçla ilerliyorsun? Mürekkebinin iz bırakmadığını neden görmüyorsun? Serbestçe önden gidiyorsun, ama boşlukta gittiğini, hiçbir engelle karşılaşmıyorsan eğer bunun başlangıç noktandan hiç ayrılmamış olmandan kaynaklandığını neden görmüyorsun? Yine de yazıyorsun: Ara vermeksizin yazıyorsun, sana yazdırdığım şeyi bana gösterip, bildiğim şeyi de bana açıklayarak yazıyorsun; başkaları, okurken, senden aldıkları şeyle seni zenginleştiriyor, onlara öğrettiğin şeyi de sana veriyorlar. Artık yapmadığın şeyi yaptın; yazmadığın şey yazıldı: Silinmezliğe mahkûm oldun.

Farz edelim ki edebiyat, edebiyatın bir soruya dönüştüğü anda başlar. Bu soruyu yazarın kuşkuları veya kaygılarıyla karıştırmamak gerekir. Yazar yazarken kendini sorguluyorsa eğer bu onu ilgilendirir; ister yazdığı şeye kendini kaptırıp onu yazmanın olabilirliğine kayıtsız kalsın, isterse hiçbir şey düşünmesin, bu onun

* Özgün adı "La littérature et le droit à la mort" olan 1947 tarihli bu yazı, Blanchot'nun *De Kafka à Kafka* (1981; Kafka'dan Kafka'ya) adlı kitabındandır; Türkçede ilk kez *Defter* dergisinin 22. sayısında yayımlanmıştır; oradaki metin aynen alınmıştır.

hakkı ve mutluluğudur. Ne ki şu var: Sayfa yazılır yazılmaz bu sayfada, yazdığı sırada belki de ondan habersiz yazarı sorgulayıp duran soru mevcuttur; bundan böyle aynı soru, dile yönelik olan soru, eserin içinde, bir okurun –derin veya boş herhangi bir okurun– yaklaşmasını bekleyerek, edebiyata dönüşen dil vasıtasıyla yazan ve okuyan kişinin arkasında ses çıkarmadan durur.

Edebiyatın kendisi hakkında beslediği bu kaygı kendini beğenmişlik olarak kınanabilir. Bu kaygı edebiyata onun hiçliğinden, ciddiyetsizliğinden, kötü niyetinden istediği kadar söz etsin boşuna; onda eleştirilen şey de bu istismardır zaten. Edebiyat kendini kuşku nesnesi sanarak kendini önemliymiş gibi gösterir. Kendini küçümseyerek kendini doğrular. Kendini arar: gereğinden fazla. Çünkü o belki de aranmayı değil bulunmayı hak eden şeylerdendir.

Belki de edebiyatın kendini gayri meşru saymaya hakkı yoktur. Fakat içinde barındırdığı soru, doğrusu, onun değeriyle veya hakkıyla ilgili değildir. Bu sorunun anlamını bulmanın bu denli güç olmasının nedeni, onun bir sanat davasına, yetkilerinin, amaçlarının davasına dönüşme eğiliminde olmasındandır. Edebiyat kendi yıkıntıları üzerinde yükselir: Bu paradoks hepimizin bildiği bir şeydir. Fakat yine de, sanatın en tanınmış bölümünün otuz yıldır temsil ettiği bu sanat tartışmasının, eserlerin en gizli yerinde çalışan –bu çalışma edebi etkinliğin veya edebi Nesne'nin değerini düşürmekten esas itibarıyla çok farklıdır– ve gün ışığına çıkmaktan nefret eden bir gücün kayması, yer değiştirmesi anlamına gelip gelmediğini araştırmak gerekir.

Edebiyat, kendi kendinin yadsıması olarak, hiçbir zaman sanatın veya sanatçının göz boyama ve aldatmaca olarak ifşa edilmesi anlamına gelmemiştir. Edebiyatın gayri meşru oluşuna, temelinde sahtekârlık bulunuşuna gelince, evet, öyle kuşkusuz. Ama bazıları daha da fazlasını ortaya çıkarmışlardır: Edebiyat sadece gayri meşru değil, aynı zamanda hiçtir de ve bu hiçlik, saf halde soyutlanmış olması koşuluyla olağanüstü, harikulade bir kuvvet oluşturabilir. Edebiyatın bu boş iç'in ortaya çıkarılmış hali olmasını, kendi hiçlik payına olduğu gibi açılmasını, kendi gerçekdışılı-

ğını gerçekleştirmesini sağlamak, bu gerçeküstücülüğün sürdürdüğü görevlerden biridir, öyle ki onu yadsıyıcı güçlü bir akım olarak kabul etmek doğru olur, ama en büyük yaratıcı tutkuyu ona atfetmek de yanlış olmaz, zira edebiyat bir an hiçbir şeyle çakışsa da ânında her şey olur, bütün var olmaya başlar: büyük mucize.

Söz konusu olan edebiyatı hırpalamak değil, onu anlamaya çalışmak ve neden onu sadece küçümsediğimiz zaman anladığımızı kavramaktır. "Edebiyat nedir?" sorusuna daima anlamsız cevaplar verildiğini şaşkınlıkla görmüşüzdür. Ama daha da tuhafı, böyle bir sorunun biçiminde, onun bütün ciddiyetini çekip alan bir şey belirir: Şiir nedir? Sanat nedir? Hatta, roman nedir, diye sormak; bu yapılabilir, yapıldı da. Ne var ki hem şiir hem roman olan edebiyat, bütün bu ciddi şeylerde mevcut olan boşluğun unsuru gibidir, onun üzerinde ise dile getirilen düşünce, kendi ağırlığıyla, ciddiyetini yitirmeden dönemez. Dile getirilen etkileyici düşünce edebiyata yaklaşırsa edebiyat dağlayıcı bir kuvvete dönüşür, kendinde ve dile getirilen düşüncede etki yapabilecek şeyi yıkacak güçte bir kuvvete. Dile getirilen düşünce uzaklaşırsa, nitekim o zaman edebiyat yeniden önemli, asal bir şeye dönüşür; felsefeden de, dinden de ve kucakladığı dünyanın hayatından da önemli bir şeye. Ama dile getirilen düşünce bu güçlü etkiye şaşıp da yeniden bu güce geri döner ve ona ne olduğunu sorarsa, ânında içine yıkıcı, uçucu bir unsur nüfuz ettiğinden, tek yapabildiği şey bu denli boş, bu denli müphem ve katışıksız olmaktan bu denli uzak bir Nesne'yi hor görmek, ardından da kendini bu horgörüde ve bu kibirde tüketip yok etmektir. Monsieur Teste'in öyküsünün de göstermiş olduğu gibi.

Çağımızdaki yadsıyıcı güçlü akımları, edebiyata dönüşmüş gibi görünen bu uçuculaştırıcı ve uçucu kuvvetten sorumlu tutarsak yanılırız. Yaklaşık yüz elli yıl önce, sanat hakkında tasarlanabilecek en yüksek fikre sahip olan bir adam vardı –sanatın dine, dinin de sanata nasıl dönüşebileceğini görmüştü çünkü–, bu adam (adı Hegel'di) bütün hareketleri, edebiyatçı olmayı seçen kişinin onlar vasıtasıyla kendini "ruhun hayvanlar âlemi"ne ait olmaya mahkûm ettiği bütün hareketleri betimlemişti. Daha ilk adımını

atar atmaz, der aşağı yukarı Hegel,[1] yazmak isteyen insanı bir çelişki durdurur. Yazmak için yazma yeteneğine sahip olmalıdır. Fakat yetenekler kendi başlarına bir işe yaramazlar. Masaya oturmadıkça, bir eser yazmadıkça yazar, yazar değildir ve yazar olmak için de kapasitesi olup olmadığını bilemez. Ancak yazdıktan sonra yeteneği olur, ama yazabilmek için de yeteneği olması gereklidir.

Bu güçlük, daha en başından, edebi etkinliğin özü olan ve yazarın hem üstesinden gelmek hem gelmemek zorunda olduğu anomaliyi gözler önüne serer. Yazar idealist bir hayalperest değildir, güzel ruhunun derinliğinde hayranlıkla kendini seyretmez, yeteneklerinin içsel doğruluğuna dalıp gitmez. Yeteneklerini uygulamaya koyar, yani yeteneklerinin ve kendi kendinin bilincine varabilmesi için ürettiği esere ihtiyacı vardır. Yazar kendini ancak eseri vasıtasıyla bulur, gerçekleştirir; eserinden önce sadece kim olduğunu bilmemekle kalmaz, aynı zamanda hiçbir şeydir de. Ancak eserden hareketle var olur, peki ama o zaman eser nasıl var olabilir? "İnsan," der Hegel, "yapacağı işten yola çıkarak fiili gerçekliğe yönelmedikçe ne olduğunu bilemez; o zaman da yapmadan önce ediminin amacını belirleyemez; halbuki, bilinç olduğundan, eylemi bütünüyle kendine ait olarak, yani amaç olarak önceden karşısında görmelidir." Ne ki her yeni eser için aynı şey geçerlidir, zira her şey hiçbir şeyden hareketle başlar. Eseri bölüm bölüm gerçekleştirdiğinde de yine aynı şey geçerlidir: Eğer çalışmasını önceden bütünüyle tasarlanmış halde karşısında görmüyorsa, onu bilinçli hareketlerinin bilinçli amacı olarak nasıl görebilir? Ama eser zihninde önceden bütünüyle mevcutsa ve bu mevcudiyet eserin esasını teşkil ediyorsa (sözcükler burada esas olmayan olarak kabul edilmiştir), onu daha fazla neden gerçekleştirsin ki? Veyahut eser, içsel tasarı olarak, ileride olacağı her şey ise, yazar da o andan itibaren onun hakkında ondan öğrenebileceği her şeyi biliyorsa, o halde onu sözcüklere aktarmadan, onu yazmadan ala-

1. Bu açıklamada Hegel insan eserini genel olarak ele alır. Sonraki saptamaların *La Phénoménologie* metniyle ilgili olmadığı ve onu aydınlığa kavuşturmaya çalışmadığı açıktır.

cakaranlığında dinlenmeye bırakacak, ama o zaman da yazmayacak, yazar olmayacaktır. Veyahut da eserin tasarlanamayacağının, ancak gerçekleştirilebileceğinin bilincine varıp, ancak onu zamana yayan ve mekâna yerleştiren sözcüklerle değer, hakikat ve gerçeklik kazandığının bilincine varıp yazmaya başlayacaktır, ama hiçten hareket ederek ve hiçbir şey amacıyla – Hegel'in ifadesiyle, hiçlikte çalışan bir hiçlik gibi.

Gerçekte bu sorun hiçbir zaman aşılamaz, eğer yazan kişi bu sorunun çözümünden yazmaya koyulma hakkını bekliyorsa. "Zaten bu yüzden," diye belirtir Hegel, "yazan kişi derhal başlamalı ve derhal harekete geçmelidir, koşullar ne olursa olsun, ve de başlangıcını, ortasını ve sonunu daha fazla düşünmeden." Böylece çemberi kırar, zira yazmaya koyulduğu koşullar kendi gözünde yeteneğiyle aynı şey haline gelir, ve onlarda kendisi için gördüğü yarar, onu ileri götüren hareket, onu bu koşulları kendininkiler olarak kabul etmeye, onlarda kendi amacını görmeye yöneltir. Valéry en iyi eserlerinin kişisel bir talep sonucu değil, beklenmedik bir sipariş sonucu doğduklarını bize sık sık hatırlatmıştır. Peki ama bunda kayda değer ne buluyordu? *Eupalinos*'u kendiliğinden yazmaya koyulmuş olsaydı, bunu hangi sebeplerden yapardı? Elinde bir denizkabuğu parçası tutmuş olduğundan mı? Yoksa bir sabah bir sözlüğü açıp da, *Büyük Ansiklopedi*'de Eupalinos'un adını okumuş olduğundan mı? Yoksa diyalog biçimini denemeyi isteyip de elinde tesadüfen bu biçime uygun bir kâğıt olduğundan mı? En büyük eserin hareket noktasında en uyduruk koşulun olduğu varsayılabilir; bu uydurukluk hiçbir şeyin saygınlığını zedelemez: Yazarın bu uyduruk koşulu kesin bir koşula dönüştüren hareketi bu koşulu onun dehasıyla ve onun eseriyle tek vücut haline getirmeye yeter. Bu anlamda, ona *Eupalinos*'u ısmarlayan *Architectures* yayını, Valéry'nin ilkten onu yazma yeteneği gösterdiği biçimin aynıdır: Bu sipariş bu yeteneğin başlangıcı idi, bu yeteneğin ta kendisi idi, ama şunu da eklemek gerekir ki sipariş ancak ve ancak Valéry'nin varoluşuyla, onun yeteneğiyle, sanat çevresindeki konuşmalarıyla ve böyle bir konuya daha önceden göstermiş olduğu ilgiyle gerçek bir biçim kazanmış, sahici bir tasarıya dönüş-

müştür. Her eser durum ve koşulların eseridir: Bu demektir ki bu eserin bir başlangıcı vardır, zaman içinde başlamıştır ve zamanın o ânı eserin bir parçasıdır, çünkü o olmasaydı eser aşılmaz bir sorundan, yazmanın olanaksızlığından başka bir şey olmazdı.

Eserin yazılmış olduğunu varsayalım: Eserle birlikte yazar doğmuştur. Önce onu yazmak için kimse yoktu; kitapla birlikte, kitabıyla birbirlerine karışan bir yazar var olur. Kafka rasgele "Pencereden bakıyordu" cümlesini yazdığında, bu cümlenin zaten mükemmel olduğu yolunda bir tür esinlenme içinde bulunduğunu söyler. Bu cümlenin yazarı odur çünkü, veya daha doğrusu onun sayesinde yazar olmuştur: Varoluşunu bu cümleye borçludur, o cümleyi meydana getirmiştir, cümle de onu meydana getirir, cümle yazarın kendisidir, yazar da cümlenin olduğu şeydir bütünüyle. Sevinci de bundan kaynaklanır, katışıksız, kusursuz sevinci. Ne yazarsa yazsın, "cümle zaten mükemmeldir". Sanatın kendine amaç edindiği derin ve garip inanç budur işte. Yazılan şey ne iyi ne de kötü yazılmıştır, ne önemli ne de önemsizdir, ne unutulmaz ne de unutulmaya layıktır: İçeride bir hiç olan şeyi dışarının muhteşem gerçekliğine çıkaran mükemmel harekettir o; mutlak surette doğru bir şey olarak, mutlak surette sadık bir çeviri olarak çıkaran, çünkü dile getirdiği kişi ancak onun vasıtasıyla ve ancak onda var olur. Bu inancın adeta yazarın iç cenneti olduğu, *otomatik yazının* da bu altın çağı gerçek kılacak bir yol olduğu söylenebilir. Hegel bunu, olabilirliğin gecesinden mevcudiyetin gününe geçmenin saf mutluluğu olarak adlandırır, veyahut ışıkta ortaya çıkanın karanlıkta uyuyandan başka bir şey olmadığı inancı. Peki bundan ne sonuç çıkar? Kendini bütünüyle "Pencereden bakıyordu" cümlesi içinde toplayan ve kapatan yazardan bu cümleyle ilgili olarak görünüşte hiçbir açıklama istenmez, çünkü onun için o cümleden başka bir şey yoktur. Ama en azından o cümle vardır, ve onu yazan kişiyi bir yazar yapacak derecede hakikaten var ise sadece onun cümlesi olmasından değil, onu okumaya muktedir başka insanların da cümlesi, evrensel bir cümle olmasındandır.

Tam bu sırada sarsıcı bir sınama başlar. Yazar başkalarının eseriyle ilgilendiklerini görür, fakat esere gösterdikleri ilgi, eseri ken-

disinin katışıksız aktarımı haline getireninkinden farklı bir ilgidir ve bu farklı ilgi eseri değiştirir, onu başka bir şeye dönüştürür, yazarın onda o ilk mükemmelliği görmediği bir şeye. Eser onun için yok olmuştur, başkalarının eseri haline gelmiştir, onların olduğu, onun ise olmadığı bir eser haline, değerini başka kitaplardan alan bir kitap, onlara benzemediği zaman özgün olan, onların yansıması olduğu için anlaşılan bir kitap. Ne ki bu yeni safhayı yazar önemsemezlik edemez. Daha önce görmüştük, o ancak kendi eserinde var olur, eser ise ancak bu kamu gerçekliğine, gerçekliklerin tepkimesiyle oluşan ve bozulan bu yabancı gerçekliğe dönüştüğü zaman var olur. Böylece yazar eserin içindedir, ama eserin kendisi yok olmuştur. Deneyimin bu ânı özellikle kritik bir andır. Onun üstesinden gelebilmek için her çeşit yorum girer devreye. Örneğin yazar yazılan Nesne'nin mükemmelliğini korumak ister, bunun için de onu mümkün olduğunca dışarıdaki hayattan uzak tutmaya çalışır. Eser onun meydana getirdiği şeydir, satın alınan, okunan, öğütülen, dünyanın seyrine göre yüceltilen veya ezilen o kitap değildir. Peki ama o zaman eser nerede başlar, nerede biter? Hangi anda var olur? Neden yayımlanır? Onda katışıksız ben'in ihtişamını koruyup sürdürmek gerekiyorsa eğer ne diye dış dünyaya çıkarılsın, herkesin kullandığı sözcüklerle gerçekleştirilsin? Neden boş bir nesneden ve sönen bir yankıdan başka bir şey üretmeyerek kapalı ve gizli bir iç dünyaya çekilinmesin? Bir diğer çözüm de yazarın kendi kendini ortadan kaldırmayı kabul etmesidir: Eserde önemli olan tek şey onu okuyandır. Kitabı okur meydana getirir; onu okuyarak onu yaratır; onun hakiki yazarı odur, yazılan Nesne'nin bilinci ve yaşayan özüdür; böylece yazarın tek amacı bu okur için yazmak ve onunla bir olmaktır. Umutsuz bir girişim. Zira okur kendisi için yazılmış bir eseri istemez, o içinde bilinmeyen bir şey, farklı bir gerçeklik, onu dönüştürebilecek ve onun da kendi içinde dönüştürebileceği ayrı bir ruh bulacağı yabancı bir eser ister. Bir okur kitlesi için yazan yazar aslında yazmaz: Yazan o kitledir ve bu nedenle de bu kitle okur olamaz artık; okuma görünüşten başka bir şey değildir, gerçekte bir hiçtir. Okunmak için meydana getirilen eserlerin anlamsızlığı buradan kaynaklanır, kimse onları okumaz. Başkaları için yazmanın,

başkalarının sözünü meydana çıkarmak ve onları kendilerine keşfettirmek için yazmanın tehlikesi buradan doğar: Çünkü başkaları kendi seslerini değil, bir başkasının sesini, gerçek, derin, hakikat kadar rahatsız edici bir ses duymak isterler.

Yazar kendi içine çekilemez, yoksa yazmaktan vazgeçmesi gerekir. Yazarken kendi olanaklarının katışıksız gecesini feda edemez, zira eser, bu gece –başka hiçbiri– güne dönüştüğü takdirde yaşar ancak, ondaki –yazardaki– en ayrıksı ve daha önceden ortaya konmuş varoluşla uzaktan yakından ilgisi olmayan şey ortak varoluşta ortaya çıktığı takdirde yaşar. Aslında yazar, sonuçlarından bağımsız olarak kendi kendinin bilincine vardırılmış salt yazma edimini yazmayı kendine görev edinerek kendini haklı çıkarmayı deneyebilir. Hatırlanacağı gibi, Valéry'nin kurtuluş yolu da budur. Böyle olduğunu farz edelim. Farz edelim ki yazar sanatla salt bir teknik olarak ilgilenir, teknikle de, o güne kadar yazılmamış olan şeyin yazılmasını sağlayan yolların arayışı olarak ilgilenir sadece. Ama deneyim eğer sahici olmak istiyorsa edimi sonuçlarından ayıramaz, sonuçlar ise hiçbir zaman değişmez veya kesin değildirler, aksine sonsuz çeşitlilikte olup ele geçirilmez bir gelecekte iç içe geçmişlerdir. Sadece eserin ne şekilde meydana getirildiğiyle ilgilendiğini iddia eden yazar, ilgisinin dünyada batağa saplandığını, bütün tarihin içinde yitip gittiğini görür; zira eser onun dışında da meydana gelir, ve bilinçli olarak tasarlanmış edimlerine ve düşünülmüş retoriğine verilmiş olduğu şaşmaz kesinlik, çok geçmeden, ne zaptetmeye ne de gözlemeye gücü yettiği yaşayan bir olabilirliğin oyunu içinde eriyip gider. Böyle olmakla birlikte deneyimi bir hiç değildir: Yazarken, çalışan bir hiçlik gibi kendini sınamıştır, yazdıktan sonra da, yok olan bir şey gibi kendi eserini sınar. Eser yok olur, fakat yok olma olgusu ayakta kalır, esas olarak görünür, eserin tarihin akışına girerek gerçekleşmesini, yok olarak gerçekleşmesini sağlayan hareket olarak görünür. Bu deneyimde yazarın amacı kısa ömürlü eser değildir artık, eserin ötesinde, yazan insan –yaratıcı yadsımanın gücü– ile hareket halindeki eserin –bu yadsıma ve aşma gücünün kendini onunla ortaya koyduğu eserin– birleştiği bu eserin hakikatidir.

Bu yeni kavram, ki Hegel buna Nesne'nin kendisi der, edebi çalışmada temel bir rol oynar. Çok çeşitli anlamlar taşıması önemli değildir. Bu kavram eserin üzerinde olan sanattır, eserin temsil etmek istediği idealdir, orada yavaş yavaş biçimlenen Dünya'dır, yaratma çabasında devreye giren değerlerdir, bu çabanın özgünlüğüdür; şeylerin içinde mütemadiyen eriyip yok olan eserin üzerinde, bu eserin modelini, özünü ve manevi hakikatini ayakta tutan her şeydir, tıpkı yazarın özgürlüğünün onu göstermek istediği ve onu kendinin olarak kabul edebildiği şekilde. Amaç yazarın meydana getirdiği şey değil, meydana getirdiği şeyin hakikatidir. Bu açıdan, dürüst, çıkar gütmeyen vicdan olarak, dürüst insan olarak adlandırılmayı hak eder. Ama şu var: Edebiyatta dürüstlük devreye girer girmez sahtekârlık da oradadır. Burada hakikat kötü niyettir, ahlak ve ciddiyet iddiası ne denli fazlaysa, göz boyama ve aldatmaca da o denli kesin olarak üstün gelirler. Kuşkusuz edebiyat değerler dünyasıdır, çünkü meydana getirilen eserlerin vasatlığı üzerinde, bu eserlerde olmayan ne varsa, onların hakikati gibi durmadan yükselir. Peki bundan ne sonuç çıkar? Sürüp giden bir kandırmaca, görülmemiş bir saklambaç oyunu; yazar, amaçladığı şeyin kısa ömürlü eser değil, bu eserin ve bütün eserlerin ruhu olduğunu bahane ederek, bir şeyler yapsa da yapmasa da bu oyuna razı olur, dürüst vicdanı da bundan ders alır ve şan sağlar. Bu dürüst vicdana kulak verelim: Onu tanıyoruz, hepimizin içinde uyanık bekler. Eser başarısız olunca üzülmez: Tam olarak tamamlandı işte, der kendi kendine, zira başarısızlık onun özüdür, ortadan yok oluşu eserin gerçekleşmesini sağlar, o da bundan mutlu olur, başarısızlık onu hoşnut eder. Peki ya kitap doğamazsa, salt bir hiçlik olarak kalırsa? Daha iyi ya: Sessizlik, hiçlik, edebiyatın özü budur işte, "Nesne'nin kendisi". Doğrudur, yazar en büyük önemi eserinin sadece kendisi için taşıdığı anlama verir. Eserin iyi ya da kötü, tanınmış ya da unutulmuş olması önemli değildir. Koşullar eserine gereken ilgiyi göstermediğinde bundan mutlu olur, çünkü o koşulları yadsımak için yazmıştır onu, başka bir şey için değil. Ama tesadüfen doğmuş, bir kendini bırakmışlık ve bıkkınlık ânının ürünü olan, değersiz ve anlamsız bir kitabı olaylar birden bir

şaheser haline getirirse hangi yazar, zihninde, bunun şanını kendine mal etmeyecek, bu şanda kendi değerini görmeyecek, kaderin bu armağanında kendi eserini, çağıyla mucizevi bir uyum gösteren zihninin çalışmasını görmeyecektir?

Yazar kendini ilk kandırandır, başkalarını aldattığı anda kendini de aldatır. Ona kulak verelim yine: Şimdi de işlevinin başkaları için yazmak olduğunu, yazarken tek amacının okurun ilgisi olduğunu ileri sürüyor. Bunu ileri sürer ve buna inanır. Ne var ki o bu konuda bir hiçtir. Zira öncelikle yaptığı şeye dikkat etmeseydi, edebiyatla kendi işi gibi ilgilenmeseydi, yazamazdı bile: Yazan o olmazdı, hiç kimse olurdu. Bu yüzden istediği kadar bir idealin ciddiyetini kefil olarak görsün, istediği kadar değişmez değerlere başvursun, bu ciddiyet onun ciddiyeti değildir, olduğunu sandığı yere ise hiçbir zaman kesin olarak yerleşemez. Örneğin: Romanlar yazar, bu romanlar kimi siyasi savlar içerir, öyle ki bu Davayla çıkar ortaklığı varmış gibi görünür. Diğerleri, bu Davayla doğrudan çıkar ortaklığı içinde olanlar, böylece onu kendilerinden biri olarak görmeye, eserini, Davanın gerçekten onun davası olduğunun kanıtı olarak görmeye kalkışırlar, ama bu davada hak talep eder etmez, bu etkinliğe katılmak ve ona sahip çıkmak ister istemez, yazarın çıkar ortaklığı olmadığını, oyunu sadece kendi sesiyle oynadığını, Davada onu ilgilendiren şeyin kendi işi olduğunu görürler, böylece de aldatılmış olurlar. Bir görüş etrafında toplanmış, tarafını seçmiş insanlarda, onların görüşlerini paylaşan yazarların uyandırdığı kuşku ve güvensizlik anlaşılır bir şeydir, zira yazarlar aynı zamanda edebiyatın da tarafını tutarlar, edebiyat ise, hareketiyle, temsil ettiği şeyin özünü netice itibariyle yadsır. Onun yasası ve hakikati budur. Kesin olarak bir dış hakikate bağlanmak için kendi hakikatine sırt dönerse o zaman edebiyat olmaktan çıkar ve hâlâ yazar olduğunu iddia eden yazar ise kötü niyetin bir başka yüzünü gösterir. O halde herhangi bir şeye ilgi duymaktan vazgeçip yüzünü duvara mı dönmek gerek? Ama öyle yapılsa bile anlam belirsizliği ortadan kalkmaz. Her şeyden önce duvara bakmak da dünyaya doğru dönmek, duvarı dünya yapmak demektir. Bir yazar sadece kendisini ilgilendiren bir eserin katışıksız

mahremiyetine daldığında, başkaları –başka yazarlar ve başka bir etkinlik sürdüren insanlar– kendi Nesne'lerinde ve kendi işlerinde en azından artık rahata ereceklerini sanabilirler. Ama hiç de öyle değildir. Yalnız adam tarafından yaratılan ve yalnızlığa hapsolunan eser kendi içinde herkesi ilgilendiren bir görüş barındırır, öteki eserlerle, zamanın sorunlarıyla ilgili zımni bir karar taşır, önemsemediği şeyin suç ortağı, terk ettiği şeyin düşmanı olur, kayıtsızlığı ise, ikiyüzlülükle, herkesin tutkusuna karışır.

Çarpıcı olan şey, edebiyatta aldatmaca ile göz boyamanın sadece kaçınılmaz olmaları değil, aynı zamanda yazarın dürüstlüğünü, onda bulunan umut ve hakikat payını oluşturmalarıdır. Bugünlerde sık sık sözcüklerin hastalığından söz ediliyor, hatta bundan söz edenlere kızılıyor, onların bu konuda konuşabilmek için sözcükleri hastalandırdıklarından şüpheleniliyor. Olabilir. İşin kötüsü, bu hastalığın aynı zamanda sözcüklerin sağlığı da olması. Anlam belirsizliği mi parçalıyor onları? Bu anlam belirsizliği iyi ki var, o olmazsa diyalog da olmazdı. Yanlış anlama mı çarpıtıyor onları? Ama bu yanlış anlama anlaşmamıza olanak sağlıyor. Boşluk mu giriyor içlerine? Bu boşluk onların anlamının ta kendisi. Doğal olarak bir yazar kediye kedi demeyi ideali olarak görebilir. Böylece kendisinin iyileşme ve içtenlik yolunda olduğunu sanması ise olmayacak şeydir. Aksine hiç olmadığı kadar göz boyayıcıdır, zira kedi kedi değildir, bunun böyle olduğunu ileri süren kişinin ise tek amacı şu ikiyüzlü şiddettir: Rolet bir düzenbazdır.

Sahtekârlığın pek çok nedeni vardır. Birincisini az önce görmüş bulunuyoruz: Edebiyat, birbirinden ayrılan ve birbiriyle çatışan farklı anlardan meydana gelmiştir. Bu anları, her şeyi açıkça görmek istediği için çözümsel olan dürüstlük ayırır. Gözünün önünden art arda yazar, eser, okur; art arda yazma sanatı, yazılan şey, bu şeyin hakikati veya Nesne'nin kendisi; yine art arda isimsiz yazar, kendi kendinin salt yokluğu, salt aylaklık olan yazar; daha sonra kendisi çalışma olan, gerçekleştirdiği şeye kayıtsız kalan bir gerçekleşmenin hareketi olan yazar; daha sonra bu çalışmanın sonucu olan ve bu çalışmayla değil bu sonuçla değer kazanan, meydana getirilen şey gerçek olduğu oranda gerçek olan yazar; daha

sonra bu sonuç tarafından olumlanan değil yadsınan ve kısa ömürlü eseri ondaki ideali, eserin hakikatini kurtararak kurtaran yazar geçer, vs. Yazar sadece diğer anların dışındaki bu anlar değildir, onların kayıtsızca art arda birbirini izleyişinde ortaya çıkan bütünlükleri de değildir, onları bir araya getiren ve birleştiren harekettir. Bunun sonucu olarak da, dürüst vicdan yazarı bu biçimlerden birinin içinde hareketsizleştirerek yargıladığında, örneğin eseri başarısız olduğu için mahkûm ettiğini iddia ettiğinde, yazarın öteki dürüstlüğü diğer anlar adına, sanatın saflığı adına buna karşı çıkar, bu dürüstlük başarısızlıkta kendi zaferini görür, yine aynı şekilde yazar da, çeşitli yönlerinden biriyle her tartışma konusu edilişinde kendini hep bir başkası olarak görür; kendisine güzel bir eserin yazarı olduğu söylendiğinde bu eseri yadsır; ilham ve deha olarak kendisine hayran olunduğunda kendini alıştırmadan ve çalışmadan ibaret görür; herkes tarafından okunduğunda ise şöyle der: Kim beni okuyabilir? Ben bir şey yazmadım ki. Bu tutum değişikliği yazarı daimi olarak olmayan biri ve bilinçsiz bir sorumsuz haline getirir, ama aynı zamanda bu değişiklik onun mevcudiyetinin, risklerinin ve sorumluluğunun geniş alanını da oluşturur.

Güçlük, yazarın tek bir kişide birçok kişi olması değil, onun her ânının diğerlerini yadsıması, her şeyi sadece kendisi için isteyip, hiçbir uzlaşmaya ve anlaşmaya yanaşmamasındadır. Yazar aynı anda pek çok mutlak ve mutlak surette birbirinden farklı buyruğa cevap vermek durumundadır, ahlak anlayışı da birbirinin amansız düşmanı olan kuralların karşılaşmasından ve çatışmasından meydana gelmiştir.

Bu kurallardan biri ona şöyle der: Yazmayacaksın, hiçlik olarak kalacak, sessiz olacak, sözcükleri bilmeyeceksin.

Diğeri ise: Sözcüklerden başkasını tanıma.

– Hiçbir şey söylememek için yaz.

– Bir şey söylemek için yaz.

– Eser verme, önemli olan kendi deneyimin, senin için bilinmez olanı öğrenmektir.

– Bir eser! Gerçek, başkaları tarafından kabul edilen ve başkaları için önem taşıyan bir eser.

– Okuru sil.

– Okurun karşısında silin.

– Doğru olmak için yaz.

– Hakikat için yaz.

– Öyleyse yalan ol, zira hakikat amacıyla yazmak henüz doğru olmayan ve belki de hiç olmayacak şeyi yazmaktır.

– Fark etmez, bir şey yapmış olmak için yaz.

– Yaz, sen ki bir şey yapmaktan korkarsın.

– Bırak da içinde özgürlük dile gelsin.

– Ah! Özgürlüğün senin içinde bir sözcüğe dönüşmesine izin verme.

Hangi yasayı izlemeli? Hangi sese kulak vermeli? Ama o hepsini de izlemek zorunda. Her şey karışmaz mı o zaman da? Onun yasası açık seçiklik değil miydi? Evet, açık seçiklikti de. O halde kendi kendine ters düşmek, kendini olumlayarak kendini yadsımak, günün kolaylığında gecenin derinliğini, hiç başlamayan karanlıkta bitmeyen kesin ışığı bulmak zorunda. Dünyayı kurtarmak ve dipsiz derinlik olmak, varoluşu doğrulamak ve sözü var olmayana vermek zorunda; zamanların sonunda, evrensel bütünlükte olmak zorunda, ve o doğmaktan başka bir şey yapmayan şeyin doğuşu, kaynağıdır. Bunların hepsi o mudur? Edebiyat onda bunların hepsidir. Ama edebiyat daha ziyade olmak istediği, gerçekte ise olmadığı şey değil midir? Öyleyse edebiyat hiçbir şeydir. Ama hiçbir şey midir?

Edebiyat hiçbir şey değildir. Onu hor görenler, onu hiç olarak görüp mahkûm ettiklerini sanmakla yanılıyorlar. "Bütün bunlar edebiyattan başka bir şey değil." Böylelikle, dünyaya somut bir müdahale olan eylem ile, dünya yüzeyinde pasif bir gösteri olacak yazılı söz karşı karşıya getirilir; eylemden yana olanlar harekete geçmeyen edebiyatı reddederler, tutkuyu arayanlar ise harekete geçmemek için yazar olurlar. Ama burada aşırı bir kınama ve sevgi söz konusudur. Çalışmada tarihin gücü, dünyayı değiştirerek insanı değiştiren güç görülüyorsa eğer, yazarın etkinliğinde de çalışmanın en üstün biçimini görmek gerekir. Çalışan insan ne yapar? Bir nesne üretir. Bu nesne o güne kadar gerçekdışı olan bir tasarı-

nın gerçekleşmesidir; meydana geldiği unsurlardan farklı bir gerçekliğin doğrulanışı ve başka nesneler imal edebilecek güçte bir araca dönüştüğü ölçüde yeni nesnelerin geleceğidir. Örneğin, kendimi ısıtmayı tasarlıyorum. Bu tasarı bir istek olarak kaldıkça, onu bütün yönleriyle ne kadar incelersem inceleyeyim beni ısıtmaz. Ama bir soba imal ettiğimde, soba boş bir ideal olan isteğimi hakikate dönüştürür; dünyada olmayan bir şeyin mevcudiyetini doğrular ve bu doğrulamayı orada daha önce bulunan şeyi yadsıyarak yapar; önceden önümde taşlar, dökme demir vardı; şimdi ise ne taş var ne de dökme demir, biçim değiştirmiş bu unsurların, yani çalışma vasıtasıyla yadsınan ve ortadan kaldırılan unsurların sonucu var. Bu nesneyle dünya değişmiştir artık. Bu soba bana başka nesneler imal etme olanağını vereceği için daha da çok değişmiştir, ve bu başka nesneler de dünyanın geçmiş halini yadsıyacak ve dünyanın geleceğini hazırlayacaklardır. Şeylerin durumunu değiştirerek ürettiğim bu nesneler de beni değiştireceklerdir. Sıcaklık düşüncesi bir hiçtir, ama gerçek sıcaklık benim varoluşumu başka bir varoluş haline getirecek, ve bu sıcaklık sayesinde bundan böyle yeniden yapabileceğim her şey de beni bir kez daha başka biri haline getirecektir. Tarih böyle oluşur, der Hegel ve Marx, varlığı onu yadsıyarak gerçekleştiren ve yadsımanın son bulduğu yerde onu açığa vuran çalışma vasıtasıyla.[2]

Peki ama yazan yazar ne yapar? Çalışan insanın yaptığını, ama daha yüksek bir düzeyde. O da bir şey üretir: Bu, örnek yapıttır. Bu yapıtı doğal ve insani gerçeklikleri değiştirerek üretir. Dilin belli bir durumundan, kültürün belli bir biçiminden, bazı kitaplardan hareketle, aynı zamanda da mürekkep, kâğıt, matbaa gibi nesnel unsurlardan hareketle yazar. Yazmak için dili --olduğu şekliyle– yıkması ve onu başka bir biçim altında gerçekleştirmesi gerekir, kitapları yadsıyıp onların olmadıkları şeyle bir kitap meydana getirmesi gerekir. Bu yeni kitap kesinlikle bir gerçekliktir: görülür, dokunulur, hatta okunabilir. Her halükârda bir hiç değildir. Onu

2. Bu Hegel yorumu Alexandre Kojève tarafından *Introduction à la lecture de Hegel*'de açıklanmıştır.

yazmadan önce ona dair bir düşüncem vardı, en azından onu yazmayı tasarlıyordum, ama bu düşünce ve bu düşüncenin gerçekleştiği kitap arasında, sıcaklık isteğiyle beni ısıtan soba arasındaki aynı farkı buluyorum. Yazılan kitap benim için olağanüstü, önceden kestirilemez bir yeniliktir ve onu yazmadan, onun ne olabileceğini zihnimde canlandırmam mümkün değildir. İşte bu yüzden ben onu bir deneyim olarak görüyorum, ve bu deneyimin sonuçları, ne denli bilinçli bir şekilde meydana getirilmiş olurlarsa olsunlar gözümden kaçarlar, onun karşısında aynı kalamam, şu nedenle ki: Başka bir şeyin mevcudiyeti karşısında ben de başka biri olurum, ama daha belirleyici olan şu neden de var ki: Onunla ilgili sadece bir düşünceye sahip olduğum ve hiçbir şeyin onu önceden tanımamı sağlamadığı bu başka şey –kitap– bir başkası olan benim.

Kitap, yazılan şey, dünyaya girip orada dönüştürme ve yadsıma işini yerine getirir. O da pek çok başka şeyin geleceğidir, hem sadece kitapların değil, aynı zamanda, ondan doğabilecek tasarılar, desteklediği girişimler, değişmiş yansıması olduğu dünyanın bütünü sayesinde yeni gerçekliklerin sonsuz kaynağıdır, onun vasıtasıyla varoluş daha önce olmadığı şey olacaktır.

O halde kitap hiçbir şey midir? Öyleyse neden soba imal etme eylemi tarihi meydana getiren ve sürükleyip götüren çalışma olarak görülebiliyor da, neden yazma eylemi tarihin kıyısında kalan ve tarihin kendine rağmen sürükleyip götürdüğü salt bir edilgenlik gibi görülüyor? Soru saçma gibi görünse de yazarın üzerine bütün ağırlığıyla çöker. İlk ağızda, yazılı eserleri oluşturan gücün eşi benzeri olmadığı söylenir; yazarın da başka hiç kimsenin olmadığı kadar eylem kapasitesine sahip olduğu söylenir, zira o ölçüsüz, sınırsız bir şekilde hareket eder: Biliyoruz ki (yahut da öyle olduğunu sanmaktan hoşlanıyoruz) tek bir eser dünyanın gidişini değiştirebilir. Ama bizi düşündüren de budur zaten. Yazarların etkisi çok büyüktür, eylemlerini alabildiğine aşar, o derece aşar ki bu eylemde gerçek olan şey bu etkiye geçmez ve bu etki bu gerçeklik kırıntısında kendi yayılma alanına gerekli olacak hakiki özü bulamaz. Bir yazar ne yapabilir? Her şeyi, öncelikle her şeyi: Zincire vurulmuştur, köleliğin baskısı altındadır, ama yazmak için özgür bir an

bulur bulmaz kölesiz bir dünya yaratmakta *özgür* oluverir, bir dünya ki orada köle, efendi olarak yeni yasayı koyar; zincire vurulmuş insan, yazarak, böylece dolaysız olarak hem kendini hem de dünyayı özgürlüğe kavuşturur; olduğu her şeyi, olmadığı her şeye dönüşmek için yadsır. Bu anlamda eseri olağanüstü bir eylemdir, olabilecek en büyük ve en önemli eylem. Fakat ona bir de daha yakından bakalım. Sahip olmadığı özgürlüğü *dolaysız olarak* kendine vermekle birlikte, özgürleşmesinin asıl koşullarını savsaklar, soyut özgürlük düşüncesi gerçekleşsin diye gerçekle kurulması gereken şeyi savsaklar. Onun yadsıması *toptandır*. Bu yadsıma sadece onun duvarla çevrilmiş insan olma durumunu yadsımaz, aynı zamanda bu duvarda gedik açacak olan zamanın üzerinden aşar, zamanın yadsınmasını yadsır, sınırların yadsınmasını yadsır. Bu yüzden de netice itibariyle hiçbir şeyi yadsımaz, ayrıca içinde kendini gerçekleştirdiği eserin kendisi de gerçekten olumsuz, yıkıcı ve dönüştürücü bir eylem değildir, o daha ziyade yadsıma güçsüzlüğünü, dünyaya müdahale etmeyi reddedişi gerçekleştirir ve zamanın yollarına uygun olarak şeylerde cisimleştirilmesi gereken özgürlüğü zamanın üzerinde olan, boş ve erişilmez bir ideale dönüştürür.

Yazarın etkisi her şeyin efendisi olma ayrıcalığına bağlıdır. Ama o sadece her şeyin efendisidir, sadece sonsuza sahiptir, onda eksik olan sonluluktur, sınırı ele geçiremez. Ne ki sonsuzda bir şey yapılamaz, sınırsızda hiçbir şey meydana getirilemez, öyle ki yazar kitap denen bu gerçek şeyi üretirken gerçekten bir şey yapıyorsa da, aynı zamanda bu eylemiyle, her eylemi değersizleştirir – belirlenmiş şeylerin ve tanımlanmış çalışmanın dünyası yerine, *her şeyin hemen* verildiği ve okuma yoluyla bunun tadını çıkarmaktan başka yapılacak bir şeyin olmadığı bir dünyayı koyarak.

Yazar düşselin efendisi olduğu için, genelde eylemsizliğe tabiymiş gibi görünür, onun arkasından düşsele girenler de asıl hayatlarının sorunlarını gözden kaçırırlar. Ama oluşturduğu tehlike çok daha ciddidir. Hakikat şu ki o eylemi yıkıma uğratır, gerçekdışını elinde bulundurduğu için değil, *tüm* gerçekliği bizim elimizin altına verdiği için. Gerçekdışılık her şey ile başlar. Düşsel, dünyanın ötesinde yer alan garip bir bölge değildir, dünyanın ken-

disidir, ama bütünlük olarak, her şey olarak dünya. Dünya olduğu için de dünyanın içinde değildir, orada bulunan bütün özel gerçekliklerin toptan yadsınmasıyla, bu gerçekliklerin oyun dışı bırakılmasıyla, onların yokluğuyla, bu yokluğun gerçekleşmesiyle bütünlüğü içinde kavranıp gerçekleştirilen dünyadır. Edebi yaratım ise bu yoklukla birlikte başlar, her şeyi ve her varlığı tekrar tekrar ele alıp incelediğinde onları yarattığı yanılsamasına kapılır, çünkü artık onları görmekte ve onları *her şeyden* hareketle, her şeyin yokluğundan hareketle, yani hiçten hareketle adlandırmaktadır.

Salt imgelem olduğu söylenen edebiyatın da kuşkusuz tehlikeleri vardır. Her şeyden önce salt imgelem değildir. Kendini gündelik gerçekliklerin ve güncel olayların uzağında sanır, ama işin doğrusu onlardan uzaklaşmıştır, o, bu uzaklıktır, bu gündelik olanın karşısındaki geri çekilmedir, gündelik olan da bunu zorunlu olarak hesaba katar ve onu uzaklaşma olarak, tam bir olağandışılık olarak tanımlar. Üstelik edebiyat bu uzakta kalışı mutlak bir değer haline getirir, o zaman da bu uzaklaşma genel anlama yetisinin kaynağı gibi görünür; hem kendi hayatlarının –sınırlı bir anlama yetisinden başka bir şey olmayan hayatlarının– hem de dar bir bakış açısı olan zamanın dışına çıkacak denli onun büyüleyiciliğine kapılan insanlar için her şeyi kavrama ve her şeye dolaysız olarak ulaşma gücü gibi görünür. Bütün bunlar bir düş ürününün yalanıdır. Ama sonuçta bu tür bir edebiyat bizi kandırmaz: Kendini düşsel sanır, sadece uyumak isteyenleri uyutur.

Eylem edebiyatı çok daha göz boyayıcıdır. Bu edebiyat insanları bir şey yapmaya çağırır. Ama bir de asıl edebiyat savında olduğunda, böyle bir eylemin soyut ve mutlak bir değerin gerçekdışılığına gönderme yaptığı bir dünyadan hareketle, onlara bu yapılacak şeyi, bu belirlenmiş ve somut hedefi gösterir. Bir edebiyat eserinde dile getirilebildiği şekliyle bu "yapılacak şey", sonuçta bir "her şey yapılmalıdır"dan başka bir şey değildir – ister kendini bu her şey olarak, yani mutlak değer olarak göstersin, ister kendini doğrulamak ve değerini ortaya koymak için içinde yok olduğu bu her şeye ihtiyacı olsun. Yazarın dili, devrimci bir dil de olsa komut dili değildir. Buyurmaz, sergiler ve gösterdiği şeyi mev-

cut kılarak değil, onu her şeyin arkasında, bu her şeyin anlamı ve yokluğu olarak göstererek sergiler. Bundan da ya yazarın okura yaptığı çağrının boş bir çağrı olduğu, dünyadan yoksun bir adamın gizlice dünyanın kenarında durarak dünyaya yeniden girmek için harcadığı çabayı ifade eden boş bir çağrı olduğu sonucu çıkar, ya da "yapılacak şey"in, ancak mutlak değerlerden hareketle ele geçirilebileceğinden, okura tam da yapılamayacak şey olarak veya yapılması için ne çalışma ne de eylem gerektiren bir şey olarak göründüğü sonucu çıkar.

Yazarın bellibaşlı eğilimlerinin stoacılık, septisizm, mutsuz bilinç olarak adlandırıldıkları bilinir. Bunlar yazarın üzerinde düşünülmüş olduğunu sandığı nedenlerden ötürü benimsediği düşünce tutumlarıdır, oysa ki onda düşünen tek şey sadece edebiyattır. Stoacıdır: Evren insanıdır, bu evrense sadece kâğıt üzerinde vardır, ve ister tutsak olsun ister acınacak durumda, durumuna bir stoacı gibi katlanır, çünkü yazabilmektedir ve yazdığı o özgürlük ânı onu güçlü ve özgür kılmaya, ona o umursamadığı kendi özgürlüğünü değil, evrensel özgürlüğü vermeye yeter. Nihilisttir, zira her şeyi usul usul dönüştüren metodik çalışma vasıtasıyla sadece filanca veya falanca şeyi yadsımakla kalmaz, her şeyi birden yadsır ve her şeyi yadsımaktan başka bir şey de yapamaz, çünkü derdi her şeyledir. Mutsuz bilinç! Gereğinden fazla görülür, bu mutsuzluk onun en derin yeteneğidir, uzlaşmaz anların parçalanmış bilinci sayesinde yazardır, bu anlar: ilham – her türlü çalışmayı yadsır; çalışma – dehanın hiçliğini yadsır; kısa ömürlü eser – orada kendini yadsıyarak kendini gerçekleştirir; dört dörtlük eser – oraya çekilir ve başkalarından, görünüşte kendine ve onlara verdiği şeyi geri alır. Ama bir başka eğilim daha vardır.

Yazardaki bu hareketi, durmaksızın ve neredeyse doğrudan doğruya hiçten her şeye giden hareketi görüp tanıyalım. Onda bu yadsımayı, içinde hareket ettiği gerçekdışılıkla yetinmeyen bu yadsımayı görelim; bununla yetinmez zira kendini gerçekleştirmek ister, bunu da ancak gerçek bir şeyi, sözcüklerden daha gerçek, sahibi olduğu soyutlanmış kişiden daha hakiki bir şeyi yadsıyarak yapabilir; aynı zamanda bu kişiyi dünyadaki hayata ve genel

varoluşa itmekten de geri durmaz, o bir yandan yazarken bir yandan da bu varoluşa nasıl dönüşebileceğini tasarlasın diye. İşte o zaman kişi, tarihte, her şeyin sorgulanır gibi göründüğü o nihai anlarla karşılaşır; yasanın, inancın, devletin, yukarıdaki dünyanın, dünün dünyasının, her şeyin çaba sarf etmeden, çalışmadan hiçliğe gömüldüğü anlarla. İnsan tarihi terk etmemiş olduğunu bilir, ama tarih artık boşluktur, kendini gerçekleştiren boşluktur, olaya dönüşen *mutlak* özgürlüktür. Bu dönemlere Devrim adı verilir. Böyle bir anda özgürlük, kendini, *her şey* mümkündürün, her şey yapılabilirin doğrudan biçimi altında gerçekleştirdiğini iddia eder. Bu efsanevi bir andır, bu anı yaşayan kişi tam olarak ondan kurtulamaz, zira tarihi kendi tarihi gibi, kendi özgürlüğünü de evrensel özgürlük gibi yaşamıştır. Gerçekten de efsanevi anlardır bunlar: Bu anlarda efsane dile gelir, bu anlarda efsanenin sözü eyleme dönüşür. Yazarı ayartmış olsalar da bundan daha haklı görülecek bir şey olamaz. Devrimci eylem, her açıdan, edebiyatın cisimleştirdiği eyleme benzer: hiçten her şeye geçiş, mutlakın olay olarak, her olayın da mutlak olarak doğrulanması. Devrimci eylem, tıpkı yazarın dünyayı değiştirmek için birkaç sözcüğü yan yana getirmekten başka bir şeye ihtiyacı olmaması gibi, aynı güçle ve aynı kolaylıkla zincirlerinden boşanır. Onda da aynı karışıksızlık istemi ve yaptığı her şeyin mutlak surette değdiğine dair, yaptığı her şeyin arzu edilen ve saygın bir amaçla ilgili herhangi bir eylem değil, son amaç, Son Edim olduğuna dair inanç vardır. Bu son edim özgürlüktür, yapılacak tek tercih de özgürlükle hiç arasındakidir. Bu yüzden o durumda kabul edilebilir tek söz şudur: *Ya özgürlük ya ölüm.* Böylece Terör ortaya çıkar. Her insan belirli bir görevde çalışan bir birey olmaktan çıkıp, burada ve sadece şimdi harekete geçen biri olur: O ne başka yer ne yarın, ne çalışma ne de eser tanıyan evrensel özgürlüktür. Böyle anlarda artık kimsenin yapacak bir şeyi yoktur, zira her şey yapılmıştır. Artık kimsenin özel bir hayata hakkı yoktur, her şey herkese aittir, en suçlu insan da şüpheli görülendir, bir sırrı olandır, bir düşünceyi, bir mahremiyeti sadece kendine saklayandır. Son olarak da kimsenin kendi hayatına, fiili olarak ayrı ve fiziki olarak farklı olan kendi varoluşuna hakkı yoktur.

Terörün anlamı budur. Bir bakıma her yurttaş ölüm hakkına sahiptir: Ölüm onun mahkûmiyeti değil, hakkının özüdür; suçlu olarak ortadan kaldırılmaz, ama yurttaş olduğunu göstermek için ölüme ihtiyacı vardır ve ölümün yok oluşunda özgürlük onun doğmasını sağlar. Bu bağlamda Fransız Devrimi bütün diğerlerinden daha belirgin bir anlama sahiptir. Devrim muhaliflerinin tek cezası Terör ölümü değildir; kaçınılmaz olarak gelip çatan, herkesçe istenen sona dönüştüğünden, özgür insanlardaki özgürlüğün işleyişi gibidir adeta. Bıçak Saint-Just ile Robespierre'in boynuna düştüğünde, bir bakıma kimseye isabet etmez. Robespierre'in erdemi, Saint-Just'ün sertliği onların çoktan ortadan kalkmış varoluşlarından, ölümlerinin peşin olarak mevcudiyetinden, özgürlüğün içlerinde bütün bütüne ortaya çıkmasına ve evrensel niteliğiyle hayatlarının gerçekliğini yadsımasına izin verme kararından başka bir şey değildir. Terörün hüküm sürmesini sağlamış olabilirler. Fakat canlı simgesi oldukları Terör, başkalarının ölümünü hazırlamalarından değil, kendi ölümlerini hazırlamalarından kaynaklanır. Yüzlerinde ölümün çizgilerini taşırlar, omuzlarının üzerindeki ölümle düşünür ve karar verirler, düşüncelerinin soğuk, acımasız olması, kesik bir başın özgürlüğüne sahip olması da bu yüzdendir. Teröristler mutlak özgürlüğü isterken, aslında bu şekilde kendi ölümlerini istediklerini bilen, kesin olarak ortaya koydukları bu özgürlüğün gerçekleştirdikleri kendi ölümleri gibi bilincinde olan kişilerdir, bunun sonucunda da, daha yaşarken, yaşayan insanlar arasındaki yaşayan insanlar gibi değil, varlıktan yoksun varlıklar olarak, evrensel düşünceler olarak, tarihin ötesinde bütün tarih adına yargılayan ve karar veren salt soyutlamalar olarak hareket ederler.

Ölüm olayının dahi hiçbir önemi yoktur. Terörde bireyler ölür ve bu hiçbir anlam ifade etmez. "Bu," der Hegel, ünlü bir cümlesinde, "en soğuk, en özelliksiz ölümdür, bir lahananın başını kesmekten veya bir yudum su içmekten daha fazla anlam taşımaz." Neden? Ölüm özgürlüğün gerçekleşmesi, yani anlam bakımından en zengin an değil midir? Ama aynı zamanda bu özgürlüğün boş noktasından başka bir şey değildir, bundan dolayı da böylesi bir özgürlüğün henüz soyut, ideal (edebi), yetersiz ve yavan olduğu

ortaya çıkar. Tek tek bireyler ölür ama herkes yaşar, aslında bu aynı zamanda herkesin ölü olduğu anlamına gelir. Ama "ölü olmak" dünya haline getirilen özgürlüğün olumlu yanıdır: Varlık orada mutlak olarak ortaya çıkar. "Ölmek" ise, aksine, salt anlamsızlık, somut gerçekliği olmayan, bütün kişisel ve içsel dram değerini yitirmiş olan olaydır, zira içsellik kalmamıştır. Bu, *Ben ölüyorum*'un ölen benim için önem verilmemesi gereken bir bayağılık ifade ettiği andır: Özgür dünyada ve özgürlüğün mutlak görüntü olduğu o anlarda ölmek önemsizdir, ölümün de derinliği yoktur. Bunu bize Terör ve devrim öğretmiştir, savaş değil.

Yazar Devrimde kendini görür. Onun çekiciliğine kapılır, çünkü devrim edebiyatın tarihe dönüştüğü dönemdir. Onun hakikatidir. Yazarken: Ben devrimim, benim yazmamı sağlayan tek şey özgürlüktür, diye düşünmeyen bir yazar gerçekte yazmaz. 1793'te devrimle ve Terörle mükemmel bir şekilde özdeşleşen bir adam vardı. Bir aristokrattı; ortaçağdan kalma şatosunun mazgallarında zincire vurulmuş, hoşgörülü, daha ziyade sıkılgan ve nezaketi aşırıya vardıran bir adamdı. Ama yazdı, yazmaktan başka bir şey yapmadı, ve özgürlük onu çekip çıkarmış olduğu Bastille'e geri tıksa da o, bu özgürlüğü en iyi anlayandı, çünkü en sıradışı tutkuların bile siyasi gerçekliğe dönüşebildikleri ânın, gün ışığına çıkmaya hakları olduğu, yasa oldukları ânın özgürlük olduğunu anlamıştı. Aynı zamanda o, ölümü en büyük tutku ve bayağılıkların sonuncusu olarak gören, başları bir lahananın başını keser gibi kesen kişiydi, bunu öyle büyük bir kayıtsızlıkla yapardı ki hiçbir şey sebep olduğu ölümden daha gerçekdışı değildi, bununla birlikte egemenliğin ölümde olduğunu, özgürlüğün ölüm olduğunu kimse bu kadar derinden hissetmemiştir. Sade örnek yazardır, tüm çelişkileri bir araya toplamıştır. Yalnızdır: İnsanların en yalnızıdır, bununla birlikte herkesin tanıdığı bir kişilik ve önemli bir siyaset adamıdır. Sürekli olarak içeri kapatılır ve mutlak surette özgürdür, mutlak özgürlüğün teorisyeni ve simgesidir. Muazzam bir eser yazar ama bu eser kimsenin gözünde değer taşımaz. Tanınmamış biridir, ama temsil ettiği şeyin herkes için dolaysız bir anlamı vardır. Bir yazardan başka bir şey değildir, tutku derecesine varmış hayatı, vahşet

ve çılgınlığa dönüşmüş tutkuyu betimler. En ayrıksı, en gizli ve en akıldışı duyguyu evrensel bir doğrulama haline getirir; tarihin ellerine teslim edildiğinde genel olarak insanın durumunun meşru açıklamasına dönüşen kabul görmüş bir sözün gerçekliği haline. Son olarak ise o yadsımanın ta kendisidir: Eseri, yadsımanın çalışmasıdır; deneyimi, kudurmuş, kıyıcı bir yadsımanın, başkalarını yadsıyan, Tanrı'yı yadsıyan, doğayı yadsıyan ve mütemadiyen dönüp durduğu bu çemberin içinde kendinden mutlak egemenlik olarak haz alan yadsımanın hareketidir.

Edebiyat devrimde kendini seyreder, onda kendini haklı çıkarır, ona *Terör* denmesinin nedeni ise idealinin, ölümden sözün olabilirliğini ve hakikatini elde edebilmek için "hayatın ölümü taşıdığı ve ölümde varlığını sürdürdüğü" o tarihsel an oluşundandır. Edebiyatta gerçekleşmeye çalışan ve onun varlığı olan "soru" budur. Edebiyat dile bağlıdır. Dil hem güven hem de endişe verir. Konuştuğumuz zaman kolaylıkla şeylerin efendisi oluveririz, bu kolaylık bizi hoşnut eder. Bu kadın, derim ve der demez o benim olur, onu uzaklaştırır, yaklaştırırım, onun ne olmasını istiyorsam o olur, en şaşırtıcı dönüşümlerin ve eylemlerin vuku bulduğu yer olur: Söz hayatın kolaylığı ve güvenliğidir. Adı olmayan bir nesneyi ne yapacağımızı bilemeyiz. İlkel varlık sözcüklere sahip olmakla şeylerin efendisi olacağını bilir, ama onun gözünde sözcüklerle dünya arasındaki ilişkiler öyle tamdır ki, dili kullanmak varlıklarla temas etmek kadar zor ve tehlikeli bir şey olarak görünür: Ad şey'den gelmez, ad şey'in tehlikeli bir şekilde gün ışığına çıkarılmış, bununla birlikte şey'in gizli iç dünyası olarak kalan içidir; o halde bu şey henüz adlandırılmamıştır. İnsan bir uygarlığın insanı oldukça, sözcükleri de daha masumca ve soğukkanlılıkla kullanır. Bunun nedeni sözcüklerin adı oldukları şeyle tüm ilişkilerini yitirmiş olmaları mıdır? Ama bu bağlantı yokluğu bir kusur değildir, bir kusur olsa bile dil değerini sadece ondan alır, öyle ki bütün diller arasında en mükemmel olanı matematik dilidir, tam bir kesinlikle konuşulan ve hiçbir varlığın ona tekabül etmediği matematik dili.

Bu kadın, diyorum. Hölderlin, Mallarmé ve genelde, şiirin izleğinin şiirin özü olduğunu düşünen bütün diğerleri, adlandırma

olgusunda endişe verici bir olağanüstülük görmüşlerdir. Sözcük neyi ifade ediyorsa onu verir bana, ama önce onu ortadan kaldırır. Bu kadın, diyebilmem için, şu ya da bu şekilde onun etten kemikten gerçekliğini ondan çekip almam, onu namevcut kılmam ve yok etmem gerekir. Sözcük bana varlığı verir, ama onu bana varlıktan yoksun olarak verir. Sözcük bu varlığın yokluğudur, hiçliğidir, varlığını yitirdiği zaman ondan geriye kalan şeydir, yani var olmadığı gerçeğidir. Bu bakış açısına göre, konuşmak garip bir haktır. Bu bağlamda Hölderlin'in dostu ve yakını olan Hegel, *La Phénoménologie*'den önceki bir metninde şunları yazmıştır: "Âdem'in hayvanların efendisi olmasını sağlayan ilk edimi onlara bir ad vermesi olmuştur, yani onları varoluşları içinde (canlı varlıklar olarak) yok etmiştir."[3] Hegel'in demek istediği, o andan itibaren kedinin salt gerçek bir kedi olmaktan çıkıp, aynı zamanda bir düşünce de olmasıdır. O halde sözün anlamı, bütün sözlerin önsözü olarak, bir tür büyük kıyımı, yaratılmış her şeyi eksiksiz bir denizin dibine gömen bir ön tufanı gerektirir. Tanrı varlıkları yaratmıştı, insan ise onları yok etmek durumunda kaldı. Ancak o zaman onun gözünde bir anlam taşıdılar, o da onları yok olduklarını bu ölümden yola çıkarak yeniden yarattı; ne var ki artık varlıklar yerine, ve denildiği gibi canlı varlıklar yerine, sadece varlık vardı, insan da oluşturması gereken anlam olmaksızın hiçbir şeye yaklaşamamaya ve hiçbir şey yaşayamamaya mahkûm oldu. Günün içine hapsolduğunu gördü ve bu günün bitemeyeceğini anladı, zira sonun kendisi de ışıktı, varlıkların anlamı varlıkların sonundan geliyordu, ve bu anlam da varlıktı.

Kuşkusuz yarattığım dil kimseyi öldürmez. Yine de "bu kadın" dediğim zaman, gerçek ölümün gelişi duyurulmuş ve dilimde çoktan yerini almış olur; dilimin demek istediği, orada olan bu kişinin artık kendinden ayrılabileceği, varoluşundan ve mevcudiyetinden koparılabileceği ve ansızın bir varoluş ve mevcudiyet

3. *Système de 1803-1804* adı altında toplanan denemeler. *Introduction à la lecture de Hegel*'de A. Kojève, *La Phénoménologie*'nın bir bölümünü yorumlarken, anlama yetisinin Hegel için bir cinayetle nasıl eşdeğer olduğunu son derece iyi bir şekilde gözler önüne serer.

hiçliğine gömülebileceğidir; dilim esas olarak bu yok edişin olabilirliğini ifade eder; dilim, her an, böyle bir olayı kararlı bir şekilde anıştırır. Dilim kimseyi öldürmez. Ama bu kadın eğer gerçekten ölemeseydi, eğer hayatının her ânında ölümle tehdit edilmeseydi, eğer ölüme özü bakımından bağlı olmasaydı ve bu bağla onunla birleşmiş olmasaydı, bu ideal yansımayı, yarattığım dil olan bu gecikmiş cinayeti gerçekleştiremezdim.

O halde şöyle demek doğru olur: Konuştuğum zaman benim içimde ölüm konuşur. Sözüm, ölümün tam şu anda dünyaya salıverildiğine, konuşan ben ile seslendiğim varlık arasında ansızın meydana çıktığına dair bir uyarıdır: Bizi ayıran mesafe gibi aramızdadır o, ama bu mesafe aynı zamanda bizim ayrılmamızı da engeller zira her türlü anlaşma koşulunu içinde barındırır. Ulaşmak istediğim şeyi ele geçirme olanağını bana sadece ölüm tanır; sözcüklerde, onların anlamının tek olasılığıdır. Ölüm olmasaydı her şey anlamsızlığa ve hiçliğe yuvarlanırdı.

Bu durumdan çeşitli sonuçlar çıkar. Bende bulunan konuşma erkinin aynı zamanda benim varlığımın mevcudiyetsizliğine de bağlı olduğu açıktır. Kendimi adlandırmakla sanki kendi cenaze marşımı söylemiş gibi olurum: Kendimi kendimden ayırırım, artık kendi mevcudiyetim değilimdir, kendi gerçekliğim de; nesnel, kişisel özelliği olmayan bir mevcudiyet, adımın beni aşan mevcudiyetiyimdir, onun taşlaşmış kıpırtısızlığı ise benim için, boşluğun üzerine tüm ağırlığıyla çöken bir mezar taşının görevini görür. Konuştuğum zaman söylediğim şeyin varoluşunu yadsırım, ama aynı zamanda bunu söyleyen kişinin de varoluşunu yadsırım: Sözüm, varlığı onun yokluğu içinde ortaya çıkardığında, bu açığa vuruşla, onu yapan kişinin yokluğundan, kendinden uzaklaşma erkinden, kendi varlığından başkası olmaktan hareketle oluştuğunu doğrulamış olur. Bu yüzden de hakiki dilin başlayabilmesi için, bu dili taşıyacak hayatın kendi hiçliğini denemiş olması, "derinliklerde titremiş olması ve onda sabit ve değişmez ne varsa hepsinin yerinden oynamış olması" gerekir. Dil ancak boşlukla birlikte başlar; hiçbir tamlık, hiçbir kesinlik konuşmaz; konuşan kişi için temel bir şey eksiktir. Yadsıma dile bağlıdır. Başlarken bir şey söylemek

için konuşmam ben, konuşmayı isteyen hiçtir, hiç konuşmaz, hiç varlığını sözde bulur, sözün varlığıysa hiçtir. Bu formül, edebiyatın idealinin neden hiçbir şey söylememek, hiçbir şey söylememek için konuşmak olabildiğini açıklar. Bu gereksiz bir nihilizmin hülyası değildir. Dil anlamını var olana değil, varoluşun karşısında geri çekilmesine borçlu olduğunu fark eder ve bu geri çekilmeyle yetinmenin, yadsımaya kendi içinde ulaşmanın ve hiçten her şey yapmanın çekiciliğine kapılır. Eğer şeylerle ilgili olarak onların olmadıkları şey söylenerek onlardan söz ediliyorsa, o halde onlarla ilgili her şeyi söylemenin tek umudu hiçir şey söylememektir.

Gerçekleşmesi güç bir umut bu doğal olarak. Gündelik dil bir kediye kedi der, sanki yaşayan kedi ile adı özdeşmişler gibi, sanki onu adlandırma olgusu sırf onun yokluğunu, onun olmadığı şeyi dikkate almaktan ibaret değilmiş gibi. Bununla birlikte dilin bir an için haklı olduğu bir nokta vardır ki bu da sözcüğün, işaret ettiği şeyin varoluşunu dışlasa da bu şeyin özüne dönüşmüş yokluğu vasıtasıyla yine onunla ilgili olmasıdır. Kediyi adlandırmak, denebilir ki, onu kedi-olmayan yapmaktır, var olmaktan çıkan, yaşayan kedi olmaktan çıkan bir kedi, ama bu onu bir köpek yapmak, hatta köpek-olmayan yapmak demek değildir. Gündelik dil ile edebi dil arasındaki ilk fark budur. Birincisi –gündelik dil–, kedinin var olmayışı sözcüğe geçer geçmez kedinin kendisinin de kendi düşüncesi (varlığı) ve kendi anlamı olarak tam ve kesin bir şekilde dirildiğini varsayar: Sözcük onun varoluş düzleminde sahip olduğu tüm kesinliği varlık (düşünce) düzleminde ona geri verir. Hatta bu kesinlik çok daha büyüktür: Gerektiğinde şeyler dönüşebilir, oldukları şey olmaktan çıkabilirler, düşmanca bir tutum içinde, kullanılmaz, erişilmez olurlar; fakat bu şeylerin varlığı, düşüncesi değişmez: Düşünce kesindir, doğrudur, hatta sonsuzdur. O halde sözcüklere şeyleri bir yana bırakarak sahip çıkalım, onları bırakmayalım, onların hasta olduklarını düşünmeyelim. O zaman rahat ederiz.

Gündelik dilin hakkı vardır kuşkusuz, rahat olmanın bedeli budur. Edebi dil ise tedirginlikten oluşur, aynı zamanda da çelişkilerden. Pek istikrarlı ve pek sağlam bir konumda değildir. Bir yan-

dan bir şeyde sadece onun anlamıyla, onun yokluğuyla ilgilenir ve anlama yetisinin sınırsız hareketine geneli içinde ulaşmayı isteyerek, bu yokluğa da mutlak surette bu yoklukta ve bu yokluk için ulaşmayı ister. Üstelik kedi sözcüğünün sadece kedinin var olmayışı değil, aynı zamanda *sözcüğe* dönüşmüş var olmayış olduğunu, yani son derece belirli ve nesnel bir gerçeklik olduğunu saptar. Bunda anlaşılması güç bir şey, hatta bir yalan olduğunu görür. Şey'in gerçekdışılığını dilin gerçekliğine oturttuğu için, görevini yerine getirmiş olduğunu nasıl umabilir? Anlama yetisinin sonsuz yokluğu, tek bir sözcüğün sınırlı ve kısıtlı varlığıyla bir bütün oluşturmayı nasıl kabul edebilir? Peki ya bizi buna ikna etmeye çalışan gündelik dil yanılmış olamaz mı? Nitekim yanılır, bizi de yanıltır. Söz, içinde barındırdığı hakikatin altından kalkamaz. Bir sözcüğü dinleme zahmetine katlanalım: Sözcüğün içinde hiçlik mücadele eder ve çalışır, dur durak bilmeden kazıp çabalayarak bir çıkış arar, onu içine hapseden şeyi hiç kılar – sonsuz tedirginlik, biçimi ve adı olmayan uyanıklıktır o. Bu hiçliği sözcüğün sınırları içinde ve onun çeşitli anlamları altında tutan mühür kopmuştur artık; giriş başka adlara açılmıştır, daha az sabit, henüz belirsiz adlara, olumsuz özün vahşi özgürlüğüyle daha fazla uzlaşacak güçte adlara; değişken bütünlükler, cümlenin öğeleri değil de onların hareketi, hiçbir yere varmayan "sözcük oyunları"nın bitmek bilmeyen anlam kayması. Böylece doğrudan şey'i değil, şey'in olmadığı şeyi gösteren imge, kedi yerine köpekten söz eden imge doğar. Böylece, hareket halindeki bütün dili, varlıktan yoksun tek bir şey'in tedirgin istemini yerine getirmeye çağıran bu kovalamaca başlar, o şey ise her sözcük arasında gidip geldikten sonra, hepsini birden kavramaya çalışır, hepsini birden yadsıyabilsin diye, sözcükler ne doldurabildikleri ne temsil edebildikleri boşluğun içinde boğulurken o boşluğu ifade edebilsinler diye.

Eğer edebiyat bu kadarla kalsaydı garip ve içinden çıkılması güç bir görevi olurdu. Fakat bu kadarla kalmaz. Hegel'in sözünü ettiği o cinayet olacak ilk adı hatırlar. "Yaşayan varlık", sözcük tarafından varoluşunun dışına çağırılmış ve varlık olmuştur. *Lazar, veni foras*, karanlık ceset gerçekliğini asıl özünden çıkarmış, kar-

şılığında ise ona ruhun hayatını vermiştir sadece. Dil, krallığının, açığa vurulmamışın mahremiyeti değil, gün ışığı olduğunu bilir; günün başlayabilmesi için, Hölderlin'in sezinlediği o Doğu olabilmesi için, öğle tatiline dönüşmüş ışık değil, onun sayesinde varlıkların dünyaya geldiği ve aydınlandığı o korkunç kuvvet olabilmesi için bir şeyin dışlanması gerektiğini bilir. Yadsıma, yadsıdığı şeyin gerçekliğiyle kendini gerçekleştirebilir ancak; dil, bu yadsımanın gerçekleşmesi olmaktan gurur duyar ve değer kazanır; peki ama başlangıçta yiten nedir? Dilin kaygısı, onun eksik olduğu yerde zorunlu olarak eksik olan şeydir. Onu adlandıramaz bile.

Tanrı'yı gören ölür. Sözün içinde söze hayat veren şey ölür; söz bu ölümün hayatıdır, söz "ölümü taşıyan ve ölümde varlığını sürdüren hayat"tır. Hayran olunacak bir güç. Ama orada bir şey vardı, artık yok. Bir şey yok oldu. Onu nasıl bulabilirim, *önce* olan şeye nasıl geri dönebilirim, tek yapabildiğim önce olan bu şeyi *sonraki* şey haline getirmekten ibaretse eğer? Edebiyat dili kendinden önceki bu ânın arayışıdır. Genelde ona varoluş adını verir; kediyi var olduğu haliyle ister, kaygan çakıl taşını *karar verilmiş şekliyle,* insanı değil onu, ve onda da insanın söylemek için reddettiği şeyi, sözün temeli olan ve sözün konuşmak için dışladığı şeyi, dipsiz derinliği, gün ışığına kavuşturulmuş Lazar'ı değil, mezardaki Lazar'ı, şimdiden kötü kokanı, Kötü olanı, kurtarılmış ve diriltilmiş Lazar'ı değil, yitmiş Lazar'ı. *Bir çiçek,* diyorum! Ama onun adını andığım yoklukta, onun bana verdiği imgeyi uzaklaştırdığım unutuş vasıtasıyla, bilinmeyen bir şey gibi kendi kendine ortaya çıkan bu ağır sözcüğün dibinde, ısrarla bu çiçeğin karanlığını çağırıyorum, içimden geçen ve içime çekmediğim bu kokuyu, içime işleyen ama görmediğim bu tozu, ışık değil iz olan bu rengi. Geri çevirdiğim şeye ulaşma umudum nerede bulunuyor o halde? Dilin maddiyatında, sözcüklerin de şeyler olduğu, bir doğa olduğu olgusunda, bana verilmiş olan ve anladığımdan daha fazlasını bana veren şeyde. Az önce sözcüklerin gerçekliği bir engel oluşturuyordu. Şimdi ise bu gerçeklik benim tek şansım. Ad var olmayışın geçici geçişi olmaktan çıkıp somut, yuvarlak bir cisim, yoğun bir varoluş kitlesi haline gelir; dil ondan başkası olmak is-

temediği o anlamı bırakarak kendini anlamsız kılmaya çalışır. Fiziksel olan her şey başrolü oynar: ritim, ağırlık, kütle, biçim, sonra üzerine yazılan kâğıt, mürekkebin izi, kitap. Evet, neyse ki dil bir şey'dir: yazılan şey'dir, bir ağaç kabuğu parçası, kayadan kopmuş bir kırıntı, toprağın gerçekliğinin varlığını sürdürdüğü bir kil topakçığı. Sözcük ideal bir kuvvet olarak değil, karanlık bir güç olarak hareket eder; şeyleri zorlayan, onları kendi dışlarında *gerçekten* mevcut kılan büyülü bir söz olarak. O, yeraltı ortamının bir unsuru, oradan henüz kopmuş bir parçadır: Artık bir ad değil, evrensel adsızlığın bir ânıdır; işlenmemiş, ham bir doğrulama, karanlığın dibinde karşı karşıya olmanın şaşkınlığıdır. Bundan dolayı da dil, oyununu, onu biçimlendiren insan olmaksızın kendi başına oynamak ister. Edebiyat artık yazara aldırmaz: Tıkır tıkır çalışan o ilham değildir artık, kendini doğrulayan yadsıma, dünyanın bütününün mutlak geleceği gibi dünyanın içinde yer alan o ideal değildir. Dünyanın ötesinde değildir, ama dünya da değildir. Şeylerin *dünya* var olmadan önceki mevcudiyeti, dünya yok olduktan sonra da kalmakta diretmeleridir, her şey silinip gittiğinde varlığını sürdüren şeyin inatçılığı ve hiçbir şey olmadığında da meydana çıkan şeyin sersemliğidir. Bu yüzden de aydınlatan ve karar veren bilinçle bir değildir; o *benim ben'siz* bilincimdir, mineral maddelerin ışın saçan edilgenliği, uyuşukluğun dibindeki bilinçliliktir. O, gece değildir; gecenin saplantısıdır; gece değil, gecenin bilincidir, kendini yakalamak için hep uyanık kalan ve bu yüzden de durmadan dağılıp yok olan bilinci. Gün değildir, günün ışığa dönüşmek için reddetmiş olduğu tarafıdır. Ölüm de değildir, zira onda varlıksız varoluş kendini gösterir, varoluşun altında acımasız bir doğrulama gibi duran, başsız ve sonsuz varoluş, ölmenin olanaksızlığı olarak ölüm.

Edebiyat kendini bir şeyi açığa vurmanın güçsüzlüğü haline getirerek, açığa vuruşun ortadan kaldırdığı şeyin açığa vuruluşu olmak ister. Trajik bir çaba. Şöyle der: Artık bir şeyi temsil etmiyorum, o şeyim; artık bir şey anlamına gelmiyorum, gösteriyorum. Fakat bir şey olma isteği, taş kesilmiş sözcüklerin içine gömülmek demek olan bu reddediş, bu kader, ve nihayet, kimsenin kullanma-

dığı dile, hiçbir yazarın yazmadığı yazıya, ben'den yoksun bir bilincin ışığına dönüşerek, kendi içine kaçmak için, göründüğü gerçeğin ardına saklanmak için harcadığı bu anlamsız çaba haline gelmesi, bütün bunlar ortaya koyduğu ve gösterdiği şeydir artık. Taş kadar dilsiz, bu taşın gerisine kapatılmış ceset kadar edilgen olacağı zaman, tek söz etmeme kararı hâlâ taşın üzerinde okunabilecek ve bu sahte ölüyü uyandırmaya yetecektir.

Edebiyat kendi sonuna varmak için kendi kendini aşamayacağını öğrenir. Kaçıp gider, kendine ihanet etmez. Kendisinin, yok olan şeyi sürekli olarak ortaya çıkaran o hareket olduğunu bilir. Adlandırdığı zaman, belirttiği şey ortadan kalkar; ama ortadan kalkan şey varlığını sürdürür, şey ise (sözcük olan varlıkta) bir tehditten ziyade bir sığınak bulur. Adlandırmayı reddettiği zaman, adı anlamı kapalı bir şey, anlamı olmayan bir şey, temel anlaşılmazlığın tanığı haline getirdiği zaman, yok olan şey –adın anlamı– iyiden iyiye ortadan kalkar, ama onun yerine ortaya genel anlam çıkar; sözcüğün içine varoluşun kapalılığının ifadesi olarak yerleşmiş anlamsızlığın anlamı; öyle ki sözcüklerin kesin anlamı yitip gitmiş olsa da, bir anlam ifade etmenin olasılığı, bir anlam vermenin boş erki ancak o zaman ortaya çıkar – kişisel özelliği olmayan olağandışı ışık.

Edebiyat günü yadsıyarak, günü kaçınılmazlık olarak yeniden kurar: geceyi olumlayarak, geceyi gecenin olanaksızlığı olarak görür. Keşfi budur. Gün, dünyanın ışığı olduğu zaman, bize gösterdiği şeyi bizim için anlaşılır kılar: O kavrama, yaşama gücüdür, her sorunun "içinde bulunan" cevaptır. Ama günden bir açıklama isteyecek olursak, günden önce, günün altında ne olduğunu öğrenmek için onu itip uzaklaştıracak noktaya varırsak, o zaman onun zaten mevcut olduğunu, günden önce olan şeyin yine gün olduğunu görürüz, ama ortaya çıkarma gücü olarak değil de yok olma güçsüzlüğü olarak, aydınlatıcı özgürlük olarak değil de karanlık zorunluluk olarak. O halde günden önce olan şeyin, gün öncesi varoluşun niteliği günün karanlık yüzüdür, bu karanlık yüz ise onun başlangıcının ortaya çıkmamış gizi değil, onun kaçınılmaz mevcudiyetidir, "Gün yoktur" ile "Gün zaten vardır"ın birbirine karışma-

sıdır, henüz ortaya çıkmamış olduğu anla çakışan ortaya çıkışıdır. Gün, günün akışı içinde, bizim şeylerden kaçmamıza olanak verir, bizim onları anlamamızı sağlar ve onları anlamamızı sağlarken de onları saydam ve adeta hiç kılar – ama günden kaçılamaz: Orada özgürüzdür, ne var ki o kaçınılmaz olandır, kaçınılmazlık olarak gün ise günden önce olan şeyin varlığı, konuşmak ve anlamak için ona sırt çevirmemiz gereken varoluştur.

Belli bir bakış açısına göre edebiyat yüzünü iki ayrı yöne dönmüştür. Edebiyatın bir yüzü, şeyleri kendilerinden ayıran ve tanınmaları, tabi olmaları, iletilmeleri için ortadan kaldıran yadsıma hareketine dönüktür. Bu yadsıma hareketini bölük pörçük ve birbirini izleyen neticeleriyle kabul etmekle yetinmez: Onu kendi içinde ele geçirmek ister, neticelerine ise bütünlükleri içinde ulaşmak ister. Yadsımanın her şeyin üstesinden gelmiş olduğu varsayılırsa, gerçek şeyler, tek tek ele alındıklarında, hepsi de birlikte oluşturdukları o gerçekdışı bütüne, bir bütün olarak onların anlamı olan dünyaya atıfta bulunurlar. Edebiyatın benimsediği bakış açısı da budur; şeylere, henüz *düşsel* olan o bütün açısından, eğer yadsıma gerçekleşebilseydi onların *gerçekten* oluşturacakları o bütün açısından bakar. Bunun sonucunda gerçekdışılık doğar, onun avı olan gölge. Sözcüklerden sakınmasının, yadsıma hareketini dilin kendisine uygulama ve dili bütün halinde, her bir dil öğesinin hiç olacağı bir bütün halinde gerçekleştirerek onu da tüketme ihtiyacı duymasının nedeni budur.

Ama bir de ikinci yüzü vardır. Bu açıdan edebiyat, şeylerin gerçekliğinin, onların bilinmeyen, özgür ve sessiz varoluşlarının kaygısıdır; onların masumiyeti ve engellenmiş mevcudiyetidir, açığa vuruşa baş kaldıran varlık, dışarıda vuku bulmak istemeyen şeyin meydan okumasıdır. Bu şekliyle karanlığa, amaçsız tutkuya, haksız şiddete, dünyadaki, dünyaya gelmeyi reddedişi sürdüren her şeye yakınlık duyar. Yine bu şekliyle dilin gerçekliğiyle birlik olur, onu sınırları olmayan bir madde, biçimi olmayan bir içerik, hiçbir şey söylemeyen, hiçbir şeyi açığa vurmayan ve bir şey demeyi reddetmekle, bu yolla, geceden geldiğini ve geceye döndüğünü haber vermekle yetinen kaprisli ve kişisel özelliği olmayan

bir kuvvet haline getirir. Bu başkalaşım kendi içinde başarısızlığa uğramış değildir. Sözcüklerin dönüştüğü doğrudur. Artık gölge, toprak *anlamına* gelmezler, artık gölgenin ve toprağın yokluğunu; gölgenin anlamı, açıklığı, toprağın saydamlığı olan yokluğu temsil etmezler: Cevapları ışık geçirmezliktir; sözleri kendi üzerlerine kapanan kanatların sürtünmesidir; maddesel ağırlık kendisini onlarda, bütün anlamını yitiren hecesel bir yığının boğucu yoğunluğuyla gösterir. Başkalaşım gerçekleşmiştir. Ancak bu başkalaşımda, sözcükleri sağlamlaştıran, taşlaştıran ve uyuşturan değişikliğin ötesinde, onları aydınlatan bu başkalaşımın anlamı ile kendilerinin şey olarak ortaya çıkışlarından, veyahut da, eğer ortaya çıkarlarsa, müphem, belirsiz, kavranılmaz, hiçbir şeyin görünmediği varoluş –görünmeyen derinliğin içi– olarak ortaya çıkışlarından edindikleri anlam belirir. Edebiyat sözcüklerin anlamının üstesinden gelmiştir, ama anlamları dışında ele alınan sözcüklerde bulduğu şey, şey'e dönüşmüş anlam olmuştur. Bu, koşullarından kopmuş, anlarından ayrılmış, boş bir erk gibi başıboş dolaşan, bir işe yaramayan, erksiz erk, var olmaktan çıkmanın salt güçsüzlüğü olan, ama bu yüzden de belirsiz ve anlamdan yoksun varoluşun belirlenişi olarak ortaya çıkan anlamdır. Bu çabasında edebiyat, dışarıda bırakmak istediği şeyi içeride bulmakla yetinmez. Zira içerisi olarak bulduğu şey, bir zamanlar çıkışken artık çıkmanın olanaksızlığına dönüşmüş dışarısıdır; ve varoluşun karanlığı olarak bulduğu şey ise, anlamın açıklayıcı ve yaratıcı ışığıyken, anlamazlık edilemeyen şeyin yıpratıcılığına ve ilkesi, başlangıcı olmayan, açıklaması yapılamayan bir temel nedenin boğucu saplantısına dönüşmüş olan günün varlığıdır. Edebiyat, bilincin bilincini yitirme güçsüzlüğünde; bilincin yok olarak, bir ben'in şaşmazlığından koparak, bilinçsizliğin ötesinde, kişisel özelliği olmayan bir kendiliğindenlik içinde kendini yeniden oluşturduğu o harekette, bilince kendi varlığını keşfettiren bu deneyimdir, gözü dönmüş, bir şey bilmeyen, kimsenin bilmediği ve bilgisizliğin onu bakışa dönüşmüş kendi gölgesi olarak hep arkasında bulduğu bir bilginin hırsıdır.

Bu durumda dil, ulaşmayı hedeflediği sessizlik yerine, sözlerin bitmez tükenmez yinelenişi haline gelmekle suçlanabilir. Ayrı-

ca, varoluşta yitip gitmek istediği halde, edebiyatın genelgeçer kalıplarına saklandığı için eleştirilebilir. Doğrudur. Ne var ki içeriksiz sözcüklerin sonu gelmeyen bu yinelenişi, sözün muazzam bir sözcük talanı arasındaki bu sürekliliği, sessizliğin asıl niteliğidir; dilsizliğe varana dek konuşan, sözlerden yoksun söz, sessizliğin ortasında mütemadiyen konuşan yankı olan sessizliğin. Aynı şekilde edebiyat da, kör bir gözü açıklık olup, kendinden kaçmak isterken kendi saplantısına gittikçe daha fazla saplanan edebiyat da, varoluş saplantısının tek ifadesidir – eğer varoluş varoluştan çıkmanın olanaksızlığı ise, daima varlığa fırlatılan varlık, dipsiz derinliğin dibinde olan şey, uçurumun temeli olan uçurum, çaresi olmayan şeyin çaresi ise.[4]

Edebiyat bu iki taraf arasında gidip gelir. Zorluk şuradadır ki, bu taraflar uzlaşmaz gibi görünseler de, sonuçta ne farklı eserlere ne de farklı hedeflere varırlar, bir tarafı izlediğini iddia eden sanat da çoktan diğer taraftadır. Birinci taraf anlamlı düzyazının bulunduğu taraftır. Amaç şeyleri, onları anlamlarıyla belirten bir dille ifade etmektir. Herkes böyle konuşur; birçoğu konuşulduğu gibi yazar. Ama öyle bir an gelir ki sanat, dilin bu yanını terk etmeden, gündelik sözün dürüst olmadığını fark edip ondan uzaklaşır. Onda eleştirdiği nedir? Anlamdan yoksun oluşu, der; her sözcükte bir şey'in onu belirleyen yokluk vasıtasıyla mükemmel surette mevcut olduğuna inanmak ona çılgınlık gibi gelir, bunun üzerine o da bu yokluğun kavranıldığı ve anlama yetisinin kendi sonsuz hareketi içinde temsil edildiği bir dil arayışına koyulur. Bu tutumu yeniden ele almayalım, daha önce uzun uzun betimlemiştik. Fakat böyle bir sanat hakkında ne denebilir? Katışıksız bir biçim arayışı, boş sözcüklerin nafile kaygısı olduğu mu? Tam tersine: Tek amacı hakiki anlama ulaşmaktır; bu anlamı hakikate dönüştüren

4. *De l'existence à l'existant* adlı kitabında Emmanuel Levinas, her varlıktan önce gelen varlığın, yok oluşun içinde önceden mevcut olan varlığın, yokluğun dibindeyken varlığın kaçılmazlığı olarak yine varlığa dönen varlığın, varoluş olarak hiçliğin bu adsız ve kişisel özelliği olmayan akışını *var* adı altında "gün ışığına" çıkarmıştır: Bir şey olmadığında varlık *vardır*. *Deucalion I*'e de bakınız.

hareketi sürdürmekten başka bir şeyle ilgilenmez. Doğrusu, onu sadece sahte anlamla ayakta duran herhangi bir gündelik düzyazıdan daha anlamlı olarak görmek gerekir: O bize dünyayı gösterir, orada eksiksiz varlığı keşfetmeyi bize öğretir, dünyada ve dünya için çalışan olumsuzluktur. Etkin, yaşayan ve örnek bir açıklık sergileyen sanat olarak ona hayran olmamak mümkün mü? Kuşkusuz değil. Ama o zaman bunun ustası olan Mallarmé'yi de o şekilde değerlendirmek gerekir.

Mallarmé aynı zamanda diğer taraftadır da. Genel olarak orada şair olarak adlandırılanlar bir arada bulunur. Neden? Çünkü onlar dilin gerçekliğiyle ilgilenirler, çünkü dünyayla değil, dünya olmasaydı şeylerle varlıkların ne olacaklarıyla ilgilenirler; çünkü kendilerini edebiyata teslim ederler, kişisel özelliği olmayan, tek isteği kendi içine gömülüp orada boğulmak olan bir güce teslim olur gibi. Eğer şiir buysa, en azından onun neden tarihten –dış çizgisinde durup garip bir böcek sesi çıkardığı tarihten– el ayak çekmek zorunda olduğunu öğrenmiş oluruz; ayrıca edebiyatın bu yanından aşağı kendini uçuruma bırakan hiçbir eserin düzyazı olarak adlandırılamayacağını da öğrenmiş oluruz. Peki ama nedir? Herkes edebiyatın bölünemeyeceğini ve orada kendine kesin bir yer seçmenin, tam da olunmak istenen yerde olunduğuna kendini inandırmanın, kendini karmaşaların en büyüğüyle karşı karşıya bırakmak olduğunu düşünür, zira edebiyat, sinsice, çoktan sizi bir taraftan diğerine geçirmiş, sizi olmadığınız şeye dönüştürmüştür. Hainliği burada yatar, hilekâr hakikati de öyle. Bir romancı en saydam, en açık düzyazıyla yazar, karşılaşabileceğimiz türden insanları ve bizim yaptığımız hareketleri betimler; amacının, insani bir dünyanın gerçekliğini Flaubert tarzında dile getirmek olduğunu söyler. Ne ki, sonuçta, eserinin tek konusu nedir? Dünyadan yoksun varoluşun dehşeti; var olmaktan çıkan şeyin onun sayesinde var olmayı sürdürdüğü, unutulan şeyin hâlâ bellekle hesabını kapatmadığı, ölen şeyin ölmenin olanaksızlığıyla karşılaştığı, öteye ulaşmak isteyen şeyin daima beride olduğu süreç. Bu *süreç* kaçınılmazlığa dönüşmüş gündür, ışığı uyanıklığın bilinçliliği değil, uyku yokluğunun uyuşukluğu olan bilinçtir, varlıksız varoluştur –

tıpkı şiirin, onu reddeden sözcüklerin anlamının ardında yakalamayı istediği varoluş gibi.

Yazmaktan çok gözlemleyen bir adamı ele alalım: Bir çam ormanında gezinir, bir yabanarısını seyreder, yerden bir taş alır. O bir tür bilgedir, ancak bilge bildiği şey karşısında, bazen de bilmek istediği şey karşısında silinir, o insanların hesabına öğrenen adamdır: O nesnelerin tarafına geçmiştir, kâh sudur, kâh kaygan bir çakıl taşı, bir ağaçtır; gözlemlediği zaman da şeylerin hesabına gözlemler, betimlediğinde şeyin kendisidir betimlenen. Ne ki bu dönüşümün şaşırtıcı özelliği budur işte, zira bir ağaç olmak, kuşkusuz böyle bir şey olabilir, ve onu konuşturmak, bunu başaramayacak yazar var mıdır? Ama Francis Ponge'un ağacı Francis Ponge'u gözlemlemiş olan ve kendini Ponge'un onu betimleyebileceğini düşündüğü gibi betimleyen bir ağaçtır. Garip betimlemeler. Bazı nitelikleriyle son derece insani görünürler: Çünkü ağaç sadece bildikleri şeyden söz eden insanların zaafını bilir; fakat renkli insan dünyasından ödünç alınmış bütün bu metaforlar, imge oluşturan bu imgeler, gerçekte, şeylerin insanı nasıl gördüklerini, kozmik hayatla ve tohumların gücüyle canlanmış insani bir sözün ayrıksılığını gösterirler; o yüzden de bu imgelerin, kimi nesnel kavramların yanma –zira ağaç, bilimin iki dünya arasında bir anlaşma zemini olduğunu bilir–, toprağın dibinden gelmiş anılar, başkalaşım yolundaki ifadeler, açık anlamlarının altına bitkisel büyümenin yoğun akışkanlığının sızdığı sözcükler kayıverirler. Son derece anlamlı bir düzyazının eseri olan bu betimlemeleri anladığına inanmayan var mıdır? Onları edebiyatın anlaşılır ve insani yanından saymayan var mıdır? Oysa ki onlar dünyaya değil, dünyanın alt tarafına aittirler; biçimin değil, biçimsizliğin belirtisidirler ve sadece onların anlamını kavramayan kişi için açık seçiktirler; Dodona ağacının –bu da bir ağaçtır– kapalı olan ama bir anlam gizleyen kehanet yüklü sözlerinin aksine: bunlarsa anlam yokluklarını gizledikleri için açık seçiktirler. Aslında Ponge'un betimlemeleri dünya tamamlandıktan, tarih sona erdirildikten, doğa neredeyse insanileştirildikten sonra sözün şey'in karşısına çıktığı ve şey'in konuşmayı öğrendiği varsayılan anda başlar. Ponge henüz dilsiz

olan varoluşla, varoluşu öldürdüğü bilinen sözün dünyanın bittiği yerde karşı karşıya geldikleri o dokunaklı ânı yakalar. Dilsizliğin derinliğinde, tufan öncesinden gelen bir dilin çabasını işitir, kavramın anlaşılır sözünde ise unsurların derin çalışmasını görür. Böylece, usul usul söze doğru yükselen şeyle, günden önceki varoluşu değil, günden sonraki varoluşu, dünyanın sonunun dünyasını dile getirerek usul usul yere doğru inen sözün arasını bulan iradeye dönüşür.

Bir eserde sözcüklerin anlamlarından daha kuvvetli oldukları ve anlamın da sözcükten daha somut olduğu an nerede başlar? Lautréamont'un düzyazısı düzyazı olarak adlandırılmaktan ne zaman çıkar? Her cümle anlaşılır değil midir? Her cümle dizisi mantıklı değil midir? Ya sözcükler söylemek istedikleri şeyi söylemiyorlar mıdır? Bu düzen karmaşasında, bu anlaşılırlık labirentinde anlam hangi anda yolunu yitirir, usavurma hangi dönemeçte artık "izleyemez" olduğunu, tıpkı kendine benzeyen, onda kendini gördüğünü sandığı bir şeyin kendi yerine devam ettiğini, ilerlediğini, sonuca vardığını fark eder, ta ki uyanıp da, kendi yerini alan o başkasını keşfedinceye kadar? Ama davetsiz misafiri ele vermek için geri döner dönmez yanılsama dağılır, bulduğu kendisidir, düzyazı yine düzyazı olur, öyle ki o da daha uzağa gider ve yine kaybolur, böylece kendi yerine tiksindirici bir maddi tözün geçmesine seyirci kalır; tıpkı yürüyen bir merdivene, kendine açılan bir koridora benzer bir şey, yanılmazlığı akıl yürüten herkesi dışlayan akıl, "şeylerin mantığı"na dönüşmüş mantık. O halde eser nerededir? Tek tek her an, konuşulan güzel bir dilin anlaşılırlığına sahiptir, ama bütünü ise yenen ve yiyen, yutan, kendi içine gömülen ve hiçbir şeye dönüşmek için nafile bir çabayla kendini yeniden oluşturan bir şeyin ışık geçirmez anlamına sahiptir.

Lautréamont hakiki bir düzyazıcı değil midir? Ya Sade'ın tarzı, düzyazı değilse nedir? Peki kim ondan daha açık seçik bir şekilde yazar? Kim, şiirden nasibini almamış bir yüzyıla yetişmiş olup da, kapalılık peşinde olan bir edebiyatın kaygılarını daha çok görmezden gelir? Bununla birlikte hangi eserde bu denli kişisellikten uzak, bu denli insani olmayan bir ses, "muazzam ve akıldan

çıkmayan mırıltı" (der Jean Paulhan) işitilir? Ama bu küçük bir kusurdur! Kısa ve özlü yazamayan bir yazarın zaafı! Kuşkusuz vahim bir kusur: Bunu onun yüzüne ilk vuran da edebiyat olur. Fakat bir yanıyla kınadığı şey, başka bir yanıyla değer kazanır; eser adına suçladığı şeye, deneyim olarak hayranlık duyar; okunmaz gibi görünen şey, yazılmayı hak eden tek şey gibi görünür. Bunun sonunda ise şan vardır; daha uzakta ise unutuluş; daha uzakta ise ölü bir kültürün bağrında anonim olarak yaşayakalma; daha uzakta ise temel sonsuzlukta varlığım sürdürme. Son nerededir? Dilin umudu olan o ölüm nerededir? Ne var ki dil *ölümü taşıyan ve ölümde varlığını sürdüren hayattır.*

Edebiyat, onun bütün muğlaklıklarını anlaşılır kılan harekete indirgenmek istenirse, dil oradadır: Edebiyat, ortak söz gibi, anlamayı sağlayan tek şey olan *son* ile *başlar.* Konuşabilmek için ölümü görmemiz, onun arkamızda olduğunu görmemiz gerekir. Konuştuğumuz zaman bir mezara yaslanmış oluruz, bu mezarın boşluğu ise dilin hakikatini oluşturur, ama aynı zamanda boşluk gerçekliktir ve ölüm de varlık olur. Varlık vardır –yani mantıklı ve dile getirilebilir bir hakikat– ve bir dünya vardır, çünkü şeyleri ortadan kaldırabilir ve varoluşu askıya alabiliriz. Varlık vardır çünkü hiçlik vardır, diyebilmemizin nedeni de budur: Ölüm insanın olanağıdır, onun şansıdır, tamamlanmış bir dünyanın geleceği onun vasıtasıyla bize kalır; ölüm insanların en büyük umududur, onların insan olmalarının tek umududur. Onları asıl kaygılandıran şeyin varoluş olması bu yüzdendir, Emmanuel Levinas'ın göstermiş olduğu gibi[5]; varoluş onları korkutur, ona bir son verebilecek ölüm yüzünden değil, ölümü dışladığı için, ölümün altında bile hâlâ orada olduğu için, yokluğun dibindeki mevcudiyet, üzerinde bütün günlerin doğup battığı merhametsiz gün olduğu için. Ya ölmek, tasamız budur kuşkusuz. Ama neden? Biz ölünce hem dünyayı hem

5. "Varlık karşısında duyulan kaygı", diye yazar, "–varlığın uyandırdığı dehşet– ölüm karşısında duyulan kaygı kadar köklü değil midir? Var olma korkusu varlıktan duyulan korku kadar köklü değil midir? Hatta daha köklüdür, zira ikincisinin farkına birincisi vasıtasıyla varılabilir" (*De l'existence à l'existant*).

ölümü terk ederiz de ondan. Son saatin paradoksu budur. Ölüm bizimle birlikte dünyada çalışır; doğayı insanlaştıran, varoluşu varlık mertebesine yükselten güç olarak ölüm içimizdedir, en insani parçamız gibi; ölüm sadece dünyada ölümdür, insan onu insan olduğu için tanır sadece, insan olması da ileride ölüm olacağındandır. Ama ölmek dünyayı parçalamaktır; insanı yitirmektir, varlığı yok etmektir; o halde ölümü de yitirmektir, ondaki onu ölüm yapan şeyi ve onu benim için ölüm yapan şeyi yitirmektir. Yaşadığım sürece ölümlü bir insanımdır, ama öldüğüm zaman bir insan olmaktan çıkacağımdan, ölümlü olmaktan da çıkarım, artık ölemem, gelişini haber veren ölüm bende nefret uyandırır, çünkü onu olduğu haliyle görürüm: Ölüm olarak değil, ölmenin olanaksızlığı olarak.

Kimi dinler ölümün olanaksızlığını ölümsüzlüğe dönüştürmüşlerdir. Yani "Bir insan olmaktan çıkıyorum" anlamına gelen olguyu "insanileştirmeyi" denemişlerdir. Oysa ki ölümü olanaksız kılan bunun tam aksi hareketidir: Ölüm vasıtasıyla ben ölümlü olmanın avantajını yitiririm, çünkü insan olmanın olanağını yitiririm; ölümün ötesinde insan olmanın ancak şöyle garip bir anlamı olabilir: Ölüme rağmen daima ölmeye muktedir olmak, onunla birlikte hiçbir şey olmamış gibi devam etmek, ufuk çizgisi ve aynı umut olarak, "hiçbir şey olmamış gibi devam edin"den başka çıkış yolu olmayan ölüm olarak, vs. Diğer dinler bunu yeniden doğuşun laneti olarak adlandırmışlardır: İnsan ölür, ama tam, iyi yaşamadığı için tam olarak ölmez, yeniden yaşamaya mahkûm edilir, ve tam olarak insan olana kadar yeniden yaşar, ölürken de mutlu bir insan olur: hakikaten ölmüş bir insan. Bu izlek Kafka'ya Kabala ve doğu geleneklerinden miras kalmıştır. İnsan gecenin içine girer, ama gecenin sonu uyanışa varır, o da birden böceğe dönüşür. Yahut da insan ölür, ama gerçekte yaşamaktadır; şehirden şehire gider, nehirler tarafından sürüklenir, kimileri tanır onu, kimseler yardım etmez, eski ölümün hatası başucunda sırıtır; garip bir durumdur bu, ölmeyi unutmuştur. Bir başkası ise yaşadığını sanır, çünkü ölümünü unutmuştur, bir diğeri ise ölü olduğunu bildiği halde ölmek için nafile çabalar; ölüm ulaşılamayan o büyük şatodur, hayat ise yanlış bir çağrı üzerine terk edilen doğum yeriydi;

artık mücadele etmekten, yani tam olarak ölmeye çalışmaktan başka yapılacak bir şey yoktur, ama mücadele etmek de yaşamaktır yine; ve hedefe yaklaştıran her şey hedefi erişilmez kılar.

Kafka bu izleği öteki dünya dramının dile getirilişi olarak işlememiştir, onun vasıtasıyla durumumuzun şimdiki gerçeğini kavramaya çalışmıştır. Edebiyatı sadece bu durumu betimlemek için değil, aynı zamanda bu duruma bir çıkış yolu bulmayı denemek için en iyi yol olarak görmüştür. Bu güzel bir övgüdür, ama hak edilmiş midir? Edebiyatta güçlü bir düzenbazlık olduğu, onun devamlı iki yanlı oynamasını sağlayarak böylece en dürüstlere kaybetmenin ama aynı zamanda da kazanmış olmanın aptalca umudunu veren gizemli bir kötü niyet olduğu doğrudur. Öncelikle edebiyat da dünyanın egemenliği için çalışır; uygarlık ve kültürdür. Bu niteliğiyle iki karşıt hareketi birleştirmiş olur. Yadsımadır, zira şeylerin insani olmayan, belirlenmiş olmayan yanını hiçliğe iter, onları tanımlar, onları tamamlar ve bu anlamda o hakikaten de dünyada ölümün eseridir. Ama aynı zamanda, şeyleri kendi varoluşları içinde yadsıdıktan sonra onları kendi varlıkları içinde korur: Şeylerin bir anlamı olmasını sağlar, işbaşındaki ölüm olan yadsıma aynı zamanda da anlamın egemenliği, eyleme geçirilmiş anlama yetisidir. Üstelik edebiyatın bir ayrıcalığı vardır: Gündelik zamanla mekânı aşıp dünyanın dış çizgisine ve adeta zamanın sonuna yerleşir, ve bulunduğu yerden şeylerden söz edip insanlarla meşgul olur. Bu yeni güçle yüksek bir yetki kazanmış gibidir. Her âna parçası olduğu bütünü göstererek, onun, olmadığı bu bütünün bilincine varmasına ve bir başka bütünün ânı olacak âna dönüşmesine yardım eder: Bu böyle sürüp gider, bu bakımdan edebiyatın tarihi oluşturan büyük bir etken olduğu söylenebilir. Ama bunda bir sakınca vardır: Temsil ettiği bu bütün salt bir düşünce değildir, çünkü soyut olarak tasarlanmamış, *gerçekleştirilmiştir,* fakat nesnel bir şekilde gerçekleştirilmemiştir, zira onda gerçek olan şey bütün değil, kendisi de tarihe gömülmüş özel bir eserin özel dilidir; üstelik bütün, kendini gerçek olarak değil düş ürünü olarak gösterir, yani tam da bütün olarak: Dünyanın yörüngesi, dünyanın bütünlüğü içinde görülebileceği o *düşsel* noktanın ele geçirilmesi-

dir; demek ki, dilin kendi gerçekliğinden hareketle gerçekdışı bir şekilde gerçekleşen bir dünyanın görünüşü söz konusudur. Peki bundan ne sonuç çıkar? Dünyanın yapılması gereken bir iş olması bakımından, artık edebiyata ciddi bir yardım olarak değil, daha ziyade rahatsız edici bir şey olarak bakılmaktadır; gerçeklik olmadığına göre, hakiki bir çalışmanın neticesi değil, gerçekdışı kalan bir bakış açısının gerçekleşmesidir; hakiki her kültüre yabancıdır, zira kültür zaman içinde yavaş yavaş dönüşüme uğrayan insanın çalışmasıdır, hem zamanı hem de çalışmayı kapı dışarı eden düş ürünü bir dönüşümün dolaysız hazzı değil.

Tarihe kabul edilmeyen edebiyat, oyununu bir başka yerde oynar. Dünyada, dünyayı meydana getirmeye çalışarak gerçek anlamda olmayışının nedeni, varlıktan (anlaşılır gerçeklikten) yoksun oluşu yüzünden, henüz insani olmayan varoluşa ait olmasındandır. Evet, doğasında olmak ile olmamak, mevcudiyet ile yokluk, gerçeklik ile gerçekdışılık arasında garip bir kayma olduğunu kabul eder. Bir eser nedir? Gerçek sözcükler ve düşsel bir öykü, bir dünya ki orada olup biten her şey gerçeklikten ödünç alınmıştır ve bu dünya ulaşılmazdır; kendilerini canlı sanan kişiler, ama biz biliyoruz ki onların hayatı yaşamak değildir (bir düş ürünü olarak kalmaktır); öyleyse salt bir hiçlik mi? Ama kitap oradadır, dokunulabilir, sözcükler okunur, değiştirilemez; bir düşüncenin, ancak anlaşıldığı zaman var olan bir şeyin hiçliği mi? Ama düş ürünü yaratı anlaşılmaz, sayelerinde gerçekleştiği sözcüklerde yaşar ve onu okuyan veya yazan benim için o pek çok gerçek olaydan daha gerçektir, zira dilin tüm gerçekliği içine işlemiştir ve var olmayı sürdürmesiyle de hayatımın yerine geçer. Edebiyat bir şey yapmaz: Çünkü ne varlık ne de hiçlik olan ve orada hiçbir şey yapmama umudunun kökten ortadan kalktığı bu varoluşun dibine dalmıştır. Ne açıklamadır ne de salt anlama yetisi, zira onda, açıklanamaz olan kendini gösterir. Dile getirmeden dile getirir, sözün yokluğunda mırıldanan şeye dilini sunarak. Böyle edebiyatın, varlığın reddettiği ve hiçbir kategoriye girmeyen varoluşun olağandışılığına bağlı olduğu görülür. Yazar ne yaşamasına ne de ölmesine izin veren kişisel özellikten uzak bir gücün kurbanı gibi hisseder

kendini: Üstesinden gelemediği sorumsuzluk, onu hiçliğin kıyısında bekleyen bu ölüsüz ölümün ifadesine dönüşür; edebi ölümsüzlük, yaşayakalma olmayan bir yaşayakalmanın bulantısının, hiçbir şeye son vermeyen bir ölümün bulantısının, dünyanın –işlenmemiş varoluşun yıprattığı bir dünyanın– içine işlemesine neden olan hareketin kendisidir. Bir eser yazan yazar bu eserde kendini ortadan kaldırır ve kendini ortaya koyar. Eğer onu kendinden kurtulmak için yazdıysa, bu eserle kendine bağımlı olduğu ve kendini hatırladığı görülür, eğer onu kendini ortaya koymak ve onda yaşamak için yazıyorsa, yaptığı şeyin bir hiç olduğunu, en büyük eserin en anlamsız edim kadar değeri olmadığını ve bu eserin onu kendinin olmayan bir varoluşa ve hayat olmayan bir hayata mahkûm ettiğini görür. Veyahut da dilin derinliğinde, varlıkları adlarının hakikatine hazırlayan ölümün işleyişini duyduğu için yazmıştır: Bu hiçlik için çalışmış ve kendisi de çalışan bir hiçlik olmuştur. Ne ki eser boşluğu gerçekleştirince yaratılır, ölüme olan sadakatten doğan eser ise artık ölemez ve kendine öyküsü olmayan bir ölüm hazırlamak isteyen kişiye de ölümsüzlüğün gülünçlüğünden başka bir şey vermez.

O halde edebiyatın gücü nerededir? Dünyada çalışır gibi yapar, dünya ise onun çalışmasını değersiz veya tehlikeli bir oyun gibi görür. Varoluşun karanlığına doğru kendine bir yol açar, laneti kaldıracak "Bir daha asla"yı ise söylemeyi başaramaz. O halde kuvveti nerededir? Neden Kafka gibi bir insan, eğer yazgısını ıskalaması gerekiyor idiyse, kendisi için onu hakikaten ıskalamanın tek yolunun yazar olmak olduğunu düşünmüştü? Bu belki de çözülmesi olanaksız bir muammadır, ama eğer öyleyse o zaman giz, edebiyatın ayrım gözetmeden her bir ânına ve her bir neticesine eksi işareti veya artı işareti koyup onların niteliğini değiştirme hakkına sahip oluşundan kaynaklanır. Bu genel olarak muğlaklık sorununa bağlı olan garip bir haktır. Dünyada neden muğlaklık vardır? Muğlaklık kendi kendinin cevabıdır. Buna ancak, cevabı cevabın muğlaklığında bularak cevap verilir, muğlak cevap ise muğlaklık hakkında sorulan bir sorudur. Muğlaklığın baştan çıkarma yollarından biri de, kendisini açığa kavuşturmamız için bizde

uyandırdığı arzudur, bu mücadele Kafka'nın sözünü ettiği kötülüğe karşı verilen ve sonu kötülükte biten mücadeleye benzer, "tıpkı, sonu yatakta biten kadınlarla olan mücadele gibi".

Edebiyat kendini muğlaklığa dönüştüren dildir. Gündelik dil ille de anlaşılır olmaz, söylediği şeyi söylemez her zaman, başvurduğu yollardan biri de yanlış anlamadır. Bu kaçınılmazdır, sözcüğü iki yüzlü bir ucube haline getirerek konuşuruz ancak, maddi mevcudiyet olan gerçeklik ile ideal yokluk olan anlam haline. Ne var ki gündelik dil iki anlamlılığı sınırlar. Yokluğu sıkıca bir mevcudiyetin içine hapseder, anlamaya, anlama yetisinin sonsuz hareketine *bir son* verir; anlama sınırlıdır, ama yanlış anlama da sınırlıdır. Edebiyatta muğlaklık, orada bulduğu kolaylıklarla kendi aşırılıklarına adeta teslim olmuş gibidir, istismarlarının çokluğuyla da tükenmiştir. Onun kendi tuzaklarını ortaya çıkarması için gizli bir tuzak vardır sanki, edebiyat ise çekinmeden kendini ona teslim ederek onu dünyanın bakışının dışında ve dünyanın düşüncesinin dışında, hiçbir şeyi tehlikeye atmadan kendi kendini gerçekleştirdiği bir alanda tutmaya çalışır. Muğlaklık orada kendi kendisiyle boğuşur. Muğlak olabilen ve söylediğinden başka bir şeyi söyleyebilen sadece dilin her ânı değildir, dilin genel anlamı da belirsizdir, ifade mi ettiği yoksa temsil mi ettiği, bir şey mi olduğu yoksa o şey anlamına mı geldiği bilinmez; unutulmak için mi orada olduğu yoksa sadece kendisini görmeleri için mi kendisini unutturduğu; söylediği şeyin pek bir anlamı olmadığı için mi saydam olduğu yoksa bu şeyi doğru bir şekilde söylediği için mi açık olduğu, gereğinden fazla söylediği için mi kapalı olduğu, hiçbir şey söylemediği için mi ışık geçirmez olduğu bilinmez. Muğlaklık her yerdedir: Uyduruk görünüştedir – ama en havai olan şey bile ciddiyetin maskesi olabilir; onun ilgisizliğindedir – ama bu ilgisizliğin arkasında bulunan dünya güçleriyle onları tanımadan işbirliği yapar yahut da değerlerin mutlak niteliğini bu ilgisizlikte korur, ve bu değerler olmasaydı eylem dururdu veya ölümcül olurdu; o halde gerçekdışılığı, hem eylem ilkesi hem de bir şey yapma gücünden yoksunluktur: Tıpkı düş ürünü yaratının onda hem hakikat hem de hakikate aldırışsızlık olması gibi; tıpkı ahlaka bağlandığı

takdirde ahlakının bozulması, ahlakı reddettiğinde daha da soysuzlaşması gibi; tıpkı hiçbir şey olmaması gibi, kendi sonu değilse eğer, ama kendi sonunu kendi içinde taşıyamaz, zira onun sonu yoktur, o kendi dışında sona erer, tarihte vs.

Bütün bu lehteyken aleyhe dönmeler –ve bu sayfalarda değinilenler– çok çeşitli nedenlerle açıklanabilir kuşkusuz. Edebiyatın birbiriyle bağdaşmayan görevler edindiğini görmüştük. Yazardan okura, çalışmadan esere, birbirine karşıt anlardan geçtiğini ve kendini ancak çatışan bütün anların olumlanmasında tanıdığını görmüştük. Fakat tüm bu çelişkiler, bu düşmanca talepler, bu bölünmeler ve bu zıtlıklar, köken, tür ve anlam olarak birbirinden ne kadar farklı olurlarsa olsunlar, hepsi de nihai bir muğlaklığa atıfta bulunurlar, bu muğlaklığın ise edebiyatı, ayrım gözetmeden hem anlam hem de ifade değiştirebileceği oynak bir noktaya çekmek gibi garip bir etkisi vardır.

Bu nihai değişim eseri havada bırakır, öyle ki eser isterse olumlu veya olumsuz bir değer alabilir ve sanki, görünmez bir eksenin çevresinde görünmez bir şekilde dönüyormuşçasına, isterse olumlamaların ışığına veya yadsımaların ters ışığına girebilir, tarzı, türü, konusu bu köktenci biçim değişikliğinin farkına varmadan. Söz konusu olan ne sözcüklerin içeriği ne de biçimleridir. Kapalı, anlaşılır, şiirsel, düzyazısal, anlamsız, önemli, kaygan çakıl taşından söz eden, Tanrı'dan söz eden bir şey *mevcuttur* eserde, kendi niteliklerine bağımlı olmayan ve kendi içinde eseri baştan aşağı değiştirmekte olan bir şey. Her şey sanki edebiyatın ve dilin içinde, onları dönüştüren görünür kuvvetlerin ötesinde, hiçbir şeyi değiştirmeden her şeyi değiştirebilecek güçte olan bir değişkenlik noktası, özdeksel bir başkalaşım gücü saklıymış gibi gelişir. Bu değişkenlik, birliği çökertici bir kuvvetin yaptığı etki olarak görülebilir, zira en kuvvetli ve en kuvvet yüklü eser onun yüzünden talihsiz ve mahvolmuş bir eser haline gelebilir, fakat bu çökertme aynı zamanda kurmadır, onun sayesinde felaket ansızın umuda, yıkım da yıkılamaz olanın unsuruna dönüşür. Dilin derinliğinde, dili etkileyen anlamın ve bu dilin gerçekliğinin dışında, her an ortaya çıkması mümkün böylesi bir değişiklik nasıl olur da aynı za-

manda bu anlamın ve bu gerçekliğin içinde olabilir. Sözcüğün anlamı, kendisiyle birlikte sözcüğün içine, sözcüğün kesin olarak ifade ettiği anlamı güvence altına alarak ve bu anlama zarar vermeden, sözcüğü bütünüyle değiştirebilecek ve sözcüğün maddi değerini değiştirebilecek güçte bir şey sokmuş olabilir mi? Sözün ta içinde hem dost hem düşman bir kuvvet, hem kurmak hem yıkmak için yapılmış bir silah, etkisini ifade edilen anlamın üzerinde değil arkasından gösteren bir silah gizlenmiş olabilir mi? Sözcüklerin anlamının bir anlamı olduğunu, bir yandan sözcüklerin anlamını belirlerken bir yandan da bu belirlemeyi evetle hayır arasında gidip gelen muğlak bir belirsizlikle kuşatan bir anlamı olduğunu mu varsaymalı?

Ne ki bir şey varsaymamız gerekmiyor: Sözcüklerin anlamının bu anlamını, sözcüğün kendi hakikatine yönelişi olduğu kadar, sözcüğün dilin gerçekliği vasıtasıyla varoluşun karanlık dibine geri dönüşü de olan bu anlamı, şey varlığa ve düşünceye dönüşebilsin diye onu yok eden, ortadan kaldıran bu yokluğu uzun uzun sorgulamıştık. O *ölümü taşıyan ve ölümde varlığını sürdüren bu hayat*'tır, ölümdür, olumsuzun olağanüstü gücüdür, dahası özgürlüktür, varoluşun kendinden kopmasını ve anlamlı olmasını sağlayan özgürlük. Ne ki bu gücün, şeylerin anlaşılması için çalıştığı anda ve dilde de sözcüklerin kesin olarak tanımlanması için çalıştığında, kendini yine hep farklı bir olasılık olarak ortaya koymasını ve indirgenemez bir *çift anlamı*, bir seçeneği sürdürmesini hiçbir şey engelleyemez, bu seçeneğin öğeleri ise onları karşıt kılarak özdeş kılan bir muğlaklıkta örtüşürler.

Bu gücü yadsıma veya gerçekdışılık veya ölüm olarak adlandırdığımızda, dilin derinlerinde çalışan ölüm, yadsıma, gerçekdışılık kimi kez dünyada hakikatin egemen olmasını, kendini meydana getiren kavranabilir varlığı, kendini oluşturan anlamı ifade ederler. Ama bunun hemen ardından gösterdikleri değişir: Anlam, anlamanın olağanüstülüğünü artık temsil etmez olur, aksine bizi ölümün hiçliğine yollar, kavranabilir varlık da varoluşun reddinden başka bir şey ifade etmez, mutlak hakikat kaygısı ise hakikaten bir şey yapmanın güçsüzlüğünü dile getirir. Veyahut ölüm, var-

lığı anlama yetisine varan uygarlaştırıcı güç olarak kendini gösterir. Ama sonu varlığa varan ölüm aynı zamanda anlamsız deliliği, kendinde ölümü ve varlığı bir araya getiren ve ne varlık ne de ölüm olan varoluşun lanetini simgeler. Ölüm varlığa varır: İnsanın umudu ve görevi budur, zira hiçlik bile dünyayı meydana getirmeye yardım eder, hiçlik çalışan ve anlayan insanda dünyanın yaratıcısıdır. Ölüm varlığa varır: İnsanı manevi olarak yaralayan şey, mutsuz yazgısının kökeni budur, zira ölüm insan vasıtasıyla varlığa ulaşır ve anlam insan vasıtasıyla hiçliğe dayanır; kendimizi var olmaktan yoksun bırakarak, ölümü *olanaklı* kılarak, ölümün hiçliğinden anladığımız şeyi çarpıtarak anlarız biz, öyle ki varlıktan çıktığımız takdirde ölüm olasılığının dışına düşeriz, çıkış yolu da her türlü çıkış yolunun yok oluşu haline gelir.

Henüz bilinmeyen bir mahkûmiyet ve henüz görünmeyen bir mutluluk gibi her sözün içinde bulunan bu başlangıçtaki çift anlamda edebiyat kökenini bulur, zira bu çift anlamın sözcüklerin anlamının ve değerinin ardından görünmek için seçtiği biçim edebiyattır ve sorduğu soru da edebiyatın sorduğu sorudur.

Ek II

KARANLIK THOMAS'YI OKUMA DENEMESİ*

Jean Starobinski

Karanlık Thomas, Maurice Blanchot'nun yayımlanan ilk kitabıdır. Bir eserin anlamı ve niteliğinin, daha giriş bölümünden bu denli mükemmel bir şekilde verildiği nadir görülür. Artık geriye dönüp bakmamız mümkün olduğundan, başlangıçtaki metnin zaten içermiş olduğu şeylerden hayrete düşeriz. Maurice Blanchot'nun gelişmiş düşünce ve muhayyilesiyle karşılaşacağımız sonraki kitaplarının ışığında, *Karanlık Thomas*'nın ilk satırları sadece açılışa ilişkin bir değer almazlar. Temsili bir yönleri vardır. Bu satırlarda, gelişmekte olan eserin önceden belirlenmiş olan çizgisini görür, ileride sorgulamaktan vazgeçmeyeceği temaların gerçek ve mecazi anlamda sergilenişine tanık oluruz. "Çıkış noktası" (Georges Poulet'nin bir fikrini ve ifadesini tekrarlayacak olursak) bize tüm açıklığıyla sunulmuştur: Bu noktayı, güç bir araştırmaya girişerek, Maurice Blanchot'nun eserinin tam da başladığı yerden başka bir yerde aramamız gerekmeyecektir. Pek çok bakımdan o denli esrarengiz olan bu eser, kökenine ilişkin hiçbir şey saklamaz bizden; dahası, çıkışın kendisini (bir çıkışın anlatısını) başlangıç teması

* Starobinski'nin bu makalesi *Critique* dergisinin Maurice Blanchot'ya ayırdığı Haziran 1966 tarihli özel sayısında yer almıştır; Türkçede ilk kez *Defter* dergisinin 22. sayısında yayımlanmıştır. Küçük düzeltmeler dışında oradaki metnin aynıdır.

haline getirir. Thomas okyanusun kıyısından ayrılır; yüzerek uzaklaşır; bir dizi başkalaşım geçirir ve kıyının bir başka noktasına döner. Anlatı yine okyanusun kıyısında sona erecektir. Eksiksiz güzergâhı içinde roman, birinci bölümde oluşturulmuş bir devrenin büyütülmüş görüntüsüdür. Varış noktası *neredeyse* çıkış noktasıyla kesişen birinci halka, daha büyük bir halkanın modelidir, hem benzer hem farklı olan bu halka da hemen hemen aynı noktaya ulaşarak kapanır.

*

Thomas oturdu ve denize baktı.[1] Geçmiş zamanda anlatılan, bir kurgu kişisine atfedilmiş bir dizi eylem başlar. Bundan daha alışılagelmiş, daha şaşırtıcı bir şey yoktur: Kitabın kapağının Maurice Blanchot'nun kimliğine atfettiği bir anlatıcı ses, hayali bir kahramanın varoluşunu ortaya koyar; Thomas hayali niteliğiyle ve eylemlerinin yer aldığı geçmiş zamanla, hem kendini gösterir hem saklanır. Aldatıcı sadelikleriyle okurlarının inanmalarına yol açan pek çok anlatı böyle başlar. Maurice Blanchot'nun ilk cümlesi bunlardan, fazla sade oluşuyla ayrılır. Karşımıza, bakma eylemiyle birbirine bağlanmış bir adamla bir ufuk çıkarır. Bu adam sadece ismiyle tanımlanmıştır, bir ön hikâyesi yoktur; bu mekân haritanın hiçbir noktasında yer almaz; bu bakışın, bakmaktan başka amacı yoktur. (Kitabın son cümlesinde Thomas yine deniz ufkuna bakar, ama bu sefer "bir görüntü seline" bakar; ve okyanustan uçsuz bucaksız ve tatlı bir bakışın ona doğru geldiğini hisseder.) Bizden bir şeylerin saklandığını söyleyebilir miyiz? Kesinlikle hayır. Blanchot bir şeyi silmez. Ek bir bilgi isterse, hatalı olan okur olacaktır: Thomas'nın biyografisini ve psikolojisini tamamlamayı istemek, manzaranın renklerini belirlemeyi istemek de saçma olur.

1. Okumamızı, romanın, özün ortaya konuşu olarak kabul edilebilecek ikinci versiyonundan takip edeceğiz. Ancak eksiltmeye gidilerek ortaya çıkarılan bu öz, daha ilk versiyondan (1941) itibaren mevcuttur. O yüzden de iki versiyonda ortak olan olay ve durumların yorumunu birinci versiyonda aramaktan da çekinmeyeceğiz.

Thomas, onu ortaya koyan edebi eylemin dışında bir şey değildir. Burada, anlatıların alışılmış anlaşılırlığına nazaran bir eksiklik varsa, bu, bize önerilen terimlerin mutlak değerini daha iyi hissettirmek içindir: Thomas'nın kımıltısızlığı, sis, diğer yüzücülerin hareketleri:

"*Bir süre, sanki oraya diğer yüzücülerin hareketlerini izlemeye gelmişçesine, kımıldamadan durdu ve uzakları görmesini engelleyen sise rağmen, gözlerini suyun üzerinde güçlükle duran vücutlara dikip inatla orada kaldı. Sonra, daha güçlü bir dalga onu ıslattığında, o da kum tepeciğine indi ve onu ânında yutan çalkantılı suların içine süzülüverdi.*"

Kımıltısızlık, bakışın inadı sadece giriş niteliğindeki bir ânı temsil ederler. Thomas seyreden bir bilinç olabilirdi: Varsayımsal, zarflı tümce (*sanki*) onun kıyıdaki mevcudiyetine mesafeli bir merak güdüsü verir. Thomas'nın varsayılan niyeti, az sonra inkâr edilen ve aşılan bir tahmin nesnesinden başka bir şey değildir: Thomas kıyıda seyirci olarak kalmaz. Anlatıcı, kahramanının niyetleri hakkında önceden hiçbir şey bilmez: Bir tasarının içyüzünden haberdar değildir. Thomas denize girer. Peki ama niçin gelmiştir? Bu soruya değinilmemiştir. Blanchot bize, kımıltısızlığın Thomas için kabul edilemez bir durum olduğunu da söylemez. Denize girme eylemi, içsel bir kararın sonucu değildir: Dışsal bir olayın hemen arkasından gelir – *daha güçlü bir dalga onu ıslattığında.* Cümlenin kuruluşu dahi, dışarıdaki bir teşebbüse öncelik ve üstünlük verir. Yeni bir unsurun içine –denize– giriş, bu unsurun yaptığı bir çeşit öne çıkışa cevaptır. Burada son derece açıkça gösterilen olguyu vurgulayalım: Dışarısı, bilincin iç güçleri kadar etkindir. Böylece Blanchot'nun dış unsurlara güçlü eylemler atfettiği görülecektir: *ıslatmak, yutmak* gibi; oysa ki kahraman, şimdilik, sadece *girmek* ve *süzülmek* eylemlerinde bulunmaktadır. Yine de önemli olan geçiş eylemidir: Thomas kıyıdan ayrılır ve kendini denize bırakır, bir yüzücü olur, yeni bir ortama, yeni bir riske dalar. Demek ki bir sınır aşılmış, bir cephe ya da hudut geçilmiştir, bu daha pek

çok aşma eyleminin habercisidir: gecenin içine giriş, edebiyatın içine giriş, *Aminadab*'ın başında Thomas'nın eve girişi...

Elbette "Thomas yorulmadan uzun süre yüzmeye alışkındı": Denizin çalkantıları kesinlikle ona yabancı değildir, her zaman onlara kolayca hâkim olur. *Ama bugün yeni bir güzergâh seçmişti.* Thomas'nın önceden tasarlamış olacağı bir kararın ilk defa burada açıkça sözü edilir. Bu karar, yeni olanın, yabancı olanın, farklı bir güzergâhın seçimidir.

"Sis kıyıyı örtüyordu. Denizin üzerine bir bulut inmişti ve su yüzeyi, sahiden gerçek olan tek şeymiş gibi görünen bir parıltının içinde kayboluyordu." Thomas kıyıdan denize baktığı sırada da orada olan sis kalınlaşır. Onun *uzakları görmesini* engellemişti; ama yine de diğer yüzücüleri seçebiliyordu, "suyun üzerinde güçlükle duran bu vücutları" bakış alanının içine sokabilmişti. Şimdi ise, bu *parıltı*'nın dışında hiçbir şey görünmemektedir. Artık bakışa ait olmayan, seyreden bir bilinç ile önerilen bir nesnenin karşılaşmasına artık indirgenemeyen bir dizi deneyime –bir dizi sınamaya ve başkalaşıma– girilir. Birazdan Blanchot, kahramanı hakkında bize şöyle diyecektir: "Bakışları hiçbir şeye tutunamadığından, boşluğu, orada yardım bulmak amacıyla seyrediyormuş gibi geliyordu ona." Thomas ufuksuz bir yalnızlığa gönderilir. (Blanchot diğer yazılarında da, sık sık, dünya ve nesneleriyle olan görsel ilişki sayesinde belirlenen bir ilk durumdan, optik bağlantının artık mümkün olmadığı daha ileri bir duruma geçiş üstünde duracaktır: Yazmak, tam tamına görmez olmaktır, ayırt ettiği ve ayırt edildiği nesneden ayrılan öznenin konumunu terk etmektir.)

Burada, ikinci versiyonun belirgin niteliği olan şeyi daha iyi göstermek amacıyla *Karanlık Thomas*'nın ilk versiyonuna döneceğim. İkinci versiyonda Thomas, tecrit edilmiş bir halde, en eksiksiz yalnızlığın açığa çıkışına kadar ilerlerken, ilk versiyon birtakım kişilerin ve nesnelerin *ortaya çıkış-ortadan kayboluş*'larını araya sokar: Bir anlık yakınlaşmadan sonra uzaklaşma vuku bulur. İlk bölüm, yüzücü bölümü, Thomas'yı ilgisizlikle terk edilen biri konumunda bırakır; o zaman Thomas bir ilk yalnızlıktan, daha derin bir yalnızlığa geçer:

"Ondan biraz uzakta, şu âna kadar ona ağır gelen bir yalnızlık içinde çırpınmışken, bir yüzücü gördü; yüzücünün hareketlerindeki çabukluk ve rahatlık onu şaşırttı. Gönlünce seyretmek isteyeceği bir manzaraydı bu. Kendisini ağırlaştıran yorgunluğu daha çok hisseder olmuştu. Ama avutucu bir duygu da hissediyordu, bağırabilmek için yeterince gücü olmasını ve cevap olarak bir başka haykırma duymayı isterdi. Böylece sesi, dalgaların dinmek bilmeyen bir girdapta çalkaladıkları gürültünün üzerine çıkmaya çalıştı. Sesin onu boğan patırtının içinde yok olup gideceğini kestiriyordu, fakat aksine, rüzgârın uğultusu arasından fırlayan ve yırttığı bir sessizliğin içinde adeta patlayan açık seçik ve titreşen çığlığı duyunca şaşırdı. Yine de yüzücü çağrıya aldırmadı ve ilgisizliği öyle anlaşılmaz göründü ki sanki gerçeklikten silinmiş gibi oldu. Bunun üzerine, yüzmek Thomas için önemi gitgide artan bir faaliyet haline geldi..."

Blanchot, cevapsız kalan ama umulmadık bir şekilde yoğun olan çığlık bölümünü silmişse de, buna karşılık, romanın sonunda kıyıya ulaşan Thomas ve arkadaşlarının işittiği, "bir rüyanın sonuymuş gibi karanlıkların dibinden" yükselen uzun çığlığı silmemiştir.

Birinci versiyonun bir diğer bölümü Thomas'yı bize, çağrısının umursanmadığı biri olarak değil de, tersine, boşluğun mutlak olarak göründüğü anda belirgin son nesnenin uzaklaşmasına ilgisiz kalan biri gibi gösterir:

"...Bir gemi çıktı sisin içinden; karanlıkların içinde düzenli aralıklarla kaybolduğundan –ve karanlıklar bu kayboluşa bağlıydı– önce ağır ağır, sonra öyle yakında ortaya çıkıverdi ki Thomas, eğer isteseydi, gemi teknesinin üstünde parlayan yazıları okuyabilirdi. Gemi boş olduğu için mi yapmadı bunu? Bu görüntüde aldatıcı bir vaat ayırt etmişçesine aynı ilgisizlikle geminin uzaklaşmasına seyirci kaldı ve tehlikeyi tamamen unutup yaptığı şeyden büyük bir zevk alan bir adam olarak yüzmeye devam etti."

Görüyoruz ki birinci versiyon, bakışın ortadan silindiği pek çok durumu araya sokuyor: Şekiller görünüp gizleniyorlar. İkinci versiyon, bu çoğulluğu indirgeyerek, pek çok göz kırpışta dile getirilen şeyi tek bir harekette ifade edecektir (göz kırpışlar pek çoktur, çünkü gemi temelli olarak uzaklaşmadan önce "düzenli aralıklarla" gözden kaybolur). Nitekim, birinci versiyondan ikincisine geçiş, araya giren görüntüleri ortadan kaldırarak, bu görüntülerdeki gerekliliği yerine getiriyor: Görüntüler sadece gözden kaybolmak için ortaya çıkmışlardı. Artık silindiler işte. Daha iyi bir deyişle, simgesel dünyaya ilişkin bize sundukları anlam, bağlantı yokluğunun bütün şekilleri (cevap vermeyen yüzücü, boş gemi) indirgenecek ve daha gerçek bir şeyle birleşecektir, böylelikle hayali olan hem daha yalın hem daha kuvvetli hale gelecek; kurgu, uydurmaya dayalı söz gevezeliğini reddederek, düşüncenin zorunlu bir hareketinin imgeli izi haline gelecektir.

Geriye temel ve indirgenemez görünen bir şekil kalıyor: denizin kuşattığı Thomas; hayatta kalmanın ancak bir mücadele ve sürekli bir uyanıklılık pahasına mümkün olduğu tehlikeli bir ortamda bulunan yüzücünün çabası. Bunun sembolik bir şekil olduğu söylenebilir, ama aynı zamanda bu bir *dışarı*'yla karşılaşmanın en dolaysız temsilidir de; Thomas, ilksel felaket biçimi altındaki suyla temas halindedir. İkinci versiyonu, hatta ilkini, alegorik olarak okumaya yönelik her çaba boşuna olacaktır, zira Blanchot önceden var olan bir düşünceden, bu düşüncenin imgelerle dolu bir dizi göstergesine doğru gitmez: Burada imge, düşüncenin düşünce olarak algılanması için gerekli, asgari "vücut" olarak görünür. Denizi bir *başka* metafizik olarak yorumlamak Blanchot'nun niyetine ciddi bir şekilde ihanet etmek olur. Orada bir başka malzeme, bir fizik dışarısı olması esastır: dünyanın kör ve düşman maddesi. Ama aynı zamanda denizde, Thomas'nın büyülendiği (ne soyut ne de sahiden nesnel) gücü de görmemiz esastır. Thomas'yla denizin karşılaşmasında, Blanchot'nun *Moby Dick*'ten söz ederken, Ahab'la beyaz balina arasındaki mücadeleye ilişkin söylediği şeyi buluruz: Deniz "hayatının temel engeli, dev hasmı... ona musallat olan tüyler ürpertici bir iradenin yansımasıydı"... Karşılaşmada bir

gizli anlaşma vardır; mutlak farklılıkta da, iki hasmı, son çare olarak, onları birleştiren aynı *anlatıcı sese* bağımlı kılan gizli bir benzerlik keşfedilir.

Thomas yabancı bir duyguya kapılmaya başlar: "dalgaların içinde olma ve bildik unsurlar içinde yuvarlanma duygusu"ndan uzaktır. "Suyun olmadığını kesin olarak bilmesi, yüzmek için harcadığı çabaya bile lüzumsuz[2] bir egzersiz niteliği veriyor ve bu da ona yılgınlıktan başka bir şey getirmiyordu." Thomas'nın yaşadığı deneyimin bu evresi –ön ve nispeten kısa evre– öznelliğin kırılgan bir üstünlüğünün zamanını belirtir. Hareketinin tüm enerjisiyle Thomas, inkâr edecek ölçüde dış engelin üstesinden gelir: Su yoktur ve bu bir kesinliktir. Fakat iradi girişimin enerjisine, kudurup köpüren unsurun şiddeti, hasmın karşı-saldırısı karşılık verir: "Tam o sırada, rüzgârla kabaran deniz kudurup köpürdü. Fırtına denizi bulandırıyor, erişilmez bölgelere dağıtıyordu; sert rüzgârlar göğü darmadağın ediyordu." Böylelikle suyun yokluğundan, suyun kaotik bir zaferine geçilmiştir. Şüphesiz düşünce ve dikkat hâlâ uyanıktır; denizin şiddeti, yatışmaksızın, "her şeyin çoktan yok olduğunu düşündüren bir sessizlik ve sükûnet" ile beraber bulunmaktadır. Yok etme (ya da görünüşte yok etme), boşluğu meydana getirecek bir bilincin zaferini belirtmekten çok uzaktır. Bu aynı zamanda, kudurup köpürmüş unsurun had safhadaki zaferidir. Şimdi anlatı bizi, her ânın bir değişikliğe işaret ettiği, art arda gelişen tuhaf deneyimlere sürükleyecektir. Thomas için ilerleme, sırasıyla, maruz kalınan bir *sürüklenmenin* etkisi, ve bilincin edilgin değişimlerinin arasından ortaya çıkan esrarengiz bir hedefe doğru yapılan bir *çabanın* sonucudur.

Artık düşünce dış güçle birlik oluşturmuşçasına, Thomas'nın aşamalı "gerçekleşmeme"sine tanık oluruz.

"Thomas her yerini saran donuk sulardan kurtulmaya çalıştı. Keskin bir soğuk kollarını uyuşturuyordu. Su döne döne girdaplar oluşturuyordu. Gerçekten su muydu bu? Kâh gözlerinin önünde

2. Birinci versiyonda şöyle denmiş: *trajik ve aynı zamanda ciddi olmayan.*

beyazımsı yumaklar gibi köpükler uçuşuyor, kâh suyun yokluğu vücudunu yakalayıp onu şiddetle sürüklüyordu."

Besbelli ki (bilincin yarattığı) yoklukla (dış unsurun yol açtığı) şiddet samimi bir şekilde kaynaşmışlardır, o derece ki artık ne yokluk sadece bilince aittir, ne de şiddet sadece okyanusa aittir. Bunun doğruluğu Blanchot'nun yazısıyla pekiştirilir; cümleler, "soyut" terimlerle (*yokluk, düşünce*, vb.) "somut" terimleri (*çalkantılı sular, köpük*) "soyut" terimlere somut bir değer yükleyen ve böylelikle "somut" terimlerin içini boşaltan bir geçişmeye tabi tutarak, sıkıca birleştirirler. Bir kavram ve bir nesneyi değil, düşüncenin hissettiği nesnelliği ya da nesneye dönüşen düşünceyi ifade eden *kolaylık, yorgunluk, zorluk* gibi terimler –ne soyut ne somut– ortak bir bölgeye aittirler. Öznel ve nesnel, neredeyse daha ilk temasta nötralize olurlar. Soğuk, uyuşma, tat duygusunu kaybetme Thomas'yı en küçük, en zayıf varoluşa indirger: "Sonra, ya yorgunluk yüzünden, ya da bilinmeyen bir nedenle, kol ve bacakları ona, içinde yuvarlandıkları suyun hissettirdiğine benzer bir acayiplik hissettirdiler." Denizin dışsal gücünün tamamen onun içine nüfuz ettiği, ama aynı zamanda kendi dışına çıkan Thomas'nın bir özdeşleşme duygusuna kendini teslim ettiği an gelir (ilk versiyonda şöyle denmektedir: "nüfuz ettiği suyla özdeş, akışkan bir vücutla yüzmüşçesine"):

"Yüzerken bir tür hülyaya dalıyor ve orada denize karışıyordu."

Denize yenik düşen Thomas aynı zamanda galiptir de. Vücudunun tükenmesi, kendine dair kişisel bilincinin kaybolması, onu soğuğa ve ölüme yaklaştıran her şey ona, kendisini kuşatan denize "karışma" yeteneğini verir. Razı olduğu mevcudiyetsizliği pahasına, baş döndürücü bir yakınlığın zaferini tadar:

"Kendinden çıkıp boşluğa süzülüvermenin, su düşüncesi içinde dağılmanın verdiği sarhoşluk, her türlü rahatsızlığı unutturu-

yordu ona. Ve giderek daha samimi bir şekilde dönüşmekte olduğu bu ideal deniz, içinde boğulur gibi olduğu gerçek denize dönüştüğünde bile, heyecanlanması gerektiği kadar heyecanlanmadı (...) sanki onun için her şey, namevcut bir denizde namevcut bir organizmayla bitmez tükenmez yolculuğunu sürdürmekle sınırlıymış gibi."

Bu noktada, gerçekleşen yakınlık bir mevcudiyetsizliğe karışan bir mevcudiyetsizliğin yakınlığıdır. Peki ama bu çifte mevcudiyetsizlik neye bağlıdır? İnkâr eden bilince mi? Thomas'nın zihinsel faaliyetine mi? Metinde bunu tahmin etmemize izin veren hiçbir şey yok. Ve yine hiçbir şey bize, okyanusun mevcudiyetsizliğe zafer kazandırma gücüne sahip olduğunu düşünmemize imkân vermiyor. Burada ne bir soyutlama (bilincin eseri) söz konusu, ne de bir yok etme (unsurların öfkesinin eseri) söz konusu. O yüzden de bu çifte mevcudiyetsizlik, üçüncü bir "terime" bağlanmadıkça bir yanılsama olarak kalacaktır; ani bir ters çevirme, vücudun olumlu mevcudiyetini suyun mevcudiyetinin yerine geçirir:

"*Yanılsama uzun sürmedi. Ona yüzmesi için bir vücut veren suyun içinde, akıntıya kapılan bir gemi gibi bir kıyıdan ötekine yalpalaması gerekti.*"

Az önce mevcut olmayan su, verici bir güç haline gelir; olumsuzdan olumluya döneriz: Az önce meydana gelen şey ters yönde değişime uğrar. Fakat Thomas yolunu kaybetmiştir. Karışma ve dışarısı ile içerisinin birbirine nüfuz etmesi tek yönlüdür. "Çıkış yolu neydi? Kolu olan dalga tarafından sürüklenmemek için mücadele etmek mi? Sulara gömülmek mi? Kendi içinde acı acı boğulmak mı?" Bu bir dizi soru bir çeşit geçici sınır belirtir; aynı zamanda orada kalmanın imkânsızlığını da gösterir. Zaten rahatlamayı, insanın kendisini kuşatan gerçeklikle –bu gerçeklik ister varlık bolluğu ister boşluk, ister evrensel mevcudiyet ister evrensel hiçlik olsun– bir olacağı duyumsal ya da zihinsel bir kaynaşmada, *katılımcı bir hülyada* bulmaya yönelik her türlü girişime

karşı çıkan Blanchot'nun reddini, bu sorulardan, bu çıkışa çağrıdan başka hiçbir şey daha iyi göstermez.

İşte tam bu noktada anlatıya, Maurice Blanchot'nun varoluşçu üslubunun karakteristik hareketlerinden biri girer; bunun tekabülünü eleştirel çalışmalarında da buluruz, mesela şöyle dediğinde: Biraz daha uzağa gidelim; bir adım daha atalım, öteye ilerleyelim... Yine bunun tekabülünü Blanchot'nun üslubunda, bir önceki cümlede mevcut olan, tekrarlanan ve yeni bir çıkış noktası olarak, keşfettiği şeyden ileri giden ve kesinlediği şeyle yetinmeyen bir düşüncenin göstergesi olarak ele alınan kelimeden destek alan geliştirici ilişkinliklerinde buluruz... Thomas'nın baştaki suya girişinde en yalın ve en etkileyici imgelerinden birini bulduğumuz sınırların aşılması olgusu, anlatının –görünürde durağan olan ancak idmanlı gözün birçok geçiş, geçilmiş hudut, atlanmış eşik ayırt edeceği anlatının– içinde sürekli yenilenir. Kendiliğinden karşısında beliriveren öngörülmemiş ve hak edilmemiş bir ortaya çıkıştan ziyade, şeylerin yeni görünümünü karşılamaya kendi giden kişinin çabası da söz konusudur. Böylece, iradi yönelmeye ayrılan pay ile rıza gösteren uysallığa bahşedilmiş bir tür ifşaya düşen payı ayırt etmenin güç olduğu kaygan bir hareket ortaya çıkar. *Thomas*'nın birinci bölümü "can çekişme"ye ilişkin bir niteliğe sahiptir (bir mücadele söz konusudur), ama aynı zamanda her ânın, bir önceki ânın öngörülmeyen ve umulmayan ötesini oluşturduğu "esinlenmiş" hareketlerin neredeyse sakin bir şekilde cereyan edişidir. Bu sürekli içsel aşma bir yandan Blanchot'nun eserindeki anlatıma ilişkin hamleyi (yeniden başlamayla değilse de devamsızlıkla kendini gösteren bir hamleyi) tanımlar, ama aynı zamanda, eğer gerçekten eleştiri bir ilk sözün ona hâkim olan ve onu aydınlatan bir ikinci söz tarafından aşılması ise, bu eseri bir eleştirel eser olarak da belirler. Bu bağlamda Blanchot'nun eserinin içindeki aşmaların cüret ve güvenliğinin bu düşünceye, yabancı bir eleştiri teşebbüsünün cesaretini kıran bir genişlik verdiğini de belirtelim. Maurice Blanchot üstüne pek az çalışma varsa (eserinin çok yüksek kalitesine oranla inanılmayacak ölçüde az) bunun nedeni bu eserin kendi yerini sürekli değiştirerek bizi, ilerlediği noktanın

hep daha berisinde bırakması ve onu bakışıyla tamamen kavramak ve dışarıdan rahatça incelemek isteyen bir düşünceye hiç fırsat vermemesidir. Elimizden kaçar, çünkü daha uzağa gider. Aşmanın hem sakin hem amansız enerjisi onu uç sınırlara taşır ve aşılmaz kılar... *Thomas*'nın ilk versiyonunda, kaldığımız yerden şunları okuruz: "Şüphesiz durma vakti gelmişti, daha uzağa gidecek gücü kalmamıştı ve soğuk dayanılmaz bir hal alıyordu." Fakat çok geçmeden Thomas "yüzmeye devam etmek için yeni bir imkân" bulacak, "dönüşümlerin onu sürüklemesine" izin verecek, "gerektiği kadar uzağa gitmek için daha iyi bir konumda" olacaktı. Burada, başka pek çok bölümde olduğu gibi, etken ve edilgen çatıların (*gitmek, sürüklenmek*), onları birbirinden farksız olarak kabul etmemize yol açan dönüşümlülüğünü görürüz; etken ve edilgen, inisiyatifi asla tam olarak bilinçli özneye ait olmayan, ancak bilinçli öznenin önceden ayrılmış uygulama sahası olarak kaldığı aynı olayın dışavurumsal çeşitlemeleridir. Thomas'ya bir şeyler olmaktadır, öyle ki o hem olağanüstü ölçüde aktif kabul edilebilir, hemen hemen aynı zamanda da onu canlandıran (ya da onu cansızlaştıran) şeye tamamen teslim olmuştur.

Olan şey ne mücadeledir ne boğulmadır; mücadeleyi gereksiz, boğulmayı imkânsız kılan dönüşümdür. Thomas'nın keşfettiği yeni kaynak, bir varoluş tarzına girmekten ibarettir ki bu, sadece ben'in zayıflaması değil, kökten başkalaşması pahasına, suyun boğucu derinliğini yaşanabilir kılar. Umulmadık bir yatkınlık onun ölümcül ortamda kimliğini kaybederek değil, başka bir biçime, bir *başka-varlık*'a geçerek hayatta kalmasını sağlar. Burada daha açık olan ilk versiyonu okumak yararlı olacaktır:

"Kendi denizinin iç balığı olmuşçasına yüzdü... solungaçlarla nefes aldığı ve içinde oluşan görünmez hava kabarcıklarıyla yaşadığı duygusuna –ne hoştu– kapılıyordu... Gördüğü şey, giderek daha ilkel bir varoluşa yaklaşarak, daha az görünür olduğuydu."

Görüldüğü gibi aşma, "giderek daha ilkel bir varoluşa" doğru yapılan bir hareketle, geriye dönük bir yönde gerçekleşmektedir;

başkalaşım Thomas'yı "yüzgeçlerden yoksun canavar" yapacağına göre sadece yoksunlaştırıcı değildir; küçültme yönünde de gerçekleşir, zira birazdan deniz "bir su damlası"na indirgenecek ve Thomas "yorulmak bilmeden suyu döven bir tüy ve titreşim yığını"ndan ibaret olacaktır (ilk versiyon). Thomas'yı insan olmaktan çıkaran ve amip durumuna getiren bu tuhaf indirgeme, *dev mikroskobun altında,* yani başka yerden gelen ve sahip olduğu genişletme yetisinin farklılığı ortaya çıkarmak gibi paradoksal bir sonucu olduğu bir bakışın alanında meydana gelir. Thomas artık Thomas olmamakla kalmaz, aynı zamanda sonsuz küçük bir şeye dönüşür. Az önce denizin uçsuz bucaksızlığına karışmıştı, şimdi ise, her şey ölçek değiştirdiğinden, sanki olumsuz değişimleri tüketmiştir: Korkunç bir şekilde başkadır ve küçücük, sürekli bir titreşimden, dinmeyen bir endişeden başka hemen hemen hiçbir şey değildir. Okur, dev mikroskobun arkasından Thomas'yı *kimin* gözetlediğini sorabilir kendi kendine. Ne var ki bu cevapsız kalmaya mahkûm bir sorudur. Thomas'yı aşan, ona üstün olan adlandırılmamış bu bakış, XII. bölümde sözü edilecek "saçma seyirci"nin bakışıdır. Burada Thomas'nın ve okyanusun bütün değişimlerinin, ona nazaran ve ona göre gerçekleştiği üçüncü terimi seziyoruz: Bu, Thomas'nın onun sayesinde asıl yerine ve asıl gerçeğine kavuşabileceği son keşiftir:

"Su damlasından çıkıp, bulanık olmakla birlikte alabildiğine belirgin bir bölgeye süzülmeye çalıştığında, dürtüsü adamakıllı tuhaf bir nitelik kazandı; burası kutsal bir yer gibiydi, ona öylesine uygundu ki var olması için orada olması yetecekti; içine gömüldüğü hayali bir oyuk gibiydi; daha kendisi varmadan izi oraya çıkmıştı çünkü. Tamamen içeri girmek için son bir çaba harcadı. Kolay oldu bu; hiçbir engelle karşılaşmıyor, kendisiyle buluşuyor, başka hiç kimsenin giremeyeceği bu yere yerleşerek benliğiyle iç içe geçiyordu."

Varlık, kendi dışının en uzağına ilerlemiş göründüğü bu noktada, kendiyle buluşur: Gerçekliğin böyle aşamalı olarak eksilme-

sinin sonucunda, artık tartışılmaz olan bir gerçekliğe ve bir bölgeye –dev mikroskobun altında– girilir. Yukarıda alıntıladığımız satırlar yankılarını ve genişlemelerini sondan bir önceki bölümün sayfalarında bulurlar: "Varlık tarafından dışlanmış ne varsa onların hepsinden meydana gelmiş bir çeşit varlık, girişimlerim için hedef olarak kendini ortaya sürüyor. ... Görünmez ve varlık dışı olan o, beni algılıyor ve varlığın içinde tutuyor. Onu, ben orada olmasaydım doğrulanamayacak bir hayal olan onu, onunla ilgili olarak sahip olduğum imge sayesinde değil, onun benimle ilgili olarak sahip olduğu imge ve bilgi sayesinde ayırt ediyorum. Görülmekteyim. Bu bakışın altında kendimi bir edilginliğe vakfediyorum, bu beni indirgeyecek yerde gerçek kılıyor. ... Onun kadar görülemez olan ben, onun beni gördüğünü biliyorum. Hatta o, artık var olmadığım halde, görülmeme dair sahip olduğum son imkân. O, mevcudiyetsizliğimde beni görmeye devam eden o bakış. O, yok oluşumun, daha tam oldukça, beni bir görme nesnesi olarak devam ettirmek için giderek daha çok talep ettiği göz. ... Sadece bütünlüğün dışına çıkan saçma varlık için; beni inceleyen, beni seven ve beni kuvvetle kendi saçmalığına çeken bu saçma seyirci için, gerçek ve hissedilir olan bütünlük ilkesini yokluğumun içine kapatıyorum." Burada felsefi terminolojiye başvurmak mümkün olsaydı, varlık, mutlak aşkınlık olan o "muhteşem namevcut"un onun en derinlerine ulaştığını hissettiği ölçüde kendine varıyor, derdik kaba bir şekilde. Bu aşkınlık, ne Areopagites'in ve mistiklerin *olumsuz yoluyla* belirtilen En Üstün Varlık'tır, ne de onun bir kez daha olumsuzlanan versiyonudur; bu aşkınlık daha derin, alabildiğine güçsüz ve her yaratıcı eylemin gücünü ondan aldığı bir *öte*'dir: "Bütün kuvvetleri harekete geçiren varlığın karşısında, kendimi yaratılışın bağrında buluyorum." Blanchot bu "aşkınlığın" ruhani bir anlamda yorumlanmasını istemez; o yüzden ona *bakış* adını verir, ve *kutsal bir yer*'den bahsetse de bunu bir kıyaslamanın tedbirli görünümü altında yaparak şöyle der: "burası kutsal bir yer gibiydi". İlk versiyonda Blanchot şunu ekliyordu: "maddenin ötesinde bile maddenin içinde bulunacağı bir yer". *İdeal* sıfatı birkaç defa karşımıza çıkıyorsa da, daha genel olarak (Giraudoux'

nun üslubuna hayli yakın tonlarla belirtilen ve ikinci versiyonda neredeyse tamamen silinecek) belirli bir idealist dürtü önceleri kendini hissettiriyorsa da, Blanchot bunu reddetmekte gecikmeyecektir: Tercihini idealize edici soyutlamadan yana değil, mevcudiyetsizlikten yana kullanır.

Thomas'nın denizin içinde izlediği güzergâhın sonunda vardığı kutsal yer bize, tamamen sona erdirilmiş ontolojik bir güzergâhın varış noktası gibi görünür; ne var ki bu aynı zamanda bir başlangıç, "temel bir yalnızlık", Thomas için hem karanlık hem saydam olduğu söylenebilecek noktanın başlangıcıdır ki, görünürde aşılmaz bir sınır teşkil eden bu uç bitime vardığında, Thomas kendini bir ilk yerde bulur, yani Blanchot'nun ifadesini tekrarlayacak olursak, "izinin önceden oraya çıktığı" bir yerde – kendi kökeninde bulur.

Bir an kendimi felsefi yorumun çekiciliğine kaptırdım, çünkü Blanchot'nun dili bizi oraya çeker gibidir: *Bütünlük, varlık, imkân,* vb. felsefi kelimelerdir; Blanchot'nun düşüncesini, onu aydınlatmaya kalkışacak bir felsefi söylem içinde ele alma dürtüsü çok kuvvetlidir. Fakat *Karanlık Thomas* bir romandır ve başlığı itibariyle bile aydınlatılmaktan kaçma hakkını talep etmektedir: Az önce değindiğimiz ontolojiyi Blanchot sadece ve sadece hayali tarzda, bilinçli olarak edebi bir ifadeyle geliştirebilir ve geliştirmeyi ister. Bu, Blanchot'nun burada felsefeyi belirginleştiren –tümelin (ya da tümelleştirilebilirin) kaygısı– bir düzlemde kendini ifade etmeyi reddettiği anlamına gelir. Thomas'nın gömüldüğü kutsal yerin *hayali bir oyuk gibi* olduğunu belirtmek gerekir. Thomas'nın "var olması için orada olması"nın yeterli olacağını keşfettiği sınır noktasında, biz de felsefi sözün hedeflediği genellemenin en uzağında kalırız. Hayali olan, edebi deneyim, saf kurgu, bu genellemeye oranla uç bir uzaklığı, bir tür deliliği temsil eder. Böylece, tümel olanın diline aitmiş gibi görünen kelimelere başvurduğu halde, Maurice Blanchot'nun düşüncesi bizi, aynı Thomas'nın yüzüşü gibi, kıyıdan (ya da diğer metinlerin adlandıracağı şeyden: gün'den) uzaklaşan bir arayışta kendisine eşlik etmeye davet eder. Peki ona eşlik edebilir miyiz? Evet, çünkü anlaşılır kelimeler ha-

rikulade bir çizgi izleyen bir anlatımda birbirlerine zincirlenmektedirler. Hayır, çünkü bu kelimeler, genelleme adına içlerinde barındırabilecekleri şeyleri dışlarlar, çünkü gözlerimizin önünde kararırlar ve Thomas'yı "başka hiç kimsenin giremeyeceği bir yere" götürerek okurun sonuna kadar kahramanına eşlik etmesine izin vermezler. Fakat kaçınılmaz bir ters çevirmeyle, bu tamamen uzaklaştırılmış nokta, tekil varlığın, adlandırılma ve kavramsal olarak tekil[3] diye tanımlanma imkânından kaçarak kendisiyle buluştuğu bu nokta, bize yeni bir tümelliği sezdirir; bu tümellik düşüncenin tümelliği değil, düşüncenin kökenidir. Bununla karşılaştırıldığında, kavramların tümelliği gülünç görünür. Demek ki yalnız olarak konuşmanın bir anlamı vardır, çünkü yalnız sözün anlamsızlığı içinde bize son anlam olarak, kendi reddiyle açığa çıkan anlam olarak görünen şey "aşkınlık"tır.

Bu deneyimi, ilk versiyon yine *yanılsama* olarak niteler: sürmez. Thomas kıyıya döner. Yalnız başına uzaklaşmada olabildiğince en uzağa gitmişken, genellemeye döndüğünü söyleyebilir miyiz? Sessiz bir bölgeye (sessizliğin en derinine) daldıktan sonra müşterek zemine –dile– geri döndüğünü söyleyebilir miyiz? Bu, yorumumuzu aşırı derecede alegorize etmek olurdu; Thomas'nın denizden dönerek, "gece"ye daldıktan sonra "güne" döndüğünü söyleseydik de aynı yanlışı yapardık. Ancak, Thomas'nın bakışını değil ondaki kör bir şeyi, bakmak bir yana "mutlak gözün ağtabakası"na tabi olan bir şeyi ilgilendiren bir dizi deneyimden sonra gözünün yeniden işleyebileceği bir yere döndüğü doğrudur. Okyanusta yalnızdı; diğer insanlardan uzak olmayan bir yerde, "bazı yüzücülerin suya dalmak için kullandıkları bir yerde ayağı dibe değdi." Böylece çıkış noktasına, müşterek zemine geri döndü, ama belirleyici bir giriş sınamasından geçtikten, yokluğun onu işlemesine maruz kaldıktan sonra. Artık aynısı değildir. Denize attığı bakış da aynısı değildir.

3. Felsefi mantık, ancak reddedilmiş bir tümelliğe uygun olarak özelin var olduğunu gösterecektir. "Tutarlı" bir dile başvuran her kişi, özeli ancak tümel olarak anlaşılabilir terimlerle ifade edebilir.

"O anda gözlerinin önünde hakiki bir sis vardı ve bakışlarının hararetle deldiği o bulanık boşlukta olur olmaz her şeyi ayırt ediyordu. Dikkatle izleye izleye, çok uzakta yüzen, ufkun altında yarı yarıya kaybolmuş bir adam gördü. Bu mesafeden, yüzücü görüş alanından sürekli çıkıyordu. Onu görüyor, görmez oluyor, ama yaptığı tüm hareketleri de izliyormuş duygusuna kapılıyordu: Onu çok iyi algılamanın ötesinde, ona son derece samimi, hem de başka hiçbir temasta olamayacağı kadar samimi bir şekilde yakınlaştığı duygusuna kapılıyordu. Uzun süre öylece bakıp bekledi. Bu seyirde, çok büyük bir özgürlüğün, tüm bağların kopmasıyla elde edilen bir özgürlüğün ortaya çıkışını andıran acılı bir şey vardı. Yüzü allak bullak oldu ve yadırgatıcı bir ifadeye büründü."

*

Thomas'nın ilk bölümü böyle sona erer. Bize üç an sunulmuştu: kıyıdaki ilk kıpırtısızlık ve uzaklara ilk bakış; sonra yüzme ve *kutsal bir yer*'e varıncaya dek olan başkalaşım; nihayet kıyıda bir ikinci kıpırtısızlık, ufka ikinci bir bakış. Bize hemen apaçık görünen şey, kıyıdan uzaklaştıktan, kendi dışının en uzağına gittikten, sonra da kendinin en yakınına, içinin en derinine geldikten sonra Thomas, onu kişiliksizleştiren her şeyle zenginleşmiş olarak, başlangıçta sahip olmadığı bir güç kazanmıştır. İkinci defa seyredilen en uç mesafe, artık uç bir yakınlığın *duygusuyla* iki misline çıkar. Seyircinin gözü için yüzücünün görüntüsü, görünmeyenin sınırında, art arda (bir göz kırpışta) gelen görünmeler ve yok olmalar içinde kaybolur; sis şimdi denizin üstünde değil seyircinin gözlerindedir; yine de bu uzak alanın ve bu sisin içine nüfuz edilebilmektedir; içlerinden Thomas'nın duygusu geçmektedir. Mesafe hem kesin olarak vardır, hem yıkılmıştır; artık çağrısız bir engel değil, mutlaktan geçmiş bir ayrılmanın büyüsüyle alabildiğine samimi olmuş, hem daha keskin hem daha nötr bir ilişkinin alanıdır. Mesafe de (felsefi olarak: aşkınlık) temasın ve yakınlığın bir ara-

cısı haline gelir. Uzaktaki yüzücü[4] için Thomas, daha önce kendisi için "dev mikroskop" olan şeyi, ya da, son derece çarpıcı bir terimi kullanırsak, "mutlak gözün ağtabakası"nı temsil eder. Bundan böyle Thomas mutlak ayrılık olan mutlağa katılır: O da bu ağtabakanın bir parçası haline gelmiştir. Fakat şunu da belirtelim ki, Blanchot'ya göre bu bakış, dokunduğu şeyi nesneye dönüştürmez. Yeni görme şekli nesneleştirme değildir. Bütün bağların kopması Thomas'ya kendini her şeyin kalbinde hissetme gücü verir, çünkü kendini her şeyden dışlanmış hisseder. Hayali olana adanmış bu düşünce ve en üst düşünsel güce yükseltilmiş bu muhayyile, yalnızlığın buz gibi parıltısıyla ve bu parıltının dibinde her şeyi kendi hakikatleri içinde aydınlatan yoğun ateşle damgalanan eserler halinde güzergâhlarını haber vererek, zıtların rastlaşmasına (rastlaşma, karışma değil) doğru yönelirler. Her şeye rağmen, *Karanlık Thomas*'nın birinci bölümünün sonunu temsili bir şekilde okumamıza izin verilirse, Thomas'nın uzaktaki yüzücüye karşı hissettiği şaşırtıcı yakınlık, eleştirel eseri örnek bir şekilde tanımlamaktadır; başkasının yabancı görüntüsüne katılma: Bu da ancak başkasına mesafeye hakkı olduğunu teslim etmek ve mesafeyi bizzat kendi varoluşunun bağrında yaşamış olmak koşuluyla mümkündür. Romancı Blanchot, kıyıdan ayrılan, yalnız başına "kutsal yere" giren Thomas'dır; eleştirmen Blanchot, mutlak uzaklaşmadan geçtiği için, yalnız rastlaşmaya ulaştığı için, en büyük yakınlık duygusuyla uzaktaki yüzücünün gelişmelerini kıyıdan izleme gücünü keşfeden Thomas'dır. Böylece ("başka hiç kimsenin giremeyeceği" bir yere götüren) *uzaklaşma*, Thomas'nın kıyıya geri döndüğünde olabilirliği keşfettiği, başkasıyla çoğalan *ilişki*'nin koşulu haline gelir: Yalnızlığın "romanesk" deneyimi, mesafenin içinden "eleştirel" bir mevcudiyetin kaynağı haline gelir.

*

4. Okyanusla boğuşan bu yüzücü de Thomas'dır; zira bu bakışın hatırlamanın bakışı olduğunu farz edebiliriz.

Korkarım bu yorum bir tür geniş açıklama oldu: Ne gerekli mesafeden, ne de hakiki yakınlığa uygun olarak konuşabildiğimi sanıyorum.[5] Garip bir büyülenmeye maruz kalmadan, yazarın sesinin çekiciliğine kapılmadan ve onun ontolojik dramına kapılıp sürüklenmeden Blanchot'dan bahsetmek güç. Yukarıda önerilen türden her tahlil, Maurice Blanchot'nun dile getirdiği gerekliliğin berisinde kalır. Bu gerekliliği sezmek bile bir ilk adımdır. Bu açıklama denemesinde yapılmış olan tek şey de budur belki. Gerçekten de Blanchot, kendini bir açıklama karşısında değil, tamamlanamaz bir anlaşılma karşısında bırakır. Bu yüzden de doğrudan bir yol tutturmadım. Sonuçta, bir açıklamanın başarısızlığı, bir eserin indirgenemezliği ve istisnai durumu hakkında çok şey ifade eder.

5. Özellikle, yorgunluk ve rahatlığa, imkânsız ve mümküne, zorluk ve kolaylığa, cesaretsizlik ve ataklığa ilişkin diyalektiğin çeşitli anlarını daha fazla belirtmek gerekirdi.

MAURICE BLANCHOT
KARANLIK THOMAS
anlatı

Önceden tanımlanmış ve sınırları çizilmiş bildik bir dünyanın içine birtakım kişileri ve olayları yerleştirerek kurulan bir dünya değil bu kitaptaki. *Karanlık Thomas*, "gerçek dünyanın ters çevrilmişi, inkârı" olan bir başka dünyanın içinde, kendi deneyimini ve kendi evrenini yaratan, saf hayal gücünün eseri bir roman...

Derin sularda yüzmeyi, uzağa, öte'ye gitmeyi, Blanchot'un düşüncesinin dehlizlerinde dolaşmayı ve kaybolarak başka bir ben bulmayı göze alan okurlar için...

Metis Edebiyat | Roman
ISBN-13: 978-975-342-019-8

Metis Yayınları
www.metiskitap.com